

J. Alvarez: "Batasuna ez du inork ordezkatzeko, ezta EHAK-k ere"

ARGIA

2005eko apirilaren 17a | LXVIII. urtea | 1.988 zenbakia | 3,30 euro

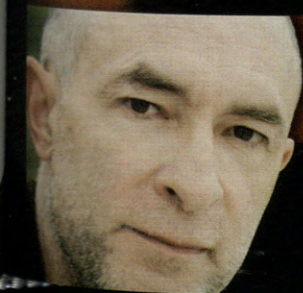

Egile eskubideak musikan Artista ez da txaloetatik bakarrik bizi

Errenta aitorpena: Enpresari eta profesional liberelek langileek baino 6.600 euro gutxiago aitortzen dituzte urteko

Joxean Sagastizabal:

“Kutsidazu bidea, Ixabel-ek fama badu, nik ez”

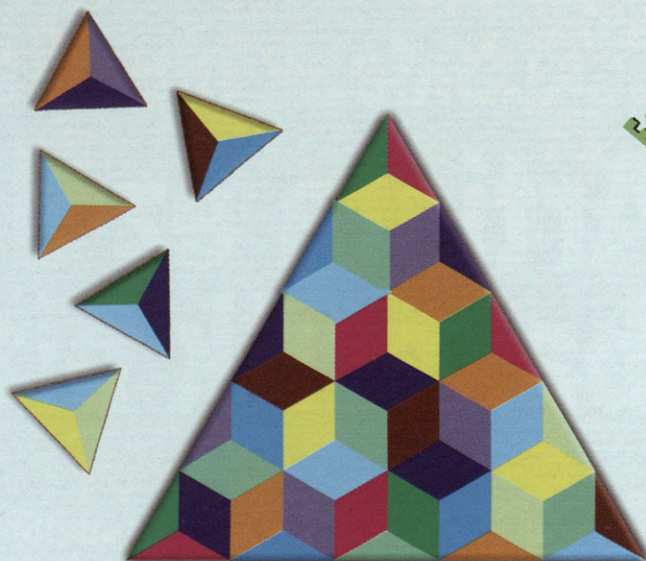

Egiozu aurre
MOKOGORRIren
erronkari

Ausartzen al zara?

kontzentrazioa,
ikusmena eta
trebetasuna
garatzeko puzzleak

**6 urtetik
gorakoentzat**

Forma eta koloreetan oinarritutako puzzleak

Puzzle bat **9€**
Bi puzzleak **16€**

eskaerak

943 37 15 45 • denda@argia.com
Ohiko salmenta puntuetan

asteko gaia

- **Musika eta egile eskubideak:**
Sormenaren ordaina. NAGORE IRAZUSTABARRENA 4

pertsonaia

- **Joxean Sagastizabal:** "Kutsidazu bidea, Ixabelek fama badu, nik ez". MIEL A. ELUSTONDO 10

gaiak

- **Esploratzaile euskaldunak kontinente ezezagunean.** URKO APAOLAZA 15

iritziaren leihoa

- **Gora Pro Nobis:** ASISKO URMENETA 19

- **Zabor-menestraren kontra.**
XABIER MENDIGUREN 20

- **Elkartasuna basamortuan.** MIKEL ARAMENDI 21

- **Luparekin:** Joan Paulo II.a, Mediatikoa.
JUAN KRUIZ LAKASTA 22

- **Txandan:** Historia okerrak zuzenduz.
KARMELO LANDA 23

- **Hiruko txikian:** Ondasunaren.
JOXE MARI OSTOLAZA 23

- **Agenda 22:** ANDONI EGAÑA 24

- **Mendekua.** ANDONI MUJICA ULAZIA 26

erdiko kaiera

- **Lierni Fresnedo:** "Euskal antzerkiak arriskua falta du, emozioa". KATIXA GARATE 27

- **Kristautasunaren misterioak, gaurko best sellerren gatz eta piper.** UNAI BREA 31

- **Ezpalak:** KATIXA GARATE 34

- **Argitalpenak:** Joan Mari Irigoieni galdezka.
PILAR IPARRAGIRRE 36

- **Denbora-pasak** 38

- **Ihesi:** Hernaniko errekan. E. EIZAGIRRE 46

- **Makina bat kontu.** JABIER AGIRRE, JAKOBA ERREKONDO, JOXERRA AIZPURUA 44

termometroa

- **Joseba Alvarez:** "Batasuna ez du inork ordezkatzzen, ezta EHAK-k ere". M. ASURMENDI 47

- **Mikel Irastortza:** "Urte hauetako hizkuntza politikak euskararentzako porrot izugarria ekarri du". UNAI BREA 49

- **Euskal zerga sistema:** Gutxien duenari kentzen zaio gehien. DANIEL UDALAITZ 52

- **Bero beroan** 54

- **Net Hurbil:** Zorioneko Dragoia akabatu zuten Bikiniko bonbaz. PELLO ZUBIRIA 56

azkena

- **Ametsa versus errealitatea.** J. A. IRIGARAY 58

Egile eskubideak musikan

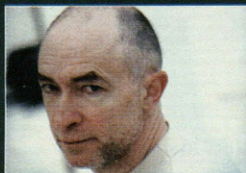

Zenbat diru jaso behar du musikari batek bere sormen lanagatik? Egun egile eskubideengatik jasotzen dena da musikariaren oinarritzko soldata. Duela ez hainbeste urte euskal musikarien artean ez zen egile eskubideak jasotzeko kezka handirik. Egun, egoera erregularizatuta dagoela esan daiteke. Baina nola biltzen

da diru hori? Eta nola banatu gero? Egile eskubideak jasotzen dituenari galdetu diogu, ordaindu behar dituenari ere bai eta, azkenik, bitartekari lana egiten duenari. 4

Joxean Sagastizabal

"Umorearen arma gehiago erabiltzea komeni da"

Joxean Sagastizabalek 1994an idatzi zuen *Kutsidazu bidea*, Ixabel, liburua. Ordutik, eibartarrak idatzitako istorioak arrakasta itzela ezagutu du. CDa, filma, antzerkia... ia formato guztietan plazaratu da. Sagastizabal bera, ordea, ez da bere obra bezain ezagun. Funtzionario lana du, irakaslea izan da urte askoan HABEn. Bere antzerkiarekiko zaletasuna aspaldikoa omen da. 10

JOSEBA ALVAREZ

"EHAK ez da Batasuna"

2005eko EAEko bozen emaitzak Batasunaren legez kanporatzeak markatuta geratu-ko dira herri

honen historian. Aukera Guztiak debekatu ostean, EHAK-k bete lezake ezker abertzalearen esparru hori. Joseba Alvarezek azaldu digu Batasunaren egungo jarrera eta egoera. 47

Luparekin

Juan Kriz Lakasta

22

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendaritzaren albokoa: Pello Zubiria. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Produktzioa: Berdaitz Goia. Erredakzioa: Mikel Asurmendi, Estibitz Eizagirre, Katixa Garate, Nagore Irazustabarrena, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Sustapena: Kike Amonariz. Argitalpenak: Bego Zuza. Bezeroen harrera: Olatz Korta. Publizitatea: Inigo Txinburreta, Aloña Sorraluze. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde. HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuina. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. POSTA ELEKTRONIKOAK. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 123 euro. Iparr Euskal Herria: 149 euro. Espainia: 123 euro. Beste atzerriak: 157 euro. Airez: 245 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaia Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Argazkia: Dani Blanco.

Sormenaren

Nola kobratu eta ordaintzen dira musikarien egile eskubideak?

Zein ordainsari jaso behar dute musikariek euren sormen lanaren truke? Euskarazko musikan egile eskubideen gaiari ez zaio kasu handirik egin luzaroan, baina azken urteotan badirudi eskubideak normaltasunez jasotzeko bideak jarri direla. Sari hori biltzeko moduek, ordea, tirabirak sortu dituzte hainbat sektoretan. Egileek kobratu nahi dute eta erabiltzaileek nahiago dute ez ordaindu. Zein neurritan egiten dute talka batzuen eta besteen interesek? Eskubideak kobratzen dituen egilearengana, musika jartzeagatik ordaindu behar duen tabernariarengana eta SGAEko bitartekariarengana jo dugu musikarien egile eskubideak nola ordaindu eta kobratzen diren ezagutzeko.

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Argazkiak: Dani Blanco

ZENBAT BALIO DU musikari baten inspirazioak? Zaila da materiala ez den sorkuntzaren balioa zehaztea, baina egun egile eskubideen kudeaketak ezartzen du prezioa. Egile eskubideak musika sortzaileen “soldata” baitira, gehienetan ezarritako gutxieneko soldataren mailara iristen ez badira ere.

Norberak sortutako musikaren jabetza ofizialki onartua izatea nahi bada Eusko Jaurlaritzaren Jabego Intelektualaren Erregistrora jo behar da. Baina jabetza bermatzeaz gain, obra horrekin besteei egiten duten erabilpenari etekina atera nahi bazaio, hots, obra hori ekonomikoki ustiatu nahi izanez gero, egile eskubi-

deak kudeatzen dituzten erakunderen batean alta eman behar du egileak. Musika sorkuntzaren kasuan, eskubideen kudeaketa SGAEk egiten du Espainian eta SACEMek Frantzian. Euskal Herrian ez dago egile eskubideak kobratzeko erakunde propiorik.

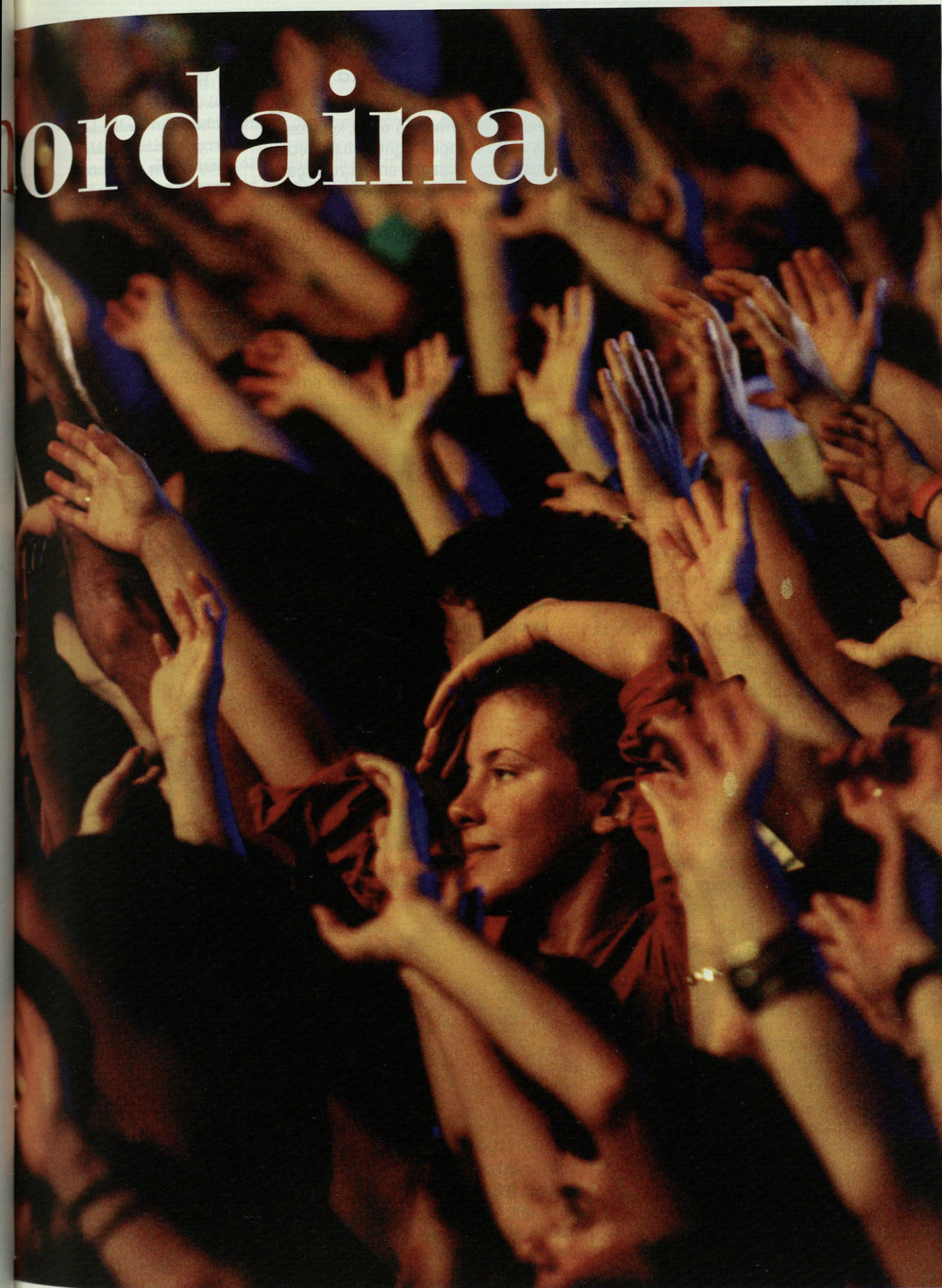
Ez erakunderik, ezta ohiturarik ere. Luzaroan, euskal musikariak ez ziren egile eskubideengatik kezkatu, ez zegoen inolako kontrolik, salbuespenak salbuespen. Ahalegin indibidualak egin ziren eta Miguel Camposek, esaterako, euskal bakarlari eta talde askoren eskubideak kudeatu zituen urtetan. Jon Maia bertsolari zumaiarrak SGAEan alta eman zutenean Campos berak egin zituen bitartekari lanak. Duela 15 bat urte izan zen, Negu Gorriak-en *Gora herria* diskoko 6 kantutako letrak idatzi zituenean. Handik gutxira jaso zuen SGAEren eskutik lehen likidazioa, lehen “ezusteko polita”.

90eko hamarkadaren bigarren erdian SGAE euskarazko produkzioaren egile eskubideak erregularizatzeko ahaleginetan hasi zen. 1998an Eusko Jaurlaritzak zera erabaki zuen: Jaurlaritzatik dirulaguntzak jaso nahi zituzten administrazio guztiek egile eskubideak ordaindu behar zituzten. SGAEko Espainia Iparraldeko zuzendari Ignacio Casadok dioenez, “hori funtsezkoa izan zen erregularizaziorako. Egun, euskal kultur sarea oso kontzientziatua dago egile eskubideekin eta egileek ere gero eta gehiago eskatzen

Diskoen kopia piratak egiten direnean musikariek egile eskubideengatik dagokiena ez dute jasotzen. Horregatik SGAE bezalako entitateek gogor egin dute teknologia berriek ahalbidetu duten kopiatze masiboaren aurka.

ordaina

diote SGAERI bere lana ondo egin dezan". Gaur ia euskal diskoe-txe guztiek euren editorea dute, egilea eta eskubideak kudeatzen dituen erakundearen arteko bitartekari lanak egiteko. 2003an, esaterako, Elkarlanean, Esan Ozenki eta Metak zigiluek Boza edizio-gunea sortu zuten horretarako. Editoreak ere SGAEReko bazkide dira eta eskubideen zati bat jasotzen dute. Portzentaje hori negoziatu egiten da, baina ezin du %50etik pasa eta horrela egileak gutxienez dagokionaren erdia jasoko duela bermatzen da. Baina dirua banatzeko, lehenago bildu egin behar da.

Eskubideen diru bilketa

Disko bat argitaratzeko orduan, fabrikatzailea kopiak egiten has dadin, egile eskubideak ordaindu behar ditu diskoetxeak: disko horren salmenta publikoko prezioaren %9,9 edo banatzailearentzako salneurriaren %7,4. Hortik jasotako dirutik, SGAERen administrazio gastuak kendu eta gainerakoa egileei emango zaie.

Horrez gain musika obren erabilera publiko-tik ere dirua biltzen da. Iturri honen %80 programa zehatzen gainean kobratzen da, hots, kontzertuetik eta telebistatik dator. Kontzertuetan kantuak programatuta egoten dira, eta telebistan ere programazioan sartuko den musika kontrola daiteke. Hortaz, kobraketa zehatza egin daiteke. Telebista kate guztiei ez zaie diru kopuru berdina eskatzen, bakoitzaren diru sarreraren arabera baina ordaindu beharrekoa. Horrela Espainiako kate orokor batek diru gehiago ordaintzen du abesti bat jartzeagatik

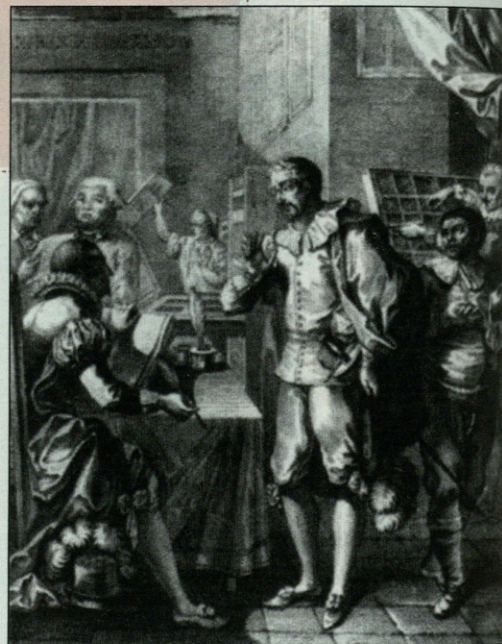
On Kixote XVII. mendeko "Top manta"

Egile eskubideen eta baimenik gabeko kopien auzia ez da berria. Duela 400 urte ez zen audio formatoko obrak kopiatzeko modurik. Inprentak, ordea, testuen kopiak egitea ahalbidetzen zuen, eta aukera hori batek baino gehiagok erabili zuen garai hartako arrakastak "pirateatzeko". Argitaratu eta berehala *On Kixote*k arrakasta handia izan zuen eta Europako hizkuntza nagusietara itzuli zuten. 1605. urtea amaitu baino lehen, lehen edizio orijinalarekin batera ia, hainbat edizio egin ziren, horietako batzuk piratak, Lisboan egin zirenak esaterako. Baimenik gabeko kopiak ohikoak omen ziren urte haietan. Obra baten gaineko eskubideak esparru geografiko zehatzetan bakarrik lortzeko aukera baitzegoen. Hortaz, liburuak gune horretatik kanpo egiten ziren egile eskubiderik ordaindu gabe. Cervantesek Gaztelako Erresuman zituen soilik inpresio eskubideak. Inguruko erresu-

ETBk baino, eta toki-ko kate batek, aldiz, gutxiago.

Egun, ETBk egile eskubideengatik egin beharreko ordainketa erregularizatua dago, baina duela urte batzuk gatazka izan zuen SGAERekin. Ordainketak diru sarrera guztien arabera eskatu zizkion SGAERek, baina ETBk publizitate sarrerak soilik kontuan hartuta ordainduko zuela esan zuen. SGAERek epaitegietara

On Kixote eta Santxo inprenta batean, Luis Paret Alcazarrek 1797 inguruan eginiko grabatuan.

eraman zuen auzia eta epaiak azkenean egileen erakundeari eman zion arrazoiak 1998an.

Baina erabiltzaileengandik jasotzen den %19 ez da horrelako zehaztasunez jasotzen. Irrati, taberna eta denden kasua da. Euren negozioetan musika erabiltzen dute, baina nola jakin zein musika ipintzen duten eta zenbat kobratu behar zaien? Tabernari batengana jo dugu erantzun bila. Duela 14 urte hartu zuen taberna eta berehala zituen SGAERekoak ate joka egile eskubideak ordaindu behar zituela eta kontratua sinatzeko esanez. Coca-cola batengatik zenbat kobratzen zuen galdetu omen zioten, eta hura izan omen zen bere tarifa ezartzeko irizpide bakarra: "Ez dute inoiz begiratu zenbat disko ditudan, zein egilerenak diren, zein maiztasunez jartzen ditudan edo musika zenbat ordutan jartzen duan". Hilean 90 euro ordaintzen dizkio SGAERI. Kexu da kopuru altuegia iruditzen zaiolako eta kontrolik ez dagoelako: "Ura kobratzen dizutenean

Kantuen hitzen egileek eskubideen zati bat jasotzen dute. Jon Maiak 100dik gora kantu dauzka SGAERen erregistratuta.

kontsumitu duzun kantitatea zehazten dizute, argi kontsumoarekin berdin, ez dut ulertzen zergatik uzten dioten SGAEri gauzak hain modu desordenatuan egiten". Baina bereziki ordaindu-takoa nora doan ez dakielako kexatzen da: "Gutxienez nik ematen dudana dirua nik jartzen dudana musikaren egileentzat izango dela bermatuko balute, gusturago emango nuke diru hori".

Tabernarien artean gai honetan adostasuna dagoela dio, baina inork ez duela horren aurrean ezer egiten, SGAEk duen indarra dela medio. "Bi aukera dauzkazu —dio—, haiek eskatzen dizutenean ordaintzea edo epaitegietara joan, galdu eta berdin berdin ordaintzea".

SGAEko Ignacio Casadok onartu digu ia egunero dauzkatela ordaindu nahi ez dutenen aurkako epaiketak, oraindik asko eta asko direla ordaintzen ez dutenak. "Haiek musika erabiltzen dute euren negozioarako eta ordaindu egin behar dute —dio Casadok—, sektorearekin adosten ditugu tarifak eta kopuru horiek ez dira inongo kasutan erabakigarriak, ez dute negozioaren funtzionamenduan eragiten".

Irrati, taberna eta dendetan jartzen den musika kontrolatu ezean, bildutako dirua banatzeko zein irizpide erabiltzen dituzten galdetuta, zera erantzun du: "Sondeo enpresa bat dugu horretarako kontratatua. Haiek egunero lan etengabea egiten dute zer entzuten den aztertzeke. Azterketa horien emaitzen arabera banatzen dugu bildutakoa".

Azkenik, ezin aipatu gabe utzi falta den %1 edo %2 hori. Obren erabilera egin eta handik 5 urtera identifikatu gabe jarraitzen badute, jaso-

Diskoek salmenta publikoaren %9,9 egile eskubideak ordaintzeko jasotzen da.

tako dirua automatikoki egile bazkide guztien artean banatzen da.

Kanon famatua

Hego Euskal Herrian CD huts bat erosten dugun bakoitzean, ordaindu dugunaren zati bat SGAErentzat da. Erabaki horrek hautsak harrotu zituen kontsumitzaileen artean, egile eskubideen kibraketan urrunegi joatea zela salatu zuen hainbatek. Ignacio Casadok horrela azaldu digu CDen kanonaren afera: "Cassette eta bideoengatik dagoeneko kanona ordaintzen zen 1992an. 1996-97 inguruan CD hutsak zabaltzen hasi zirenean guk kanon berbera ezartzea besterik ez genuen proposatu, baina ezezkoa esan zitzaigun". CD grabagarrietan musika ez bestelako artxibo informatikoak ere gordetzen zirela argudiatu zuten SGAEren nahien aurka agertu zirenek. "Egia da beste

gauza asko gordetzeko ere erabiltzen direla, baina ezinezkoa da jakitea bakoitzak zertarako erabiltzen duen, horregatik kanona negoziatu eta cassetteei ezarritako kanona ia erdira jaitsi genuen". Egun CDetan 13 zentimo inguru ordaintzen ditugu ordu grabagarri bakoitzeko. Casadoren hitzetan, "azkenean ordainsari konpentsatzaile moduko bat da, legez kanpo saltzen diren diskoengatik egileak galtzen dituen eskubideak berreskuratzeko bide bat".

Kobratzeko ordua

Egileek ez dute hileko "nomina" kobratzen. Kontzertuetatik datorren dirua, adibidez, hiru

Bat-batean botatakoak ere eskubideak ditu

Bertsoak bat-batean botatzen diren kantuak dira, baina askotan ez dira bat-batean desagertzen. Telebistan erreproduzitzen dira, edo irratan, edo paperean. Eta haien egileek ere euren obraren erabileraren truke ordaina jasotzeko eskubidea dute.

Berriki hasi dira bertsolariak gai hau aztertzen, eta oraingoaz telebistan erabiltzen diren bertsoengatik kobratzen hasi dira. Horretarako bertsolariak SGAEko edo egile eskubideak kudeatzen dituen beste erakunde bateko bazkide izan behar du. Telebista kateak emititu behar dituen bertsoak jakinarazi behar dizkio bertsolariari, hark idatziz jaso eta erakundearen erregistra ditzan. Hori egin ondoren jasoko du dagokion kopurua.

Gainerako erabileretan egile eskubideen gaia nola aplikatu pentsatzen ari dira. Orain arte irratiekin hitzarmenen bidez funtzionatu dute; irratiek bertsolarien obra emititzeagatik kopuru jakin bat ordaintzen diote Bertsozale Elkarteari.

hilean behin iristen zaie eta diskoen ediziotik datorrena berriz, sei hilean behin. Jon Maiak esan digu berak urtean hiruzpalau aldiz jasotzen duela likidazioa. Kantuaren hitzak idazteagatik eskubideen %50 jaso ohi duela dio, baina kopuru hori aldakorra izan daiteke, kasu

Euskarriren iraultza

Audio euskarrietan iraultza izan da urte gutxitan eta egun iraultza berri baten atarian sartuak gara. CDak biniloaren lekua hartu zuen, eta baimenik gabeko erreproduzioetan cassettearena. 1998an Espainian 70 milioi cassette birjin inguru saldu ziren, eta 3 milioi CD baino ez. Urte gutxitan datuak erabat irauli ziren. Estatu osoan 2002. urtean 6 milioi cassette besterik ez ziren saldu eta CD grabagarrien salmenta 90 milioira iritsi zen. Egun kopurua urteko 200 milioi inguruan dabil.

Baina CDarenak ere egin du. MP3ak hartuko du bere lekua. Ordenadorearen disko gogorra izango da musikaren euskarri finkoa eta kalean gero eta gehiago ikusten diren MP3 erreproduzitaile txikiak euskarri mugikorra. Saltokia, berriz, Internet. Diskoaren formatua, 10-15 kantuz osatutako multzo finkoa, aldatu egingo da. Kantuak banan bana lortu ahal izango dira eta horrek bildumak "kartara" egiteko aukera emango dio publikoari. Musikaren industria erabat aldatuko du horrek eta diskoetxeek euren funtzionamendua eguneratu beharko dute. Euskal diskoetxeetan dagoeneko zabaldu da kezka hori. Interneteko ama-raun erraldoiak euskal musika munduko edozein tokitan eskuratzeko erraztasunak eskainiko ditu, baina baita mundu osoko eskaintza zabalean galtzeko arriskua ere. Interneteko erakuslehoan ahalik eta txokorik onena lortzeko ahalegina egin behar da orain.

Egile eskubideetan ere aldaketa ekar dezake horrek. Interneteko salmentak kontrolatzeko teknikoki egokitu beharko dute. Baina ez dirudi hori arazoa izango denik. Dagoeneko jakina da zein erraza den saretik musika ordaindu gabe jaistea, eta zein zaila horri mugak jartzea. Iraultza entzule eta erabiltzaileen borondatean beharko da, egile elkarteetan ustez.

bakoitzean negoziata daiteke. Guztira 100 kantutik gora ditu erregistratuta Maiak, beste taldeentzat egindako letrak eta Karidadeko Bentaren bi diskoetako kantuak kontuan hartuta. Horrek dirutan zenbat esan nahi duen galdetuta, neurtzen zaila dela diosku: "Taldea bati 8 kantu idatzi eta guztira 75 euro jasotzen dituzu, gero beste batentzat kantu bakarra idatzi eta arrakasta izan duelako agian 600 euro ematen dizkizu". Berak suertea izan duela dio, 100 kantu horietatik batzuk arrakastatsuak izan direlako: Negu Gorriak *Gora Herria* eta *Lebenbiziko bala*, Mikel Urdangarinen *Non geratzen den denbora* edo Gozategiren *Musutxuek*. Baina arrakasta hori erlatiboa da: "Ezin dut hortaz bizi, ezta gutxiagorik ere —dio zumaiaarak— tarteka agertzen den sorpresa on hori da, extra hori. Euskarazko musikaren zifrak oso txikiak dira".

Baina ez pentsa arazoa hizkuntza soilik denik, eta gaztelaraz kantatzeak aberastea dakarrenik. SGAEko bazkide guztietatik %96ak soldata minimoa baino gutxiago jasotzen du egile eskubideetatik. Egile bakoitzak jasotzen duen kopurua datu pertsonala da eta SGAEk ez ditu jakinarazten. Baina gaztelaraz kantatzen duen egile arrakastatsu batek zenbat jaso dezakeen kalkulatu daiteke. Disko baten milioi bat kopia salduz gero —eta kopuru hori inguru hauetan La Oreja de Van Gogh edo Alex Ubago bezalakoek eskura dago soilik—, eta ale bakoitza 16 eurotan salduz gero egileek 800.000tik ia 1.600.000 eurora bitartean jasoko lituzkete, editorearen portzenta-jearen arabera. 10.000 aleko edizioa eginez gero, berriz —eta hori arrakasta handia da euskarazko disko batentzat— egileek 8.000 eta 16.000 euro bitarteko ordaina jasoko lukete. Kopuru horri SGAEren administrazio gastuak kendu beharko litzaizkioke eta kontzertu, telebista, irrati eta bestelakoetatik jasotzen dena gehitu.

Eskubideen likidazioa xehetasun guztiekin jasotzen dute egileek, dirua nondik eta zein abestirengatik datorren zehaztuz. Jon Maiak dioenez, "bat batean duela 10 urte idatzitako lan batengatik dirua iristen zaizu. Hori polita da, ikusten duzulako kantuak bizirik dirauela".

Zuzeneko emanaldietan ere egile eskubideak jasotzen dira. Kasu hauetan, bitartekaritza lan handiagoa egin behar da. Eskubideak kudeatzen dituen erakundeak portzentaje handiagoa hartzen du, eta txikiagoa, beraz, egileak.

Negu Gorriak kantu bat entzun den? Egun 500 pertsonak egiten du lan SGAEen eta 300 ordezkari komertzial dituzte munduan zabaldua. Gainera enpresak kontratatzen dituzte sondeoak, ikuskaritza tekniko-musikalak, errola lanak eta abar egiteko. Egitura hori guztia mantendu eta administrazio gastuak ordaintzeko, biltzen duten diruaren %15 erabiltzen dute, gainerako %85 egileen artean banatuz. Baina Singapurrera iristeko CISAC egile elkarteak biltzen nazioarteko konfederazioaren laguntza dute. Elkarte guztien arteko akordioak daude lana errazteko. “Horrek gure egitura mugatu egiten du eta gastuak jaitsi –dio Casadok–, egitura gero eta kontzentratuagoa eta globalagoa izan, orduan eta gastu gutxiago. Kultura munduan globalizazioa gaizki ikusia badago ere, kudeaketan beharrezkoa dugu”.

Euskal egileen elkarteak?

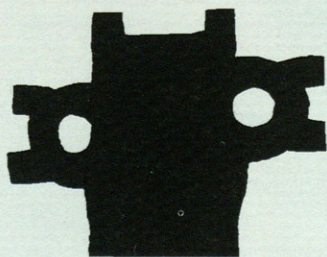
Globalizazioa aipatzen du SGAEko ordezkariak, baina SGAEko bazkide Jon Maiak beste aldera jo du eta egile eskubideak kudetuko lituzkeen Euskal Herriko erakunde baten aukera aipatu. SGAE erakunde funtzionala dela onartu arren, “gure eskubideak hemendik kudeatzea ala Madrildik kudeatzea ez da berdina” zehazten du. Joan den asten Berriako zutabearen Xabi Paiak ere gai bera izan zuen hizpide: “Egia da euskaldunok ez dugula autore eskubideak kobratzeko erakunde nazionalik. Eta jende askorentzat diru galera handia suposa lezakeela proiektu horretan arriskatzek. Aitzitik, kulturaren munduko jendeari tokatzen zaigu futbolarietako ezin zaizkien gauzak egitea. Ala irizpiderik gabeko gizartearen bufoiak baino ez gara? Atera ditzagun ideiak poemetatik eta ekintza bihur ditzagun”, zioen *Euskal autoreen elkarte*a izenburuko zutabearen.

Duela 10-15 urte ez bezala, euskal musikarien egile eskubideen kudeaketa erregularizatuta dago egun. Euskal egileak euren obren eskubideen jabe dira dagoeneko. Eskubide horien kudeaketaren jabe izatea izango al da hurrengo erronka? ■

Gainera Negu Gorriak-entzat idatzitako kantutak mundu guztian entzun direla dio, “behin bi pizeta iritsi zitzaizkidan Singapurretik. Horrela ikusten duzu kantu bat noraino iritsi den. Baita egile eskubideen sareak nolako erro luzeak dituen ere”.

Nola kontrola dezake SGAEk Singapurren

Argitalpen honen edizioan lankide:

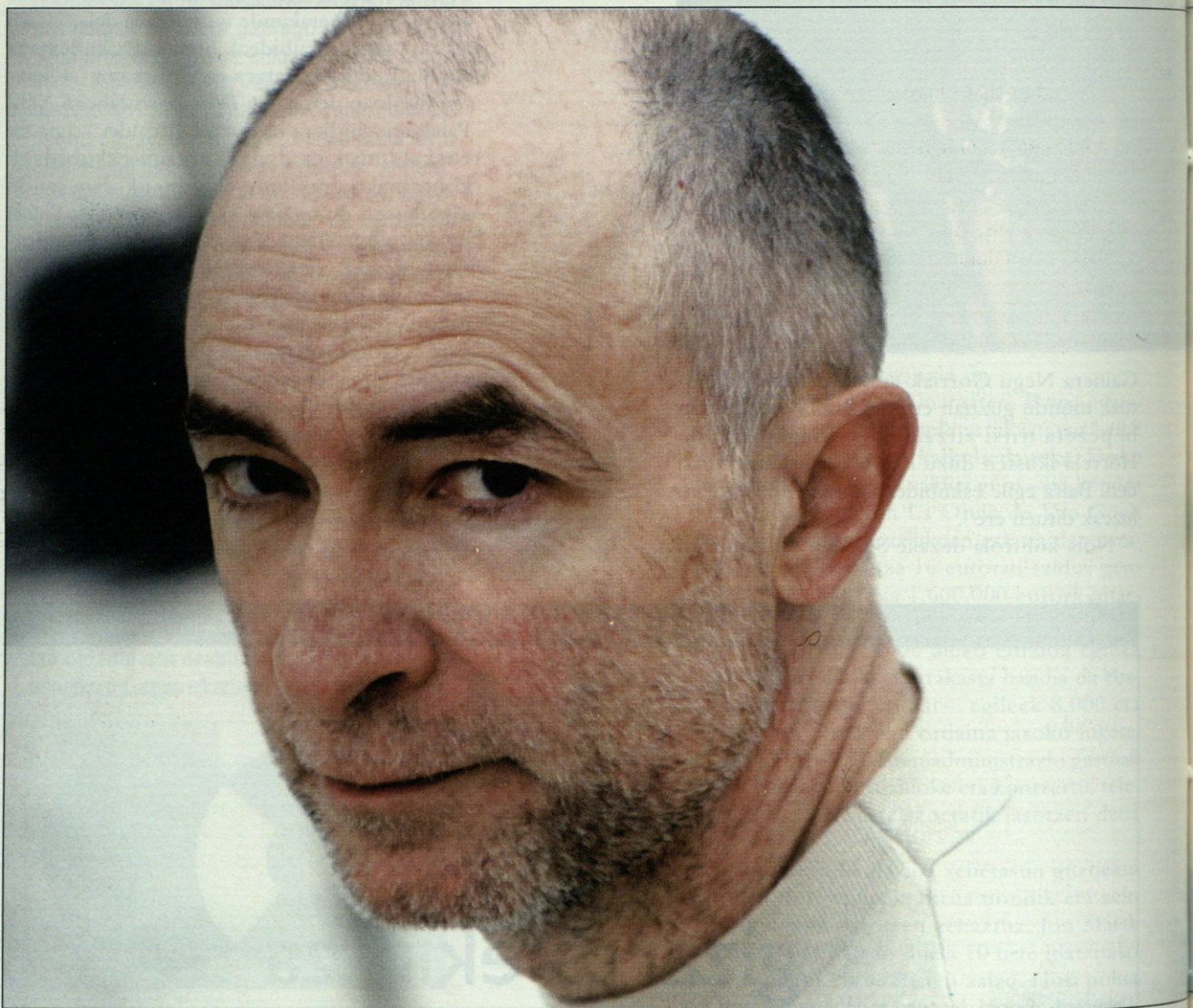

gizarte ekintza

«'Kutsidazu b fama bad

• PERTSONAIA •

Joxean Sagastizabal

dea, Ixabel'ek u, nik ez»

Kutsidazu bidea, *Ixabel* argitaratu zuen 1994an eta, harrezkero, 60.000 ale baino gehiago saldu dira. Liburua izan zen lehenen eta antzezlanaren hurren. Tartean, euskarri bat baino gehiagotan agertu da: paperean, CD-Romean, DVDn... Orain, berriz, udan bertan, film luzea eta telesaila egitekoak dira. *Kutsidazuren* egilea, hala ere, ez da aurpegi ezaguna. Ikusleen artean jarrita ikusi izan du berak idatzitako best-seller-aren gaineko antzezlanaren. Eta jendeak ez du jakin ondoko morroiari esker ari zela barrez lehertzen, txiza egiten.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Zaldi Ero

Trankil bizi zinela esan zenidan aurreko batean...

Bai, eszedentzian naiz. Lehengo urteko maiatzetik "lanik" egiten ez dudala nago. Nire bizi-modua izugarri aldatu da, onerako. Baita nire osasuna ere. Ez diot esate aldera, ez. Bizkarretik ibiltzen naiz ni, eta bizkarretik ere askoz hobeto nago. Jakina, badakit zergatik nagoen askoz hobeto: ez ditudalako egunero zazpi-zortzi ordu pasatzen Jaurilaritzako eraikin tristetean, ordenagailuaren aurrean...

Eszedentzian, funtzionarioaren lan tristeia egin gabe, beste lan batzuk eginez...

Lan horiek izan ez banitu ere hartuko nuen eszedentzia. *Kutsidazu bidea*, *Ixabel* filmak eta telesailak eman didaten diruarekin finantzatu dut eszedentzia. Gainera, antzerki lan bat idazteko aprobeixatu dut, Donostia antzerkizaria irabazi duena, nahiz eta ez dakidan sekula antzeztuko den, eta, horrekin batera, aspaldi hasitako nobela bukatzeko. Bukatzeko zorian daukat, behintzat.

Gustuko lanean, beraz. Eta, gustuko lanean, aldaparik ez!

Nire lagun batek esaten duena: aldapa bai, baina aldapa behera!

Zertan ari zara, oraintxe, *Kutsidazurekin*...

Laster elkartzekoak gara hiru gidoilariok, Karlos Zabala, Nagore Aranburu eta hirurok, eta bi zuzendariak, Mireia Gabilondo eta Fernando Bernues. Gidoiaren lehenengo bertsioa eginga dugu eta, bostok bildu eta behin betiko

bertsioa egingo dugu. Filmazioa egiten, berriz, uztailean hasiko gara.

Gauza handia, gero!

Kutsidazu da... nola esan? Jainkoren baten eskuak ukitutako istorioa. Badakizu zein arrakastatsua izan zen liburua! Bestalde, zeuk esan zenuen behin: "Hau al zen?"

Bai, "hau al zen?"

Horixe ba, eta arrakasta! Nekez atera liteke euskaraz liburu arrakastatsua. Liburuaren arrakastari esker, antzezlanaren. Eta nekez

Nortasun agiria

Joxe Andres Sagastizabal (Eibar, 1956). Eibartarra familia: aita-amak, osaba-izebak, lehengusu-lehengusinak eta gainerako ahaideak. Hiru urte zituela Eibartik Gasteiza ekarri zuten BH bizikleta fabrika 1960an. Eta Gabilondo, eta Lambreta, eta beste zenbait. Eta fabrikekin batera, Sagastizabal familia. Gasteizen hazia da Joxean. Irakasle ikasketak Donostian egin eta bertan jardun zuen lanean 27 urtez. Hiru urte daramatza Gasteizen. *Jolasean* idatzi zuen 1983an, *Paixibo* 1987an, ezpal oneko idazlanak... 1994an, *Kutsidazu bidea*, *Ixabel*, eta eureka! fenomenoak hasi zen. Hamaika urte eta gero ere, bizi-bizirik irauten duena. Bizirik *Kutsidazu*, eta bizirik Sagastizabal idazlea.

egin liteke antzezlan arrakastatsuagorik. 180 emanaldi egin dituzte. *Ama begira zazurekin* eta, emanaldi gehien egin duenetako bat. Arrakasta horri esker, filma eta telesaila datoz orain. Eta antzezlanaren DVDa! Aurten Bai fundazioak CD-Rom interaktiboa egin zuen orain dela urte batzuk, *Kutsidazu* oinarri hartuta. Ze beste euskarri falta da? Besterik egin al liteke istorio batetik?

Liburuaren zenbat ale saldu diren ba al dakizu?
33. edizioan ari dira, bina milako tirada... 64.000 inguru. Hori espainolez best-seller bat da. Egin nahi dituzun konparazio guztiak, baina horixe da egia: best-seller bat, espainolez, munduan gehien hitz egiten den hizkuntzetarik batean. Hizkuntza munstro batean. Euskaraz, ez dago sinesterik ere!

Poza, dirua, fama, satisfazioa... zer da hori?
Dena. Dirua, bai, nik dirua irabazi dut *Kutsidazurekin*. Hainbeste euskarritan dagoenez! Joan liburudendara eta, nahi izanez gero, liburua duzu, DVDa, CDa, eta, laster, filmaren DVDa... Komikia besterik ez da gertatzen! Eta gu biok komikizale gara... Baina egin liteke komikia ere. Dirua, satisfazioa, ez sinesteko modukoa. Fama... istorioak bai, badu, nik ez. Jendeari galdetu *Kutsidazuri* buruz eta badu lanaren berri, baina egilearenik ez. Galdetu: "Eta hori nork idatzi du?". Eta ez dakite. Neuk konprobatu dut. "Ez dakit, baina liburua mundiala da!", esan izan didate.

Euskaldun berri baten gorabeherak baserrian ditu abiapuntu *Kutsidazuk*. Baserritarrari burla egiten ote zaion, kritikazko eskutitza bidali zuen ikusle batek euskarazko egunkarira...

Bai, *Berrian* atera zen, harpidedun naiz, eta irakurri nuen. Baina umorea beti da puztea. Puztu gabe nekez egin liteke umorea. Egin liteke umorea, baina beste bide batetik. Barre egiten dela baserritarraren kontura? Bai. Eta euskaldun berriaren kontura ez, ala? Saltsa horretan agertzen diren pertsonaia guztien kontura egiten dugu barre, baina, batez ere, baserrira joan den euskaldun berri "ezgauza" horren kontura! Eta, "ezgauza" hori neu naiz! Neure buruaren kontura egiten dut barre. Besteren kontura? Baita ere. Eta? Ez al dago egiterik ala? Baserritarrak ez direla horrelakoak? Ez, ez dira. Baina euskaldun berriak ere ez!

94an AEBetan nintzen, eta esan nezake haraino iritsi zirela *Kutsidazuren* hotsak. Oker ez banaiz, garai hartantxe hasi zen *Goenkale* ere. Haraino heldu zen bien sona handia. Bi boom izan omen ziren...

Bai, eta bueltan, esango zenuen: "Hauek al

Funtzionario

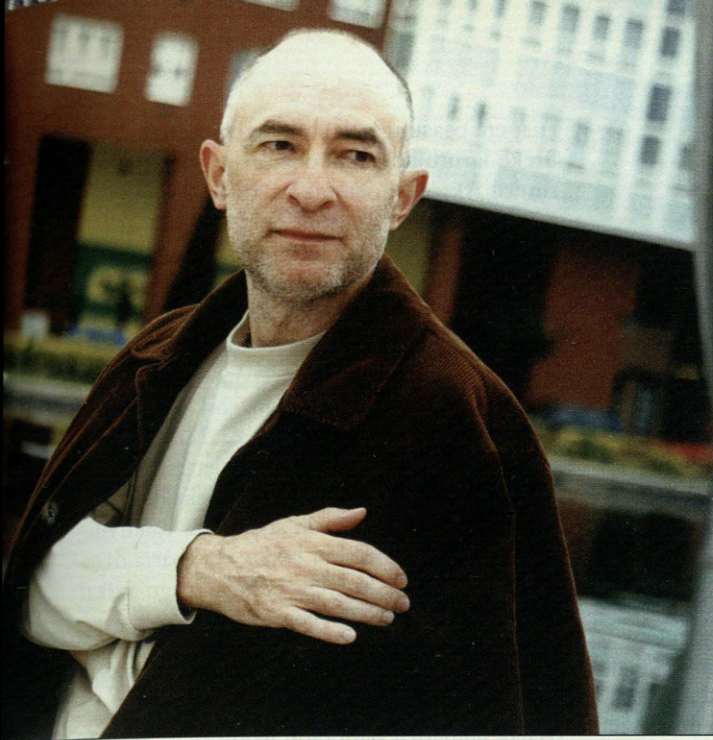
"Ez dago gauza tristeagorik administrazioa baino. Eta Jaurilaritza baino. Eta Lakua 1 eta Lakua 2, eta 3 eta 4 baino. Administrazioa aipatu eta kolore grisa etortzen zaigu gogora, kolore horrek definitzen duelako mundu hori. Nik ez dut ezer funtzionario izatearen kontra, baina nik ez dut funtzionario izateko balio: ordena, hierarkia... beti dago bat, edo hamazazpi, agintzen, aginduak ematen, eta ni ez naiz aginduak jasotzeko pertsona. Aginduak emateko ere ez dut balio. Oso jefe txarra izango nintzateke. Gainera, tiranoa naiz. Bakean uzten ez nautean antzaldatu egiten naiz: film hartako Jason bihurtzen naiz, edo Freddy Kruger azkazal-luze hura, edo Mr. Hyde... Jesukristoren amorrua sortzen zait, eta aginduak eman dizkidanari muturrekoa jotzeko gogo. Egia berdade-roa!"

ziren?"... Orduantxe liburu salduenen zerrenda ateratzen zuen *Diario Vasco*, larunbatero. "*Los más vendidos en euskera*". Ezta "Euskarazko libururik salduenak" ere! Ez, ez: "*Los más vendidos en euskera*". Urtebete pasa egin zuen, astero-astero, *Kutsidazuk*, salduenen artean. Urtebete baino gehiago! *Kutsidazu* maiztzean aurkeztu zen. Uda ez da liburuak saltzeko garai aproposena. Jendeak beste kontu batzuk ditu buruan. Inazio Mujikak hileroko datuak erakutsi zizkidan behin: booma irailean hasi zen, urrian segitu zuen, eta azaroan lehertu egin zen. Hilabete batean 1.500 ale. Hilabete! Liburu baten bizitza osoan saltzen den ale kopurua! Hilabete horietako batean, ekainean edo uztaillean, bigarren agertu zen *Kutsidazu* zerrenda horietako batean. Uste dut ordena zela *Gizona bere bakardadean*, *Kutsidazu*, *Otto Pette*. Hori ikusi nuenean, guraizeak hartu eta: "Hau gorde egin behar diat nik, ilobei erakusteko! Begira zein dudan aurren, eta zein ondoren!". Handik gutxira, salduena izatera pasa zen. Niretzat sekulako albistea zen nire liburua konpainia hartan ikustea!

Hori 94an, euskaldun berriak gutxiengo zirenean. Laster, ordea, euskaldun zaharrak izango dira gutxiengo. Dagoeneko halaxe dira zenbait lekutan. *Kutsidazuren* bertsio iraulia egiteko moduan gaude. Euskaldun zaharraren parodia egiteko, alegia...

Babesteko moduko espeziea euskaldun zaharra izango dela esan nahi duzu... Urrestillakoa dut andrea eta han ez dut horrelako sentsaziorik. Euskal Herri euskaldunak lehengoan segitzen du, Jaungoikoari eskerrak!. Euskara eremu berriak irabazten ari da... Ez da gehiegi gustatzen zaidan gaia, baina aurrera: ez dakit gaur egungo euskaldun asko zenbateraino diren euskaldun. "Bai, umea ikastolara doa!". Etorri umea, galdetu: "Eta? Zer moduz?". "Bien!". "Ze ikasten ari zara?". "Pues yo qué sé. Ahí, en la ikastola!"... Orain dela gutxi izan da Korrika. Gasteiztik ere pasa zen. Han izan nintzen, alabagatik. Han azaldu ziren gure alabaren ikastolako guztiak. Beraien artean erdraz, *por supuesto!*

Onenean, euskaraz badakitela esan behar. Euskaldun pasibo dira, eta egunen batean "benetako" euskaldunak izatea erabakitzen badute, beste ahalegin bat egin beharko dute, oinarri sendo batetik abiatuta, ze ikasketak euskaraz egin dituzte eta edukiko ahal dute

oinarri sendoa!, hizkuntza hori aberasteko eta lantzeko oinarriak. Gehienak penagarriak dira!

"Euskaldun penagarriak", beste definizio bat asmatu duzu oraintxe...

... Eta ez Gasteizkoak bakarrik. Donostian bizi izan gara orain dela hiru urte arte, eta han ere berdintsu. Urrestilla, Azpeitia, Azkoitia... beste kontu bat da. Gazteek 16-17 urterekin erabakitzen dute izan nahi dutena, linguistikoki, esan nahi dut. Azpeitiar batek ez du horretan pentsatu beharrik, baina donostiarr batek bai, eta bilbotar batek ere bai. Zer nolako bizi-modua egin nahi duten erabakitzea iristen zaienean gazteei, "Zer ikasiko dut? Zer egingo dut bizitza honetan? Nola hitz egingo dut, egunen batean, seme-alabekin?" galdetzen diote euren buruari. Hiri handi bateko ikastola normal batetik irtendako horrek baino hobeto hitz egin beharko dio seme-alabari, bigarren ahalegin bat eginda, ze lehenengo ahalegin horrekin jai dago.

Zergatik ez da behar beste hitz egiten gai haue-taz, edo guraso euskaldunek seme-alabak euskaldun hezten dituzten problemei buruz, eta hitz egiten da azaleko hamaika gairen gainean?

Nik entzun izan ditut horrelako komentarioak. Egin dudana bezalakoak.

Eztabaida ez dagoela zabaldua, esan nahi dut. Iztueta, Azkarate edo Haritxelar garai batean "gero eta euskaldun gehiago daude. Ume euskaldunak." zioten. Bai, bai, "ume euskaldunak"! Edo "ikastolara doazen umeak" esan behar dugu? Ze, ikastolara doan umea euskalduna da? Seguru asko bai, baina seguru asko besterik ez. Bilboko ikastola bateko gaztetxoa hartu, 15 bat urtekoa, eta agindu: "Kontai-

Joxe Andres

"Joxe Andres da nire izen osoa, ez Joxean-tonio. Eibarko San Andres elizan bataiatua. Joxe Andres, beraz. *Very important!* Nire liburuko barruko azaletan izen osoa jar-tzen dut beti, jendeak jakin dezan. Baina, gero, inork ez du barru-ko azal hori irakurtzen, eta alferrik! Eibarren jaioa baina Gasteizkoa eta Donostiakoa naiz ni. Nire hika hitz egite-ko modua ere Urresti-llakoa da, andrearen herrikoa. Nik ez dakit eibartarrez. Onenean, *Goenkalen* agertzeko lain, eibartarrarena egi-nez. Erroak Eibarren izan arren, ez ditut nire baitan sentitzen. Aldiz, donostiartasuna eta gasteizartasuna, bai, sentitzen ditut".

Joxean Sagastizabal

dak...". "Kontai zer?". "Konta ezazu atzo gauean telebistan ikusitako filma". "Pues, de puta madre..." eta euskañola gero. Eta euskañola, eta spanglish-a filmetarako, primeran daude. Baina gure belarriek izugarri sufritzen dute!

Beraz, "euskara eremu berrietara zabal-tzen ari da", esaten digute, eta bai. Baina kan-titatea, kalitatea... boladan dagoen beste ezta-baida, Garzia, Egaña, Amonarriz, horretan ari dira oraintxe. Kalitateaz zera esango nuke: esan dezagun Urrestilla ez den herri euskal-dun bat. Zarautz, adibidez: herri euskaldun bateko jendeak hobeto hitz egiten zuen orain dela hogeita bost urte gaur egun baino, bate-re dudarik gabe! Ez da inpresio azal bat. Ez, ez. Halako pertsona jakin honek, hobeto hitz egiten zuen orain dela hogeita bost urte gaur egun baino. Zer gertatu zaio? Gaur egun eus-kara salbatuta dagoela! Eta Lehendakariak "ere" euskaraz hitz egiten duela. Militantzia zaharraren garaiak pasa dira! Hizkuntzari buruz ari naiz betiere. Gaur egun militantzia berriak behar ditugu, baina militantzia behar dela, dudarik ez daukat, gure hizkuntza hone-tan normal komunikatzeko gauza izango bagara. Nik ez dut euskañolez hitz egin nahi, eta euskañola entzuten dut izugarri, izugarri! Eta mingarri da.

Itzul gaitezen idaztera. Antzezlanak da *Kutsidazu*, eta antzezlanak da zure izena hedabideetara eka-rrri duen azken berria ere: Donostia saria irabazi duzu *Moskatel Team* lanarekin.

Nire antzerki zaletasuna aspaldikoa da. Urte askoan euskara irakasle izan naiz HABEn. Gero, beste hamaika kontu. Ni ez nago akto-re izateko tenorean, seguru asko, nahiz eta ez dudana esperantza galdu, eta ez da txistea, baina *Kutsidazu* antzerki-lana egiteko garaia iritsi zenean bizitu egin zen nire zaletasuna, Gorringo taldearen arrakastari esker, eta jen-dearen harrerari esker ere bai. Jarri publiko artean *Kutsidazu* ikusten, eta nola ez naizen ezaguna, jendea ezker-eskuin barrez lehertu beharrean ikusi ahal izan nuen! Testuaren egokitzapena Nagore Aranbururekin batera egin nuen eta, gero, *Kutsidazuren* emanaldiak bukatzea erabaki zutenean, iragarkia ikusi nuen *Berrian*. Antzerki lanen saria, Donos-tian. "3.000 euro!". Dirua pizgarri! Eta beste obra bat idaztea erabaki nuen. Gaia, txirrin-dularitza, Euskal Herrian hainbesteko afi-zioa dagoenez. Urrestillan esaten duten bezala, "Futbola? Futbola berria dek hemen! Hemen ziklismoa izan dek lehenengo, herri txiki euskaldunetan. Gero etorri dek futbo-la!". Eta horrelaxe idatzi nuen *Moskatel Team*.

Moskatel Team, txirrundulari taldea, beraz. Bai, bai! Ze uste zenuen bai!

Patxi Gallego-Xalbador

"Iaz, Durangoko Azokan, *Pololoak* saileko lehenengo komikia atera zuen Patxi Gallego: *Xabinaitorren balentriak*. Superheroria, txapela duena, eta etengabeko erezioa duena da Xabinaitor. *Pololoak* irakurri eta Patxi Gallegorekin harremanetan jartzeko gogoia etorri zitzaidan. Eta esan: 'Nire anaia haiz, nire maitea, nire gizona! Umore horixe behar dik Euskal Herriak'. *Pololoak* ireki eta zera agertzen da, *Ur epeleko artzaina*.

Durangoko garai horretan bertan Auspoa bildumako liburua nuen esku artean, Xalbadorren *Odolaren mintzoa*. Edizio berria. Kasualitatea! Batetik, *Ur epeleko artzaina*, komiki ezin berdeago, ezin ganberroago, ezin lotsaga-beago hori, 'Euskal Herriak behar duena', eta, bestetik, *Odolaren mintzoa*. Ni ez nago Patxi Gallegoren mundutik Xalbadorrenetik baino askoz gertuago, baina biak ezagutzen ditut, maite ditut, eta errespetatzen ditut. Fernando Aire - Patxi Gallego. Xalbadorrekin batera, jar dezagun dagokion tokian Patxi Gallego bezalako jendea, behar-beharrezkoa gaur Euskal Herrian".

Bizitzeko dugun armetako bat omen dugu literatura. Zuk esana da hori.

Bizitza oso kontu latza da, gogorra, oso. Jaungoikoari eskerrak -ni ez naiz sinestuna baina-, gizakiok baditugu arma batzuk, bizi-modu honi aurre egiteko. Arma garrantzitsuenak: umorea, edertasuna, besteren kariñoa. Kariñoa diot, maitasuna oso gauza potoloa delako. Kariñoa badago munduan, maitasuna... zalantzak ditut. Umorea, edertasuna, besteren kariñoa. Jana eta edana ere badira, baina bigarren mailan jartzen ditut nik. Nik esan nezake nire literatura dela umorearen bidez egiten dudana edertasun bilaketa.

Linda White-ren artikulua batean, *A Literature in Chains*, zure hitzak ageri dira. "Lotsagabekeria gehiago, rock-and-rola, eta heterodoxia" behar omen ditugu...

Erabat ados neure buruarekin. Serio gara, bizitza gogorra delako, nahiz eta ni orain dela urte batzuk baino hobeto bizi, funtzionario lana aparte utzita, alegia. Umorearen arma erabiltzen dena baino gehiago erabiltzea komeni da. Horixe esango nuke. Gero eta konbentzituago nago umoreak sekulako indarra duela. Jesukristorena! Zer egin dute *Vaya Semanita*koek? Barre, guztien kontura! Fenomeno! Txaloga-

ria, eta osasungarria, horixe baietz. Hitz egin liteke kontu linguistikoez, baina, bestela, oso ondo! Aktore horietako bati galdetu zioten behin *Berrian*: "Eta hori egiterik bada euskaraz?". Eta berak, "Bai". Eta nik diot ezetz. Euskaraz ezin dugu hori egin. Umoreak zenbait klabe behar ditu: argot bat, denoi irudi berberak eragiten dizkigun zerbaitekin, humus hori, eta euskaraz ez dago. Ez dago *Vaya Semanita* euskaraz egiterik. Humus horren faltan, euskaldun denok barrez jarriko gaituen umorea ez da inondik ere erraza! Zergatik jotzen dugu "kaletarra", "base-rritarra", eta horrelakoetara? Euskalduna hor mugitu izan delako orain arte. Gaur egun, euskara ikastea, euskaldun berria eta abarra dago. Baina dekoratu berriak behar ditugu euskal umore modernoak egiteko.

Euskara irakasle izan zara luzaroan. Badakizu euskara lantzeko erabili duena, askok, *Kutsidazu*...

Barre eginarazi nahi nion jendeari, ez besterik. Kontua da euskaltegiak behar direla liburu ez oso potoloak, erraz irakurtzen direnak, erraz ulertzen direnak. Euskaltegietan, eta institutuetan ere bai! Liburua askoz potoloago izan balitz, askoz gutxiago salduko zen, dudarik gabe. Nik ez nuen *Kutsidazu* idatzi euskaltegiak gogoan hartuta. Nik hilabete pasa nuen 76an, 19 urte nituela, Ernialdeko baserri batean, nire orduko euskara penagarria hobetzen. Benetako esperimentzietan oinarritutako lana da *Kutsidazu*. Euskaldun berri hori neu naiz. Ni istorio kontatu zale izan naiz beti, eta, behin, Gasteizko koadrilarekin nengoela, kontatzen hasi nintzen, erdaraz. "Behin, baserrian nengoela...". "Beste behin, arratsalde batean...". Eta koadrilakoak barrez algaraka hasi ziren. Eta esan zidaten: "Idatz itzak horiek! Hi idazle haiz, ezta? Ba, idatzi horiek!". Eta horrela. Ez zitzaidan niri etorri, nire lagunenez ideia izan zen. ■

Bertsoa

DOINUA:
XAGUTXO BATZUEKIN

Kutsidazu Ixabel
liburuarena
ez ote da bizitzan
behin gertatzen dena?
Konpromiso latza da
horren ondorena,
noizbait izan ez dadin
zutaz diotena
"Kutsidazu Ixabel
idatzi zuena".

Aitor Mendiluze

EUSKAL BIDAIAIARIEN MEMORIA

Afrikako esplorazioaz hitz egitean, XIX. mendeaz ari gara. Ehun urte horietan, aurreko guztietan baino lur gehiago esploratu eta “deskubritu” zituzten europarrek kontinente honetan.

Euskaldunak ere ibili ziren Afrikako parajeetan, eta ez dira gutxi handik ekarri zituzten kontuak, pasatako periploak azaldu edo bertako animalia, landare eta gizaki “bitxien” berri emanez. Horietako batzuren abenturak jaso ditu *Euskal bidaiariaren memoria* (Elea) liburuan

Angel Martinez Salazarrek.

Esploratzaile euskaldunak kontinente ezezagunean

1870 INGURUAN, Italia eta Alemaniaren batasunak kolokan jarri zuen ordura arte Europan zegoen lurralde oreka. Honek kolonialismoari eta inperialismoari bideak ireki zizkien eta munduko bazter guztiak bihurtu ziren Europako herrialde inperialisten jomuga, horien artean Afrika zabala. Industrializazioarekin berriz, Europa, lehengaiak produzituko zituen lurralde birjinen bila hasi zen.

Horrez gain, zientzia alorretan aurrerapen handiak egin ziren: Bidaiariak kinina erabiltzen hasi ziren tifusa edo malaria saihesteko eta zenbait aparatu geografiko hobetu zituzten –kronometroa, barometroa, kartografia teknikak...–.

Esploratzaileak hala zientifikoak?

Darwinek eboluzioaren teoria kaleratu zuenean, izugarritzko konfiantza jarri zitzaion zientziari: gizaki zuriak maila gorenera eboluzionatu omen zuen eta esploratzaileek zibilizazio “primitibo-

URKO
APAOLAZA

ak” bilatu nahi zituzten, europarrak aitzinean nolakoak izan ziren jakiteko. Eboluzionismoak eta positibismo errealak, aurre hartu zieten lehengo garai erromantikoei. Esploratzaileek kasu batzuetan beraien diruz bidaiatzen zuten, baina gehienetan, geografia elkarteek edo pertsonaia aberatsek finantzatuta –Belgikako Leopoldo II. erregeak, adibidez–.

Modu horretan ibili ziren esploratzaile famatu asko: Stanley, Speke, Barth edo Livingston doktorea bera. Leku batzuk besteak baino desiratua goak ziren: lehia sutsua egon zen, esaterako, Nilo ibaiaren iturburuak aurkitzeko. Saharako basamortuan barrena zer zegoen deskubritzeko abiatu zirenak ez ziren gutxi izan, edo Afrika erdialdeko laku handietan eta Kongoko oihanean egon zitezkeen diamante eta urre meategiak bilatzeko. Dena zen posible XIX. mendeko Afrikan, eta ameslariek, beraien ametsak kontinente horretan proiektatu zituzten.

Esplorazioaren kronologia

- 1828** René Callié frantziarra Mauritaniatik Tangerre'a iritsi zen, Saharako desertua gurutzatu eta gero.
- 1837** Abbadia anaiak Abisiniara abiatu ziren.
- 1843** Antoine Abbadiaren egonaldia *falaxa* edo judu beltzen herrixketan.
- 1847** Antoine eta Arnauld Abbadiak Nilo Urdinaren iturburua aurkitu zuten Bubbiako oihanean.
- 1855** Alemaniako Heinrich Barth esploratzailea Tonbuktu (Mali) hiriraino iritsi zen Tripolitik hasita.
- 1856** David Livingstonek Mosioatounya urjauziak aurkitu zituen Zambeze ibaian eta Victoria izena jarri zien Britainia Handiko erreginaren ohoretan.
- 1863** Jose Maria Murga *mairu bizkaitarrak* bere bidaia hasi zuen Marokon barrena.
- 1863** John Speke britainiarrek Nilo Zuriaren iturburua aurkitu zuen.
- 1871** Stanley eta Livingstonek topo egin zuten Tanganika laku ondoko Ujiji herrian ("Livingston doktorea, suposatzen dut" esaldiarekin agurtu zuen Stanley-k Livingstona).
- 1873** *Mairu bizkaitarrak* bigarren bidaia egin zuen Marokora.
- 1875** Manuel Iradierrek Ekuatore Gineara espedizioa hasi zuen, 1877an itzuli zen Euskal Herrira.
- 1877** Henry Stanleyk Kongo ibaia nabigatu zuen Atlantikoraino.
- 1884** Iradierrek bigarren bidaia ekin zion Gineako Golkora. Berlingo konferentzia famatua burutu zen, Afrika munduko potentzien artean banatzeko.
- 1885** Haggard idazle britainiarrek *Salomon erregearen meategiak* liburua argitaratu zuen: diamantezko eta urrezko Afrikaren mitoa lehertu zen.

Maroko, Jose Maria Murga berbereen artean (1863-1866)

Jose Maria Murga Bilbon jaio zen arren, *mairu bizkaitarra* izenez ezagutzen zuten, Marokora egin zuen bidaiaetatik. Arabiera ikasi zuen Parisen eta medikuntza berriz Madrilén. 1859an "Afrika-ko gerra" lehertu zen eta Murga espainiar gudarosteko komandante izan zen guda hartan. 1863an, gerra amaituta, bilbotarrak ejertzitza utzi eta bidaia ekin zion, Marokon barrena. Bere buruari *Hach Mohamed el Bagdadi* izena jarri zion eta ahoskera arraroa disimulatzeko, Europan ika-

siriko Bagdadeko printze baten semea zela esaten zuen, eta sorterrira itzuli baino lehenago erromes gisara ibili nahi zuela. Asto baten gainean ibiltzen zen, itxura zarpailarekin; medikuntza ikasi zuela aprobe-txatuz, petrikilo lanak egi-ten zituen herrixketan zehar. Baina ez zen horre-tara mugatzen: merkatari, itsumutil edo ipuin konta-lariaren itxurak ere egin izan zituen.

1868an bidaia-buruz-ko liburua idatzi zuen:

Recuerdos marroquíes de un moro vizcaíno. Liburu xelebrea da, umorea eta seriotasuna jorratzen dituena eta modu bitxian hasten da: "Nire irakurleei: Liburu hau maroko-arrez idatzita dago eta ortografia berezia dauka, beraz, gure hizkuntzan irakurtzeko, azkeneko orritik hasi beharra dago. Hala ere, nire ezagutza pasigrafikoei esker, alde batetik nahiz bestetik berdin-berdin irakurri ahal izatea lortu dut, edo beste modu batera esanda: bi hasiera eta bi bukaera izatea. Idatzitakoarekin konforme ez dagoen irakurleak, bere buruari buelta eman eta alderantziz jartzea besterik ez du".

Ez dira gutxi *mairu bizkaitarrak* kontatzen dituen istorioak, kristauak sekula sartu ez ziren meskita eta jauregitan egon baitzen, baina baita berbereen herri probeenetan ere. Behin, Casablanca-tik gertu zegoen herri batera sartu zenean "Al atai! Al atai!" ("petrikiloa!") garrasika hasi ziren bertakoak. Pitxi pila bat zeramatzan saltze-ko eta hauek probatzen aritu ziren bertako neskatxak. Orduan, Murgari zera bururatu zitzaion: hango neska politenari pitxi bat emango ziola. Neska hauen erantzuna berehalakoa izan zen: "Zure pitxiak hemen geratuko dira eta ikusten ditugun bakoitzean odolak gure masailak gorrituko ditu. Jakin beharko zenuke urrea joan egi-ten dela, baina lotsa hemen geratzen dela".

EUSKO J. B. D. A. R. I. E. N. - MEMORIA

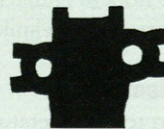

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

Gizarte eta Erakunde Harremanetarako
Departamentua

gizarte ekintza

Jose Maria Murga
Berbereen lurraldera bidaia
(1863-1866)

Antoine Abaddia
Abisiniara bidaia
(1837-1848)

Manuel Iradier
Ekuatore Gineara espedizioa
(1874-1877)

Henry Stanley Kongo ibaia (1877)

Barth Saharako desertuan (1850-1855)

Speke Niloren iturburuetan (1858)

AFRICA

Bidaia bilbotarrak, berbere gizartea ez ezik, Maroko osoa deskribatu zuen, bertako gobernu sistema gogor kritikatu zuen, gainera. Maroko, zapaltzaile eta zapalduen artean banandu zitekeela zioen, sultanen eta herriaren artean, alegia. Bidaia zergatik hasi zuen ere azaltzen digu liburua: "Kuriositateagatik, edo agian, gure gizarte zibilizatuaz pixka bat aspertuta egoteagatik. Izan ere, gauza askotan nahiago ditut barbaro hauek".

Euskaldunak Alaren lurraldean

Egun batean, Jose Maria Murgak soldadu batzuk ikusi zituen zenbait presorekin eztabaidan. Hauengana hurbildu zen, zer pasatzen zen jakiteko eta soldaduek esan zioten preso horiek zela-

tari errusiarrak zirela, naufragok -Turkia eta Errusiaren arteko gerra, inguru haietara zabaldu zen-. Hizkuntza ulergaitza hitz egiten omen zuten eta seguruenik kaukasiarrak izango zirela esan zioten Murgari. Preso hauen patua ez zen nolanahikoa: bertan fusilatu behar zituzten. Orduan, gure euskalduna presoen parean jarri zen eta tentuz aztertu zituen guztiak. Hauek, mairu arraroari mesfidati begiratzen zioten, zer nahi ote zuen jakin ezinik. Murgak ongi pentsatu zuen: hauen itxura, arropak, keinuak... "Zer moduz?" galdetu zienean, kasik negarrez honen oinetara salto egin zuten naufrago gaixo horiek "Jaungoikua!" esanez. Salbaturik zeuden, Murgak gaizkiulertua konpondu zuen eta libre utzi

zituzten kostalde hartara ekaitz gaizto batek eramandako Ondarroako arrantzaile horiek.

Abisinia, Antoine Abbadiaren egonaldia (1837-1848)

Antoine Abbadia Dublinen jaio zen 1810ean. Familia noble eta aberatsekoa zen, aita, Irlandan aberastutako zuberotarra zuen, Ürrüxtoi herrikoa, eta ama berriz irlandarra. Haurra zela, Frantziako Tolosara aldatu ziren eta Antoinen bertan egin zituen ikasketak, gero Parisera jo zuen familia osoak. Baina Antoineri laster heldu zion bidaiatzearen arrak: 1832an, aita hil eta urtebete pasa ez zela, Britainian barrena ibili zen, gero Eskozian, Irlandan, Ingalaterran... Ipar Euskal Herritik ere egin zuen bueltatxo, aita euskaldunaren semea izateagatik, euskaltzalea baitzen oso. 1836an Brasilen egon zen eta hortik gutxira bere bizitzako bidaia zirraragarriena hasi zuen Etiopian, orduan Abisinia izenez ezagunagoa.

1837an, anaia Arnauld eta biak Nilo ibaian gora egin zuten, Kenen hiria igaro eta Itsaso Gorriko Missawara iritsi arte, hortik Abisinian barrena sartu ziren. Lurralde hura oso misteriotsua zen europarrentzat: alde batetik, antzinako kristautasun mota bat gurtzen zuten bertakoek, bestetik, musulmanak eta judutar beltzak ere bazeuden, azken hauek Sadako Erregina eta Salomonen ondorengoak omen ziren. Mito, erlijio eta tenplu harrigarriek osatzen zuten Abisinia eta hori gutxi balitz, ekonomia feudalak funtzionatzen zuen herrialde hartan, Europako Erdi Aroaren tankerakoa.

Arnauld Abbadia, hango jauntxo baten lagun egin zen eta *rais* izendatu zuten. Anaia buruzagi zela baliaturik, Antoinen nahi adina bidaia egin ahal izan zituen Abisinian zehar, bertako geografia eta gizartearen azterketa zorrotzak osatuz. Etiopiako goi lautadaren puntu geodesikoak markatu zituen eta baita bertako mendi gailurrak deskribatu ere. Horretaz gain, Nilo Urdinaren iturburuan egon zen, Bubbiako oihanean. Behin baino gehiagotan, jauntxoaren arteko gatazken erdian aurkitu ziren bi anaiak, harik eta 1847an, Charles anaia txikia, bila joan zitzaizen arte, amak bidalita.

Bueltakoan, egindako lanagatik urrezko domina eman zien Pariseko Geografia Elkarteak. Abbadiatarrak Urruñan eta Hendaian kokatu ziren orduz geroztik. Azken herri hone-

Goian, A. Abbadia Etiopian, bere zerbitzariarekin. Behean, Manuel Iradier.

tako jauregi paregabeen bere bidaietako erlikiak gorde zituen Antoinen, eta jakina den bezala, Euskal Jaietako mezenas nagusi bilakatu zen.

Gineako golkoa, Manuel Iradier Afrikan (1874-1877)

Manuel Iradier 1854an jaio zen Gasteizen. Hasiera-hasieratik agertu zuen esploraziorako eta leku ezezagunak bisitatze gogo: esku artean izaten zituen beti mapak eta bidai aldizkariak. Bere ametsa, Afrikara joan eta bertako lurraldeak esploratzea zen eta hamabost urte besterik ez zituela, kontinente hura esploratzeko plan bat egin zuen. Gero, *Joven Exploradora* izeneko sozietatea sortu zen Gasteizen eta Iradierrek

ere parte hartu zuen bertan. Urte horietan, Henry Stanley erreportari ezaguna Gasteizen zen, *New York Herald* egunkariarentzat gerra karlistaren berri emateko. Iradierrek, ingeles famatuarengana jo zuen bere proiektua aurkezteko; honek, proiektua garestiegia zela adierazi zion eta hobe zuela Ekuatore-Ginea esploratzen hastea.

1874an, Manuel Iradier nazkatutik zegoen bere sorterrian lehertu zen gerrateaz. Urte bereko azaroan Isabel Urkiolarekin ezkondu zen eta handik hilabetera Afrikara egin zuen emazte eta koinatarekin batera. Lehenik Kanariar Irletara bidaiatu zuten, gero Gambiara eta hortik Fernando Poo irla-

ra. Irla hartako gobernadoreak bere laguntza eskaini zion gasteiztarrari eta handik gutxira Corisco izeneko ingurura iritsi ziren, Ekuatore Ginearen kostan. Iradierrek bi espedizio nagusi egin zituen, bat kostaldetik eta bestea oihanean barrena. Sukarra eta gaitzek sufrikario latzak pasarazi zizkieten leku honetan, baina hala ere, bertako tribuak eta natura seriozki aztertu zituen. 1876an, bere alaba Isabela hil zen sukarrak jota, hilabete gutxi zituen eta Ginean bertan jaio eta hil zen. Hortik gutxira Gasteizera bueltatu ziren.

Iradierrek Euskal Herrian ospe handia hartu zuen bere bidaiengatik eta horretaz aprobetxatu zen Ekuatore Gineara bigarren bidaia egiteko, 1884an. Baina ordurako, Europako potentzien arteko kolonizazio lasterketak inguru hura harripatu zuen, eta alemaniar eta ingeles asko zegoen. Gainera, Fernando Poon zegoela, gaixotu egin zen eta Euskal Herrira itzuli behar izan zuen burumakur. ■

BANANA - ERREPUBLIKA baino USTELAGORIK ?

LA FUMMATTÀ

BANANA - MONARKIA

Zabor-menestraren kontra

Gastronomia kultura omen dela-eta, egin dezadan sukaldaritzaren eta beste arte-mota batzuen arteko konparazio bat.

Hara: sukaldeak berezkoa du nahasketa, horrek ematen dizkio aberastasuna eta kalitatea. Sagar bat gauza ederra da bera bakarrik eta gordinik jateko, baina irina, arrautza, esnea, azukrea, marmelada eta sagar zatiak nahastuta sagar-tarta asmatu zuenak ekarpen handi bat egin zion gure zibilizazioari; eta zer esan olio, arrautzak, tipula, piperra eta patatak nahastuta patata-tortilla asmatu zuenaz? Edozein nahaste ez da ordea berez eta beti on, ondo asko daki sukaldaritza berriaren berritu behararen gehiegikeriak dastatu eta jasan dituenak. Nik orain txerri-gibela, txokolatea, piperrautsa eta endibia lapiko batean sartu eta sutan jarriko banitu, hortik ateratakoa kaka zaharra litzateke, ahotik pasatu gabe zuzenean komuneko zulora joan beharko lukeena.

Kulturan, berriz, nahasketaren lilurapean bizi gara oraindik. Ez dakit noiz hasi zen moda, baina azkeneko hamarkadan behintzat aldiro eskaintzen zaigu ikuskizun ustez berritzaile eta ausarten bat, bere berritasun eta ausardia guztia osagaien gehiketa nola-halakoan daukana: balet abangoardista gehi diapositiba-emanaldia gehi txalaparta izango da batean; pintura-performancea gehi poesia-errezitaldia gehi musika elektronikoa hurrengoan, eta horrela nahi dituzuen konbinaketa guztiak, helburua ez baita elkarrekin ondo ezkontzea, edo sentsazio aberatsagoak sortzea, ezpada nahasketa bera. Eta, nola ikuskizun horrek experimentalaren eta berritzailearen etiketa daukan, instituzioetako arduradunek laguntzatxo bat behinik emango diote, komunikabideek alde zurreko babesa eskainiko diote, eta ondotik ere inor ez da ausartuko kontrako hitzik esatera. Batzuek, aspertuta, "hau izango da kultura modernoa" esango diote elkarri; beste batzuek, nazkatuta, horrelako narraskeriarik gehiago ez ikusteko aginduko diote beren buruari; baina beti izango da lerdoren bat esperientzia ia mistikoa bizi izan duela uste-ko eta aldarrikatuko duena.

Berrikuntzak amaitzea proposatzen ari ote naizen pentsatuko du baten batek. Ez

ALBERTO ELIZEGI

noski. Kultura maite dudalako ari naiz botatzten purrustada hau. Estetika gure bizitzaren alderdi inportantetzat daukadalako eta handi-ustez jantzitako edozein lardaskeria onartzen ez dudalako, jaterakoan gure ahoak eta urdailak edozein txerrikeria irensten ez duten modu berean. Non dago muga? Errepara diezaiogun berriz ere sukaldeari: nahasketa berri bat plater onargarritzat hartzeko, bertako osagaiak banan-banan hartuta baino hobeia izan beharko luke emaitzak. Egia da gustu diferenteak daudela, egia da, halaber, dastamena hezi daitekeela eta experimentazioa behar dela betiko aza-olio eta berakatzoparekin ez geratzeko, baina helburuak beti izan beharko luke zerbait harrigarria eta bikaina lortzea.

Beste horrenbeste artean ere. Balet-dantzari bat ona denean koreografia eder batekin txunditu nahiko gaitu, eskultoreak bere estatuarekin liluratu edo aztoratu, poetak bere testuekin emozionatu, ez baita lantegi

Posible al da hizkuntza artistiko ezberdinen arteko elkarlana?

Jakina. Konbinazio batzuk dagoeneko klasiko bihurtu dira eta berezko genero bilakatu, hala nola opera, baita zinema bera ere. Baina, nahasketa aberasgarria izango bada, alde zurretiko lan eta bilaketa eskatzen du, etengabeko ebaluatze eta moldatze bat, egiazko sorkari berri eta osatu bat lortuko bada

erraza. Posible al da hizkuntza artistiko ezberdinen arteko elkarlana? Jakina. Konbinazio batzuk dagoeneko klasiko bihurtu dira eta berezko genero bilakatu, hala nola opera, baita zinema bera ere. Baina, nahasketa aberasgarria izango bada, alde zurretiko lan eta bilaketa eskatzen du, etengabeko ebaluatze eta moldatze bat, egiazko sorkari berri eta osatu bat lortzeko.

Gure artean, modernitatearen esnegainaz estalita eskaini ohi diren menestra artistiko horiek ez bezala. ■

Mikel Aramendi

ANALISTA POLITIKOA

Elkartasuna basamortuan

Beste hamaika herriri buruz esana izango da egitasun bertsuarekin, baina geureari buruz hain zuzena izateak kezkatzen nau ni: engainatzen erraza eta konbentzitzen zaila.

Hala garela esaten dute, eta gero eta zailagoa egiten zait ukatzea.

Apirilaren 17ko hauteskundearen inguruan gaurdaino gertatu dena behintzat, aburu hori berrestera etorri da: askatasunean eta berdintasunean, hots "normaltasunean" parte-hartze politikoa bermatu beharra, argudiatu beharrekoa balitz, hamaika era eta saihesten ezberdinetatik arrazoitu da. Alferrik. Batasuna lehenik eta Aukera Guztiak gero, legea kanporatuta eta hautagai izan ezinik geratu dira, egungo Europa Mendebaldetik baino iraganeko Turkiatik askoz hurbilago dagoen prozedurari jarraiki.

Orain, ordea, hautagaien zerrendak argitaratu zirenean bati baino gehiagori irribarretxoa ezpainetalarazi zigun EHAK izeneko kandidaturaren bitartez helmuga bertsura hel gintezkeela iradokitzen zaigu. Funts-funtsezko kontuetaz ari garenez, nahiago dut tranpa eginez –partidu hori oraintxe arte ez da existitu praktikan– bederen helmugaraino iristea, arrazoiz beteta bide erdian geratzea baino. Baina prozedurak erreparoa ematen dit, engainu zaletasunean beste urrats bat ematen dugulako.

Hortxe baitago koska: ez dela lehenengo aldia, urrik eman ere. Egia esateko, gure ekimen politiko gehienen osagai garrantzitsua, funtsezkoa –bakarra, batzuetan– izaten da engainua. Gaitik urrundu gabe: Partiduen Legearen bultzagileek publikoki adierazi zutena ala geroztik argiago ikusi ahal izan dugun beste hau zen haren benetako xedea? Ez dagokie alde batekoei bakarrik, ez: Lizarra-Garaziko egitasmoa, jendea adierazi zitzaion bezalaxe zen ala bazituen isilpeko *addenda* inplizitu nahiz esplizituak? Eta Ibarretxe planak? Adibide hutsak dira. Askoz ziri mingarriagoak ere aipa genitzake.

AMATA SAGASTI

Ez nator engainua politikatik kanporatu egin behar dela esatera. Eskarmentu gehiegi daukat purismo horiekin neure burua engainatzen hasteko. Askotan, gainera, informazioa ongi dosifikatzea nahitaezkoa da politikari gauzak onik burutu ahal izateko. Dinamikak kezkatzen nau.

Engainuen dinamika hau omnidirekzionala delako: denak saiatzen dira ahal duten bakoitzean ziria sartzen, eta ilarako azkenak, subiranua omen den herriak jasotzen du bilduma osoa. Bidenabar, eragozpenen bat engainu bitartez gainditzen –ahal– dugun bakoitzean, konbentzitzen ahalegintzeko arrazoi bat gal-

tzen dugulako. Baina, morala eta antzekoak alde batera utzita, engainuaren bitartez sekula konponduko ez diren arazo horietako bat badugu mahai gainean.

Hamaika bider entzun diet bake prozesuetan aditutzat aurkezten zaizkigunei "elkarren arteko konfiantza maila sendo bat" gabe ez dutela aurrera egiten horrelakoek. Ez dute esaten elkarrentzat sekreturik ez edukitzea, oinarritzko asmoetan elkarri iruzur ez egitea baizik. Gurean, hortik oso urruti gaudela esango nuke. Areago oraindik, gehiago urrutiratzen ari garela.

Engainua gaitzat duten ipuinen artean ezagunenetakoa da bi alprojek engainatuta biluzik ibiltzen zen enperadorearena. Ipuinaren izaera pedagogikoagatik edo, istorioa onik amaitzen da, alprojentzat izan ezik. Nire lagun batek, ordea, esaten du errealitatean guztiz bestela amaitu zela gertaera hura: enperadore-

reak, berriro ere alprojei kasu eginez, haur salatariari begiak atera ziezazkioten agindu zuela, eta hark esandakoa errepikatzen zuen beste edonori ere bai. Engainua, beldurraren porlanarekin hartuta, egia bezain sendoa izan daiteke.

Antzeko zerbait gerta daiteke gurean ere: engainuekin arrazoiekin baino erosoago bizi-tzen ohitzea. ■

Hamaika bider entzun diet bake

prozesuetan aditutzat aurkezten

zaizkigunei 'elkarren arteko

konfiantza maila sendo bat' gabe

ez dutela aurrera egiten horrelakoek.

Ez dute esaten elkarrentzat

sekturik ez edukitzea,

oinarrizko asmoetan elkarri

iruzur ez egitea baizik.

Gurean, hortik oso urruti

gaudela esango nuke.

Areago oraindik, gehiago

urrutiratzen ari garela

Juan, Kim Lakarta

KAZETARIA

Joan Paulo II.a, Mediatikoa

MIKEL SAIZ

Katedralean kontzentrazioa 12etan Jaungoikoari exijitzeko Aita Saindua berpiztu dezala telebista ikusterik egon dadin. Pasa ezazu". Mezua benetakoa da, eta segapotorik segapoto ibili da azken egunotan. Nik, esaterako, jaso eta pasatu dut. Ez dakidana da kontzentrazioa egin ote den. Ez naiz joan. "Telebista ikusterik" zioen tokian, lasai aski esan zezakeen "irratia entzuterik", edota "periodikoak irakurtzerik". Edonola ere, sakelako telefono mezuak ederki islatzen du Karol Wojtylaren heriotzaren inguruan pairatu dugun informazio olde itogarria.

Ukaezina da Joan Paulo II.a gure gizarteko zati handia osatzen duten kristautentzat erreferentzia garrantzitsua zela. Hogeigarren mendeko pertsonaia historiko garrantzitsua zela. Eta, hartara, bere heriotza albiste garrantzitsua dela. Baina, halaber, ukaezina da neurritz kanpoko delat 24 orduko telebista programazio berezia egitea. Egunero irratia monografikoak egitea. Egunero egunkarietako azal osoa gai horri eskaintzea. Eta hedabide guztiek egin dute hori. Ez soilik Elizarengandik gertu daudenek, baita ustez laikoak direnek ere. Ez soilik atzerakoiek, baita aurrerakoiek ere. Ez soilik estatalek, baita nazionalek eta tokian-tokioek ere.

Gertatutakoak ederki islatzen du nola funtzionatzen duen egungo kazetaritzak. Sinesgarri izateko, hedabide batek ez du egia esan behar. Sinesgarri izateko, hedabide batek hedabide handiek diotena esan behar du. Informazioaren gizartean benetako errealitateak ez du axola, balio duena erreali-

Gertatutakoak ederki islatzen du
nola funtzionatzen duen egungo
kazetaritzak. Sinesgarri izateko,
hedabide batek ez du egia esan behar.
Sinesgarri izateko, hedabide batek
hedabide handiek diotena esan behar du

tate mediatikoa da. Eta errealitate mediatikoa komunikabide erraldoiek eraikitzen dute. Hobeto adierazita, komunikabide erraldioen giblean dauden enpresa-talde erraldoiek diotena. Egunotan, Euskal Herrian, ez dut topatu arau hori hautsi duen komunikabiderik. Penagarria. Pena ematen didala, alegia. Nago errazegi plegatzen garelaitz gabeko arau horren aitzinean. Nago gogoeta egin beharko genukeela.

Herritar ateak informazio olde gogaikarria pairatzen ari dira egunotan. Eta, gainera, norabide bakarrek. Gehien gehien-

tan, panegiriko hutsez osaturikoa. Egunotan, hamaika aldiz errepikatu digute Wojtyla txiroen aldeko aita saindua izan dela. Oso gutxitan esan dute, baina, Eliza Katolikoa ia Trentoko kontzilioaren aurreko jarreretara eraman duela, dogmetan oinarritu dela, zanpatuekin, sufritzen dutenekin —emakumeekin, homosexualekin, hiesdunekin, bizitzaren azken txanpan eutanasia eskatzen dutenekin— gupidagabea izan dela.

Karol Wojtylari, Joan Paulo II.ari, egunotan Magno ezizena jarri diote, Handia. Hori baino aproposagoa iruditzen zait Mediatikoa. Aita saindu mediatikoa izan baita hasieratik eta amaierara arte, agoniaren zuzeneko kontakizun pornografikora arte. Eta indar mediatiko hori profitatzen jakin du, mundu osoan

barna egindako bidaie-tan milioika lagun mobilizatuz, nazioarteko kontuetan erreferentzia bilakatzeko. Zentzu horretan, Eliza indartu du.

Egunotan pantailaraturiko erreportajeetan, hain zuzen ere munduko

lur guztiak makurturik musukatzen, tirokatua izaten, zahartzen, gaixotzen eta

«
Ez dago argi Wojtylak talde
atzerakoia erabili dituen, edo talde
atzerakoiek Wojtyla. Edonola ere,
argi dago loturik, ongi loturik dutela
oinordekotza. Aita Saindu berria
aukeratu behar duten kardinalen
artean gehien-gehienak Wojtilak
berak izendaturikoak dira. Beraz,
oso litekeena da Aita Saindu berria
ere atzerakoa izatea
»

hiltzen ikusi dugu. Pantaila txikian, baina, ez dugu ikusi azpijokoetan, eliza katolikoaren barruan izan duen jardura autoritarioan.

Vatikanoko Kuria elizako talderik atzerakoieneen esku utzi du: Comunione e Liberazione, Focolari, Neocatechumenat eta, jakina, Opus Dei. Adibide bat: Wojtyla Erromara heldu zelarik, Askatasunaren Teologia mugimendu indartsua zen. Karguaz jabetu bezain pronto, Opus Deiko zazpi apezpiku izendatu zituen Perun –Gustavo Gutierrez Askatasunaren Teologiaren sortzailearen sorterrian–, lau Txilen, bi Ekuadorren eta bana Kolonbian, Venezuelan, Argentinan eta Brasilen.

Ez dago argi Wojtylak talde atzerakoia erabili dituen, edo talde atzerakoiek Wojtyla. Edonola ere, argi dago loturik, ongi loturik dutela oinordekotza. Aita Saindu berria aukeratu behar duten kardinalen artean gehien-gehienak Wojtilak berak izendaturikoak dira. Beraz, oso litekeena da Aita Saindu berria ere atzerakoa izatea. Eta dogmei, apaizen zelibatoari, dibortzioaren zein antisorgailuen inguruko jarrerai eustea.

Eliza-gizon atzerakoieneen arrakasta izan da. Eta Elizaren porrota. Izan ere, Aita Sainduaren pisu mediatikoa pisu mediatiko, argi dago egun Eliza urrutiago dagoela gizartearengandik duela 26 urte baino. Alde horretatik, Eliza ahul, oso ahul utzi du Wojtylak. Hori oso gutxitan kontatu dute egunotan. Informazio olde norabide bakarrekorekin gogaitu dituzte herritar ateak. Eta honako hau bezalako ageriko kontuz beteriko artikulak idaztera bultzatu dituzte. ■

Karmelo Landa

Historia okerrak zuzenduz

Francisco Franco zaldi gainetik erortzen den une honetan, zuzenbide poetikoa Historiaren ahotik mintzo da. Zorionez, Luis Bolin nor zen ez du inork gogoratuko dagoeneko: generalisimo hiltzailearen prentsa-bulegoaren arduraduna zen, orduan ere botere mediatikoa eta botere despotikoa bat etortzen baitziren. Bolin horrek antolatu zuen Gernikako bonbardaketaren inguruko toxikazioa. Haren hezurak ahaztu dira betirako, eta aldiz George Steer kazetari ausartaren biografia biziki interesgarria atera berri du egunotan Nicholas Rankin irakasle eta kazetariak. Havas agentziak hedatu zituen gezurrak baita haien gainean idatzi zuen Ricardo de la Cierva bera bazterrean gelditu dira aspaldi, eta aldiz Hernanin ehunka fusilatuen gorpuak berreskuratu egiten dira, haien memoria gaurkotuz. Estepan Urkiaga Lauaxeta bera egunotan berpiztu egingo da, Juan Luis Zabalaren eleberrian legez, ez preseski frankistek nola fusilatu zuten gogoratzeko, baizik eta haren jaiotzaren mendea ospatu nahian. Gernikan bertan ikatz beltza bihurtu da lotsabako batzuk generalisimoari eskaini zioten diamantezko domina, eta aldiz Herbert Soutworth ikertzaileari kalea eskaini zaio. Eskertzekoa. ■

Joxe Mari Ostolaza

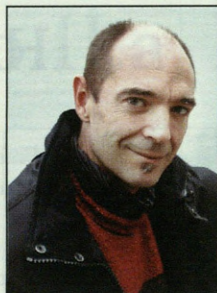
Ondasunaren

Eraikuntzan, norberarenean alegia, dihardun askotxo dabil etxe publikoetako bulego inguruetan. Beti dago koinaturen baten lagun bat prest, hori bai, eskupekoen baten truk, tranparen tapakiarena egiteko. Koinaturen lagunena da katearen behe maila, sarearen ipurdia, zintzilikatzean agerikoa, hauskorrena. Behiak larrean nola mokauka hausnarrean bizi dute botere garaia, negu hotzerako bazka biltzen. Gizenduta irten dira denak ere, larrea soil utzita. Okatutako batzuk soilik egiten dute goitik, flakiak jota larrera egin zutenak desgaraiz, udazken urrian iritsitakoak, eremuaren hesi-irekiduratik pasa ezinik harrapatutakoak. Nafarroan dabilta sozialistak aspalditik eraikuntzen zepoetatik askatu ezinik. Oraingoan Otano bulego piratatako bat da agerikoa, Urralbururen eskifaiko buru berantiarra, ontzia abandonatu aitzin okupatzaile berriekin xuritzaille bila ibilitakoa. Sanzek ez du bere begi bakarra erakutsi nahi, eta maskara darabil tapaki. Idiarena egitea du nahiago piratarena baino. Erakusteko baino ezkutatzeko gehiago dutenek, elkarren anparoa behar dute baina ez nahasian, ez dira korta berekoak. Madrilen bildu ziren, denek ere bertan dute beren itzain, beren kapitain. Elkarri diote ukatuko. ■

Aingeru guardakoa

Umetatik izan zen egun berezia guretzat. Mitotzat geneukan Joxe Anjel Iribar atezain handiaren urtebetetze eguna. Amak gogorarazten zigun: "Gaur Aingeru Guarda, *Makatzaren* urtebetetze eguna". Erlijio eta herritartasun ariketa horren bigarren zatiarekin baino ez ginen geratzen ordea, amak segur aski bigarrena, lehena erakargarri bihurtzeko erabiltzen zuenean. Martxoa Donostian hasi genuen, azken urteetan bezalatsu, Ibaetan, Aingeru Guardakoaren omenez eraikitako ermitan. Kasko hura Donostia da, eta ez da Donostia. Urrun geratuko zaie donostiar askori. Eta bertan dago. Bisita merezi du, Bilintx Boulevardean zauritu zuen lehergailua, handik gertu dagoen beste kasko batetik jaurti zutela ezagutzeko besterik ez bada ere. Eta Urgull menditik ikusi egiten omen ziren bonba jaurtitzean ateratzen ziren su eta keak. Handik hurbil egingo dute errausketa-lekua. Iragana, tamalez, etorkizunaren ispilu.

DANI BLANCO

Según

Azkoitia, Bergara, Altza... Hitzaldiz hitzaldi asko ikasten da. Batik bat hizlariak. Irakas-tea birritan ikastea dela zioenak, asmatu zuen. Gure gaztetxo eta umeak "zer ba?",

« Eta gure gazteek, 'según' nola

esaten den jakiteko premia

daukate. 'Zenizkidaketeen' urtean

behin baino ez dute erabiliko, eta

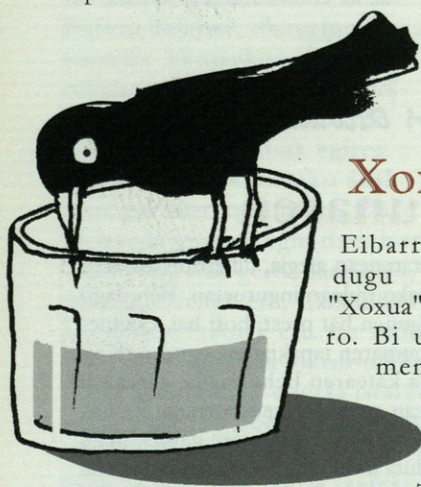
'según' egunean hamar aldiz

"katxo", eta "agatxau" esaten hasi direlarik piztu zaigu alarma. Ez dute euskara komunikazio tresnatzat erabiltzen askok eta askok. Moztasuna, zabarkeria, ezina, ezjakintasuna... Baina zer irakatsi diegu? Etxean ezer gutxi gehienetan. Eskolan, gutxi-asko, betikoa. Tematu gara aditz-paradigmak irakasten, esaera-zaharrak zerrendan ematen, idazlana agintzen bere gordinean... Eta gure gazteek, "según" nola esaten den jakiteko premia daukate. "Zenizkidaketeen" urtean behin baino ez dute erabiliko, eta "según" egunean hamar aldiz. Zenbat guraso eta irakaslek saiatu du "según" gainditzeko modua? Ezabatzea, ez esatea, aski dela gehienetan irakatsi beharko diegu. Baina buru imintzio edo bekain harroaldi batez lagundu behar dela esaldiaren hasiera. Hots, antzerki gehiago eta teatro gutxiago.

Schopenhauer

Erabaki dut zer egin datorren urtean. Barzelonako Ramblatan piztu zitzaidan argia. ARGIAko langileekin joan nintzen, eta Kikerekin. Haiek lanera, eta gu hitzaldi pare baten aitzakian. Denbora pasa nenbilela aurkitu nuen liburu-denda batean: "*L'art de tenir sempre raó, exposat en 38 estratagemes*". Schopenhauerrena. Bada gazteleraz ere,

Xoxua

Eibarren egiten
dugu topo
"Xoxua"rekin urte-
ro. Bi urte eskas
mendea osatze-
ko,
sasoiko
azaldu
zaigu aur-
ten ere. Abestikoarekin

ez du zerikusirik Eibarko Xoxuak. Honek ez ditu galdu, ez burua eta ez mokoa. Aurtengo bertso-bazkaritan damu bakarra zuen: bazkaritara joan behar zuela ahaztu, eta gehitxo txikiteatu izana! Ez zen atzera geratu ordea gero ere. Onenaren pare da jan-edanean, eta jakin berriz, guk denok batera adina daki. Mukiak estalaktita bihurtu zaizkigun negu hau jasan badu, auskalo zer ez duen egingo Xoxuak, udaberriak goxatzen duenean.

irudiak:

Antton Olariaga

baina ez da aurkitzen samur samurra. Katalanezkoa nahiago dut gainera. Nire asmoa da liburu horretako ia berrogei moduhoriek, bertsogetzan, teman ari garelarik, erabiltzen ditugun edo ez frogatu eta modu bakoitza adibideekin hornitzea. Eta horretarako,

nahiago dut liburua katalanez, gazteleraz baino. Katalanez ez dut dena ulertzen baina jabetzen naiz ez dudala ulertzen dena. Gazteleraz, dena ulertu uste dut, eta hori izaten da ezer ez ulertzeko erarik ohikoena. Hizkuntzarena baita zama bat, nahiz ahalegin gehiago egin behar izan, urrutietatik hobeto ekartzen dena, gertutik baino. Barandona Institutukoek jakin behar lukete hori.

Eta Miren Hollywooden!

Gona gorriaz gainera! Herri hau baldartzio doa. Lanak oker banatu

ditugu. Soineko gorria jantzita baboarena egitea izan da betidanik

Kike eta bion espezialitatea

Gure aitak amari

"Gure aitak amari, gona gorria ekarri". Abesti zaharraren esaldi horretan oinarriturik ikasi genuen Kike eta biok Morfosintaxia. Sakoneko egituran zer zegoen, zer azaleratu zen, arbolak, adarrak eta adaxkak. Miren Azkarate genuen irakasle, oker ez banago. Gu golfo-antxa ginen, umoretsuak, erdi-artistak, zabarrak, oholtzarako lotsarik gabeak. Miren zen irakaslea, zintzoa, langilea, detailek txikiena ere zainduko zuena. Urteen joanak hara nora eramane gaituen! Gu inurri-lanean, eskolaz eskola, herriz herri, Euskara Aholku Batzordearen eskariz egindako euskarari buruzko lantxoak aurkeztu. Eta Miren Hollywooden! Gona gorriaz gainera! Herri hau baldartzio doa. Lanak

oker banatu ditugu. Soineko gorria jantzita baboarena egitea izan da betidanik Kike eta bion espezialitatea.

Asteak eta jaiak

Egun bat jai hartu nahi, eta hartu ezina omen da jubilatuen drama. Gurea ez dakit hobe den. Hogeitaka urteren buruan aurkitu diot formulazioa gure bizimoduaren tankerakoa daramanaren itolarriari. Ez dugu jakiten ilusio handiagoko dugu ostirala iristeko edo astelehena heltzeko. "Asteburuak blindatu" zituela aitortu zidan adiskide batek duela gutxi, astean zehar lanez lepo dabilelako. Zer blindatu behar nuke nik blindatzen hasita, astea edo asteburua? Akaso ezer ez. Ederra da itolarria itorik ez denean. Txarra bestea da: oporren amaieran izaten den dei uholdea. Jendea nonbait, lanera itzultzeko zain egoten da lana eragiteko. Horregatik, aukeran ia nahiago izaten dut besteek oporrak izan ditzaten, neuk iza-tea baino.

Bi makulu zahar, esku banatan

Txirritaren bertso baten hasiera da, edozein afalondotan eztabaida polita ateratzeko bide. Zenbat makulu dira horiek? Batzuk "bi" esango dute. "Lau" besteek.

Kakotxak argibide dezente eman dezake idatziz jarrita, baina ahoz ekinez gero, eztabaidak luze joko du eta haserririk ez da piztuko. Egoera ideala. Neuri tokatu zait Aste Santuan makuluekin, birekin jakina, ibili beharra. Xelebrea da jendeak zeri deitzen dion xelebre. Urrutitik hots egiten zidaten, normalean hain urrutira diosalarik egingo ez lidaketenek ere:

– Zer, Egaña, makuluekin?

Eta gero barre egiten zioten beren esaldiari. Harritu egiten nintzen ni. Horrek grazia egiten bazien, zer ez dute egingo txiste on bat entzuten dutenean! Tira... Akaso grazia nire ibilerak egingo zien... ■

Andoni Mujika Ulazia

KOMUNIKAZIO TEKNIKARIA

Mendekua

AURREKARIAK. Gertuko lagun bati gertatzen zaiona kontatuko dut. Minik hartuko ez duelakoan nago, are gehiago, mesede egingo dion esperantza daukat. Alex deituko diot.

Adiskide honi ume-umetatik irakatsi diote zer sentitu behar duen gertakari ezberdinen aurrean, zer dagoen ondo, oso ondo, txarto edo oso txarto; bere egiazko emozioak eraldatu arte, natural sentitzen zuena ezin deszifratzeraino. Egun, lanak ditu oraindik benetan sentitzen duenaz jabetzeko. Alexen aro ezberdinetan zehar bere inguruko boteredunek idatzi diote erabili eta ikasi beharreko moralaren gidoia: etxean, ikastetxean, lagun artean, lanean, politikan, kirolean, kalean... Alex sentibera da, azkarra eta bizia. Gidoi maltzur horiek primeran antzeztu ditu, ikusleen eta egileen gozamenerako, ez bererako. Inoren testuak interpretatzen beti. Inprobisazioaren berezko bidea, sormen eta askatasunez betea, antzerki eskola naturalari zeriona, erabat zentsuratuta eduki du oraintsu arte. Zentsuratzaileak? Gidoigile ezberdinak hasieran eta Alex bera gero, berau zorrozten. Ulertzen ditut aktore zuzendari kaxkar horiek, hauek ere beren beldurrek gidaturik ibili dira baina... A ze kaltea egin dioten!

MORALISTAK—POSTALEKO IRAULTZAILE ZEIN TRADIZIONALISTAK— ETA LABELDUN ERREPRESOREAK. Sarri esan izan diot Alexi jende modu hau dela arriskuetsuena, postaleko iraultzaileak eta moral tradizionalaren jarraitzaileak. Gezurrezko lagunak direla uste dut, praktikan bai behintzat, ezkerreko erlijio abertzalearen apezpiku batzuk eta Jainko epailearen mezulari besteak. Dogmatik gertu eta bihotzetik urruti bizi dira, konturatu barik izan arren. Gizakiok urteetan zehar jaso dugun egurra, bueltatzen diogu hurkoari, metodo berberarekin nahiz eta mezua erabat ezberdina izan. Errepresio, zigor, mendeku eta gezurrean hezi bagaituzte probabilitate handiak ditugu geuk ere halaxe jokatzeko ondokoarekin. Indarrean eta intimidazioan oinarritutako eredu, hauxe da ezagutzen duten jokamolde bakarra. Egiazko libertate eta izaeren aniztasunak izugarritzko izua ematen die, ez dira autentikoak.

Azken finean, arrautzarik gabeko oskol gogorreko kakati batzuk baino ez dira. Ulertzen ditut baina ez ditut alboan nahi, beren barruko iraulia egin arte behinik behin. Fikziozko askatasunaren bozeramale hauen aurkako txertoa behar du Alexek. Eta labeldun errepresoreak? Alexi ez diot azaldu behar labeldun zigortzaileen arriskurik, ez du behar, beren mezuan galden azaltzen dutelako zer diren.

NON DAGO ALEX? MENDEKUAREN HIRU FASEAK.

Bat. Zalantzarik gabe dramatikoena. Epaitu eta zigortu duten bakoitzean amorrua sentitu izan du Alexek. Sentimendu hori mina eragin dion horri itzultzeko indarririk ez du izan, ondorio eta zigorraren beldur, beraz, ahal izan duen izaki ahulenaekin hartu du mendekua, bere buruarekin. Hamarkadatan zehar tratatu txarra eman izan dio bere barruko biztan-

le txiki horri, eta azkenean, hau ere epaile egin du. Kuriosoa da, epaile titularrik izan ez duenetan ere, bere barrutxoak ikasi du autoinkulpatzen, bere buruarendako kode penal gogorena aplikatuz.

Bi. Azkenean bere barrua konprenitu du, kostata baina absoluzio osoa eman dio betiko. Horregatik hasi da Alex dagoeneko bere bide propioa egiten, berez dituen sormenerako gaitasunei erruena tapa hermetikoa kenduz. Zaharberritze erreparatzaile unean dago, bere burua berriz ere ezagutzeko lanetan. Orain, barregarria ere bada batzuetan, gauzarik txikiak ere aurpegiatzen dionari aurre egiten saiatzen da, ez da hain erraz makurtzen, ezta...! Bere erara baina mendekua benetako etsaiarekin hartzen du, poza ematen dit honek.

Hiru. Ez da hona ailegatu guztiz. Azken fase bi hauen artean dago. Las-ter barruak diotsona, gezurrezko interprete barik, hain ondo ulertuko due-

nez praktika, trebetasunak lantzea, berez-berez irtengo zaio eta orduan errietek ia ez diote zauririk eragingo. Aurreko fasean konprobatu du borroka mota honetan bera dela nagusi. Fase honetara heltzerakoan ez dio borrokari beldurrik edukiko. Orduan aurkariak Alexek berak aukeratuko ditu eta, oso zakar edo dorpeak badira, bere kontra jarduteko txandarik ere ez die eskainiko, ez beldurragatik, ez aspertzearren baino. ■

Sarri esan izan diot Alexi jende

modu hau dela arriskuetsuena,

postaleko iraultzaileak eta moral

tradizionalaren jarraitzaileak.

Gezurrezko lagunak direla uste dut,

praktikan bai behintzat, ezkerreko

erlijio abertzalearen apezpiku batzuk

eta Jainko epailearen mezulari

besteak. Dogmatik gertu eta

bihotzetik urruti bizi dira,

konturatu barik izan arren

Literatura

Sektak eta kristautasuna
gai dituzten
liburuak

▣ *Ezpalak*
▣ *Argitalpenak*

▣ *Denbora-pasak*
▣ *Ihesi*
▣ *Makina bat kontu*

Osasuna

Zortzi urtez beherakoek
ez lukete sakelakoa
erabili behar

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

t e a t r o a erraietan

Urte mordoa darama Lierni Fresnedok taula gainean. Ez da aurpegi ezaguna ordea. Pasioz bizi du antzerkia eta hala transmititzen dio aurrean due-nari. Pasai San Pedrokoa gazte egin zen komedian-te. Azkona, Xauli eta Ur antzerki taldeetan ibili ostean, bakarka ari da egun. Ez da proiektu fal-tan: *Euskararen zazpi bekatu nagusiak* (POK) antzezten dabil, eta *Zeta* (Hika) eta *Kaukasoar kle-razko biribila* (Chimeres) estreinatuko ditu aurten. Horrez gain, zuzendari lanak egiten ditu Lezoko Orratx antzerki taldean eta ahots eta testu irakasle da Donostiako TAEn.

Berriketa lasai eta gozo-koa, sakon erantzun die egin dizkiogun galderei: barrutik.

Lierni Fresnedo

«Euskal antzerkiak arriskua

Urte asko daramazu taula gainean. Zuri buruzko dokumentazioa biltzerakoan, ordea, elkarriketa gutxi topatu dut. Komunikabideek antzerkiari arreta txikia eskaintzen diogun seinale?

Ez zait iruditzen arreta txikia eskaintzen diozuenik. Agian badago jende bat harreman handiagoa duena komunikabideekin: telebistan aritzen diren aktoreak, jendeak asko ezagutzen dituenak, zuzendariak, antzerki talde batzuk... Besteok, antzerkia bakarrik egiten dugunok, ez gara hain ezagunak eta gutxitan egiten dizkigute elkarrizketak.

Euskararen zazpi bekatu nagusiak lanarekin ari zarete orain jo eta ke. Gustura?

Bai, oso. Korrika Kulturalaren baitan hamar emanaldi egin ditugu eta beste hamabost-edo atera zaizkigu oraingoz. Ez da gutxi hori Euskal Herrian. Interes handia sortu du. Oso gustura nago, sortze prozesua ere oso polita izan zen, lasai ibili ginen baina lan asko egin genuen. Oso polita izan da aktoreekin eta zuzendarekin sortutako harremana.

KATIXA GARATE

Argazkiak: Dani Blanco

Pozik joaten naiz emanaldietara eta hori suerte handia da; ez da erraza hori lortzea.

Euskaraz bakarrik antzeztuko den lana da. Karteleran dauden antzeztanekiko salbuespena.

Diru-laguntza txikia baduzu, hemengo zirkuitua oso txikia denez, gaztelaniazko bertsioa ere egin behar duzu. Euskaraz muntatzea izaten da arraroa, alegia, bi bertsioak prestatzerakoan, euskarazkoa izatea lehena. Bai *Euskararen zazpi bekatu nagusiak* bai orain prestatzen ari garen *Zeta* (Hika) euskaraz muntatu ditugu.

Pokekin antzezten ari zaren obra Shakespeareren *Romeo eta Julietaren* pasarte batekin hasten da. Autore beraren makina bat lan antzeztu zenuen Ur taldearekin egindako hamalau urteetan. Zer oroitzapen duzu garai hartaz?

Urte asko eman nituen taldean eta asko ikasi nuen, asko dibertitu, asko sufritu... Intentsitate horrek bi muturretara eramanez ninduen: asko maitatu nuen antzerkia eta nire lankideak eta era berean asko gorrotatu. Lan egi-

teko era bat eta antzerkia ulertzeko modu bat geratu zait urte haietatik. Gauza oso politik bizi izan genituen, jende asko ezagutu genuen, antzerkia egiteko modu hori... Gure emanaldietara jende asko etortzen zen eta hori zortea da, benetan.

Asko ikasi nuen Ur taldean antzerkiaren munduari buruz, ez bakarrik aktoreen arteko harremanez, baita antzerkiaren esparru guztien gainean ere: eszenografia, zuzendaritza, publikoa, kritikoak, ospea, frakasoak... Zorte handia izan nuen momentu hartan han izanda. Zaila izaten da, ordea, hainbeste urtetan eta hainbeste egoeratan ekipo bera mantentzea, intentsitate berarekin. Bakoitzak bere bizitza du, bere ikuspuntua... Oso talde gutxi irautea dute ekipo gisa lan egiten.

Hamalau urte taldean egindakoa, uztea erabaki zenuen.

Talde utzi ondorengo bi urteetan oso haserre nengoen antzerkiarekin. Oso nekatua nengoen eta esaten nuen: "Hau baldin bada antzerkia, nik ez dut ezer jakin nahi". Momentu hartan Lezoko Orratx antzerki talde amateurrekoek deitu zidaten hain lan bat zuzentzeko. Zalantzan egon nintzen, baina azkenean baiezkoa eman nien. Eta hor hasi nintzen antzerkia berriz maitatzen. Sen-

ordu hartzen dituzte hor egoteko, disfrutatu, barre egin, negar egin, jolastu ahal izateko. Eskuzabaltasun ekinga izugarria da. Zenbaitetan garrantzia gehiegi ematen diogu egiten dugunari, eta seguraski ez da batere inportantea, edozein langilek guk baino

"Antzerkia transmititzeko gogoia da, ez zara zu inportantea, transmisioa baizik. Transmisioa funtsezkotzat jotzen baduzu, gizaki bezala humanoagoa zara eta aktore bezala ere bai"

gauza askoz garrantzitsuagoak egiten ditu eta ez da ikuspuntu hori galdu behar. Askotan badago sufrimendu puntu hori antzerkian, "hau arazo bat da", "beste hura ez zait ateratzen"... baina beharrezkoa da barruak nahastea, sorkuntza ez baita beti erosoa, eta nahasmen horrek, gainera, galderak egitera bultzatzen zaitu. Baina hori ez da frustrazio, moduan bizi behar... Antzerkian gabiltzanok sufrimendu sentsazio horretara engantxatzen gara batzuetan.

Taldean aritzetik bakarka aritzera alde handia dago. Zein dira onurak eta zein kalteak?

Zeta muntatu eta gero, Chimeres taldearekin hasiko naiz lanean. Hura talde bat da, Ur taldearen estilokoa. Duela bi urte eskaini zidaten haiekin lan egitea, eta baietz esan nuen, berriz sentitu nahi nuelako talde batean lan egitea zer den eta nahiko ondo sentitu naiz. Talde lanak ematen dizuna aktore lanaren segida da, igeltseroek dutena. Entrenatzeko aukera ematen dizu eta konektatua jarraitzekoa. Alegia, lana ez izatea bi hilabetez aritzea eta kito. Lanaren jarraitutasun hori oso garrantzitsua da. Bestalde, bakarka aritzeak proiektu oso ezberdinetan aritzeko aukera ematen dizu, jende oso ezberdinarekin lan egitekoa... Talde batean zaudenean, onerako zein txarrerako, asko ezagutzen dituzu zure lankideak eta taula gainean zaudenean, begirada bat nahikoa da zer gertatzen den jakiteko. Alde ona da ondo elkar ulertzeak lana izugarri haztea ahalbidetu dezakeela eta txarra, elkar ulertze horrek tranpa egitera bultza diezazukeela eta tranpa horretan harrapatuta geratu eta ez gainditu. Eta askotan hori gertatzen da taldeetan, momentu batetik aurrera ez dagoela garapenik

Noizbehinka, faltan botatzen dut taldean aritzea eta, beste batzuetan, batere ez.

falta du, emozioa»

titu nuen zein ziren antzerkiarekiko harreman oinarritzko eta beharrezkoak. "Zergatik egiten dut antzerkia?" galderari Orratxi esker eman nion erantzuna.

Eta zein izan zen erantzun hori?

Antzerkia transmititzeko gogoia da, ez zara zu inportantea, transmisioa baizik. Transmisioa funtsezkotzat jotzen baduzu, gizaki bezala humanoagoa zara eta aktore bezala ere bai. Eta aurrean duzunari begietara begiratuko diozu beti, transmititzeko. Hori da esentzia, transmititzen duena zara, eramailea. Antzerkia egiten dugunok garena baino gehiago garen ustea dugu batzuetan, dikotomia hori dugu, batzuetan oso gaizki sentitzen gara, besteetan "jainko"... baina esentzia, oinarria, ahazten ez baduzu, alegia, antzerkia transmititzeko egiten duzula, bestearekin harremanetan jarri ahal izateko, zure buruarekin eta besteekin kontaktuan zaude. Eta amateurretan badago hori, egun osoa lanean aritu ondoren, euren bizitzako bi

Komedia jorratu duzu batez ere azken urteetan: *Oihanaren legea* (Hika), *Terralurtarrak* (Tentazioak), *Poken* azkena... Komedia asko egiten da ala komedian aritzen zara erosoan?

Batetik, komedia asko egiten da, publikoak eta merkatuak hala eskatzen duelako. Nik uste aldaketa bat behar dela, hori oso pobrea baita eta beste proposamen batzuk ere egin behar dira. Bestetik, komedian ondo sentitzen naizen ospea dut. Eta hala da, baina tragedian oso ondo sentitu izan naiz, beti ere komedia puntu batekin. Nik tragedia horrela sentitzen dut, bizitza horrelakoa delako, momentu gogorrenetan beti dago komedia puntu bat, bestela ezingo genuke jasan.

"Egun egiten dugun antzerkia ez da batera irautzailea, ez gara asko bustitzen. Gizartearen pare goaz", zenioen berriki *Oarsoaldean* hilabetekarian.

Gizarte light batean bizi gara, azaleko kontsumoa eskatzen digun gizartean. Ezin dugu gauza traszendenteez, garrantzitsuez hitz egin, ez dugulako distantziarik. Ni pertsona arrunta sentitzen naiz, ez dut ikuspegi kritiko hori. Bernard Koltesek hiesari eta Pariseko ghettoei buruz nola idazten duen ikusten dut, eta ni ez naiz gai hori hemen ikusteko. Gizarte nahiko light batean bizi naiz eta gizarte horren parte naiz gainera, eta gauzak ikusten ditut, baina ez dakit gauza horien gordintasuna nola transmititu; agian gordintasun asko bizi behar duzu, hori transmititu ahal izateko. Eta uste dut hori gertatzen ari dela euskal antzerkian, eta gauza bera Espainia-koan eta Mendebaldekoan oro har. Bustitzen den autore eta antzerki talde gutxi dago, zerbait gogorra eta kritikoa esaten dutenak gutxi dira. "Zer arraiio pasatzen ari da", galdetzen duen gutxi dago. Nik nire buruari egiten diot galdera hori eta bururatzen zaizkidan ideia guztiak urardotuak dira. Frustrazio handia da galdera horri sakon ezin erantzun ahal izatea.

Ikusleek ondo erantzungo al liokete antzerki horri?

Urte asko daramatzagu komedia jorratzen, jendeak behar zuelako, baina beste antzerki motak ikusteko aukera galdu da; oso aukera gutxi dago. Beste antzerki hori beste ikuspuntu batetik ikusten erakutsi beharko litzaioke ikusleari. Heziketa kontua da eta alde horretatik, atzera egin dugu. Antzerkia asko instituzionalizatu da eta horrek ekarri du ikusleari eskatzen duena ematea. Hor faktore asko sartzen da jokoan: programatzai-

Clowna, haur antzerkia, txotxongiloak, tragedia, komedia... genero askotan lan egindakoa dugu Fresnedo.

Motzean

ANTZEZLAN BAT
Ricardo III.

PERTSONAIA BAT
Egindakoetatik *Romeo eta Julietako* inudea, *Sueño de una noche de veranoko* Elena, eta egin gabekoetatik Samuel Becketten *All that falleko* Maddy.

AUTORE BAT
Samuel Beckett.

ANTZOKI BAT
Klaustroak gustatzen zaizkio, aire librean izan arren, antzokietako isiltasuna dagoelako. Gogoan du bereziki Cacereseko. Bertako jaialdian izan zenean, ilunabarrean, antzezlan-na hasi aurretik, zikoin pila bildu zen klaustroan. "Oso momentu magikoa izan zen".

leak, takilla, telebistako izenak... Guzti hori oso arriskutsua da antzerkiarentzat, hala, esateko asko duten beste antzerki moduak ezabatzen dituzulako. Herrietan antzerkirako aurrekontuak asko txikitu dira eta horrela zaila da programazio egonkor bat eskaintzea eta antzezan diferenteak ematea.

Zer du faltan Euskal Herriko antzerkiak?

Arriskua falta du, sorpresa, emozioa. Zu antzerkira joatea eta ustekabeen harra-patzea. Eta ez du zertan izugarri ezohi-koa izan. Orain asko ari gara apaintzen antzezanak, eszenografi handiak, produkzio handiak, jantzi eta argiztapen apartak... eta askotan oinarritzkoenean aurkituko ditugu gauzarik interesgarrie-nak. Oso zaila da oinarrian arriskatzea, horrek lan handia exijitzen baitu. Gaur egungo produkzioak oso azkar egiten dira, oso diru gutxi dagoelako. Lan pro-zesu luzeagoak behar dira, ikertzea eta arriskatzea ahalbidetuko dutenak, emai-tza bilaketa lan baten ondorio izan dadin. Konpainiek ezin dute bi hilabete-tik gora egin produkzio bat prestatzen. Aldaketarik ahalbidetzen ez duen gupil zoroa da. Aldaketa ez baita berez etortzen, lanaren ondorioz gertatzen da eta horretara-ko denborarik ez badago, gauzak ez dira alda-tuko. Zaila dago. Ez dut "ze polita" esan nahi teatro lan bat ikusi ondoren, ni interesatzea, bizarrak zutik jartzea baizik. Eta oso gutxitan sentitzen dut hori.

Proiektu andana duzu aurrera begira. Alessandro Bariccoren *Zeta* (Hika), Bertolt Brechten *Kaukasoar klerazko biribila* (Chimeres)...

Aurtengoa oso urte ona izan da niretzat, hiru antzezanetan parte hartuko dut aktore gisa, Koldo Mitxelenan irakurketa batzuk egingo ditut eta Orratzekin monologo batzuk lan-duko ditugu. Ea *Zeta* ondo ateratzen den. Oso ilusionatuta nago, maitasun istorio oso polita da eta sortze prozesua ona izaten ari da. Ea emanaldiak ateratzen zaizkigun. Chimeresena proiektu berezia da. Kubako, Israeleko, Frantziako jendea dago... Hogeitik gora izango gara. Euskaraz izango da eta guztietatik bospasei bakarrik gara euskaldu-nak. Istorio oso berezia da, oso polita, kan-tua, dantza, interpretazioa uztartuko dugu, musikariak eszenatokian izango dira... Bi urte daramatzagu proiektu horretan eta urrian estreinatuko dugu. Itxaro Bordak itzulpen polita egin du eta talde polita osatu da. Bi urte horietan hainbat lan prozesu izan ditugu eta horietako bat heltzen den bakoit-zean piztu egiten naiz, zorte handia da beraiekin lan egin ahal izatea. ■

DANI BLANCO

KRISTAUTASUNAREN MISTERIOAK LIBURUETAN

Maria Magdalena eta tenplarioak gaurko best sellerren gatz eta piper

Gero eta erritmo azkarragoan, antzinako enigmatan oinarritutako eleberriak ari dira liburu dendatako apalategiak betetzen. Ez dute bertan luzeegi irauten, ordea, ia ipini bezain laster kentzen dituzte-eta. Salmentetan osasuntsu dabilta *The Da Vinci Code* (*El código da Vinci*) eta abar; ez hainbeste kalitateaz den bezainbatean, besteek idatzitakoa epaitzea ogibide dutenen iritziz behintzat. Kontuak kontu, best serra erditzeko osagai egokienak ez omen dira dagoeneko polizia-ikerketa edo Gerra Hotzean girotutako mataza korapilotsua, kristautasunaren sorrerako garaietatik argitzeke dauden misterioak baizik.

UNAI BREA

TENPLARIOAK, IZARA SANTUA, Maria Magdalena, merovingioak, Grial Santua... Gai horien inguruko enigmak gustuko badi-tuzu, zortea daukazu; joan zure auzoko liburu dendara eta hantxe aurkituko duzu, hile-ro-hilero, aipatutakoen edo antzekoen inguruan antolatutako nobela berri bat. *The Da Vinci Code* duzu ezagunena, baina ez bakarra, ezta lehenengoa ere. Dena dela, badirudi Dan Brownen eleberriaren arrakas-tak bat baino gehiago bultzatu duela luma zorroztu eta berea idaztera. Are gehiago, garai batean sona handirik gabe argitaratuak izan zirenak berriro kaleratu dira, antzinako

sekta ezkutuak eta enparauak eroslearentzat oso erakargarri bihurtu direla ikusita.

The Prophecy (*Ángeles y demonios*), *El último Catón*, *La hermandad de la Sábana Santa*, *Kingdom Come* (*El último merovingio*), *The Book of Q* (*La conspiración de los herejes*), *La Biblia de barro*... Zerrenda etengabe haziz doa. Badira aldeak batzuen eta besteen artean, noski, baina ia guztiek dituzte ezaugarri komun batzuk. *The Da Vinci Code* ezin hobeto laburbiltzen ditu: alde batetik, salmenta kopuru handiak eta literaturaren ikuspegitik kalitate eskasa, salbuespenak salbuespen; edukiei dagokienaz, eleberria garai modernoan girotuta dago, baina erlijioarekin eta, zehatzago kristautasunarekin, zerikusia dau-

2005eko apirilaren 17a

ARGIA

31

Ernesto Ayala-Dip, literatur kritikoa «Laugarren mailako materialez eraikitako eleberriak dira, baina ona da irakurzaletasuna bultzatzea»

Literatur kritikoek, oro har, ez dituzte oso gustuko erreportaje honetan mintzagai dauzkagun eleberriak. Horietako batek, Ernesto Ayala-Dipek, konparazio baterako, "samurregiak izatea" egozten die, "argumentua kontzientziaren gainetik ipiniz eta ezeren esangura sakonik bilatu gabe". Ez gara ezer asmatzen ari, beraz; best seller/liburu on aspaldiko dikotomiaren pasarte berri bat baino ez da hau ere.

Zergatik dira txarrak, zure ustez, eleberri hauek?

Irakurleak ez du ideia sakonik gura, denbora-pasa bat baizik. Eta idazleak dio: irakurleak hala nahi badu hobe niretzat, lan gutxiago. Eta hala egituratzen dira eleberri hauek, orain modan jarri den historia edo sasi-historiaren ondare horri helduz.

Zerbait on edukiko dute, hala ere...

Ni neu ez naiz gai honelako nobela bat osorik irakurtzeko, baina erne! Irakurle gehienak liburua askatu ezinik egotera behartzeko gauza dira, eta hori ere aitortu beharreko meritua da. Gainera, irakurzaletasuna bultzatzen duten heinean ona da liburu hauek lortu duten arrakasta. Kontua da ea gero *The Da Vinci Code* irakurri duena maila jasoagoko zerbaiteara jauzi egitera ausartzen den. Hala balitz, primeran, baina zalantzak dauzkat horretaz.

Zehazki, zer akats leporatuko zenieke?

Bada, laugarren mailako materialez eraikita egotea. Erritmoa azkarregia da, pertsonaiak ez daude ondo irudikatuta —inor ez da haiekin gogoratuko eleberria amaitu eta gero—, elkarrizketak gehiegizkoak eta sinesgaitz samarrak izaten dira, prosa hala-moduzkoa da...

katen antzinako gertakarietan dauka abiapuntua. Protagonista bi daude, gizona eta emakumea, badaezpada enigma bat argitzeaz gain beste zerbaitearako denborarik suertatzen den. Sektaren bat ere egoten da, guztiz asmatutakoa batzuetan eta benetakoa baina testuingurutik ateratakoa besteetan; dagoneko desagertuta dau-den sektak "berpiztu" daitezke, edo —Dan Brownek bezala— oraindik existitzen direnak sorrera baino askoz lehenagoko garaian kokatu.

Eliza jomugan?

Azkenik, ia ezinbestekoa da Eliza Katolikoa nola edo hala agertzea. Eta ez beti onerako. *The Da Vinci Code*ek, esaterako, hankaz gora jartzen ditu Opus Deiren irudia batik bat eta Elizarena oro har. Azkenik, Vatikanok eleberraren aurka hitz egin du Tarsicio Bertone kardenalaren ahotik. Ez erosi, ez irakurri; horra agindua. Bertonen ustez, Dan Brownen eleberriak helburu gaiztoren bat eduki lezake, erabat zilegia den liburu asko saltzekoaz gain. Eta ezin esan nobela berri hauetako askok goxotasunez darabiltenik Elizaren izena.

Javier Sierra espainiarra *La cena sekretaren* egilea da. Beraren ustez, "eleberri hauek helburu bi dauzkate: batetik, entretengarriak izatea, eta bestetik zenbait informazio jartzea publiko zabal baten esku. Nik neuk behintzat ez dut Elizari erasotzeko inongo asmorik izan". Sierraren lanak baditu labealdi

berri honetako eleberriez bereizten duten hainbat ezaugarri —hobeto idatzita egotea, esaterako—, baina baditu, era berean, *The Da Vinci Code*arekiko zenbait kidetza: esaterako, Leonardo da Vinci pertsonaia nagusietako bat da, eta Maria Magdalena historia ofizialak aitortu duena baino askoz pertsonaia garrantzitsuagoa dela ematen du aditzera.

Hasierako kristauen sekretuak agerian

Esan bezala, eleberriok kristautasunaren hastapenetara jotzen dute sarri. Behin baino gehiagotan errepikatzen da, ñabardurak ñabardura, honako argudioa: lehenbiziko kristauen arteko liskarren ondorioz, azkenean Eliza ofizial bilakatu zen lerroak

Jesusen benetako irakaspenak estali zituen, emakumeak zokoratuz besteak beste. Nobletan, agiri zahar baten aurkikuntzak, edo auskalo zerk, sekretu horiek argitara emateko aukera sortzen du, eta orduantxe hasten dira batzuen eta besteen arteko borrokak hori hala izan dadin ala ez.

Hainbeste idazlek ildo bera jorratzea ez da kasualitatea, jakina. Ezagun da lau ebanjelio kanonikoez —hots, ofizialez— gain, ebanjelio apokrifiko mordoa dagoela. Berebiziko garrantzia daukate 1948an Egipton aurkitutako ebanjelio gnostikoak, eta agerikoa da aipatzen ari garen eleberrien egileetako askok iturri horietatik edan dutela. Rafael Aguirre Deustuko Unibertsitateko Teologia Fakultateko irakasleak dioenez, "ebanjelio

The Da Vinci Code liburuak hainbat koadroren esanahi "ezkutatuak" aztertzen ditu.

Errepikatzen den argudioa:
lehendabiziko kristauen arteko
liskarren ondorioz, azkenean
Eliza ofizial bilakatu zen lerroak
Jesusen benetako irakaspenak
estali zituen

gnostikoek erlijioaren oso bestelako ikuspegi ematen dute”. Esaterako, horiei esker dakigu hasierako kristau talde askotan emakumeek gerora izango zutena baino garrantzi handiagoa zeukatela. Bestetik, eta Javier Sierraren iritziz, testu hauek argi uzten dute Jesusen jarraitzaile ugari ez zuela uste erlijioak instituzio baten beharrik zeukanik, nork bere kabuz bizi zezakeela baizik.

Q iturriaren hipotesia

The Book of Q eleberrian, protagonistak Q izeneko liburu bat aurkitzen du. Q iturria deritzona existitzen da, izan ere, baina hipotesi hutsa besterik ez da, Rafael Aguirrek dioskunez: “Mateo eta Lukasen ebanjelioetan esaten diren zenbait gauza azaltzeko egin den hipotesia da. Hain zuzen, Jesusek ustez esango zituen gauzen bilduma bat da, baina ezin da ezer frogatu, ez baita agiririk existitzen. Hala ere, ikerlari asko ausartu dira Q iturria eraikitzen, eta saiakera horrek ematen duen Jesusen irudia gizon jakintsu batena da, jendea zoriontsu bizitzen irakasten diona. Hori guztiz bat dator orain hain zabaldua dagoen *new age* joera horiekin, alegia, norberaren barne muinean oinarritutako erlijioetasun horrekin”.

Hortxe legoke, hain justu, antzinako enigma hitz egiten duten eleberrien arrakastaren gakoetako bat, Aguirreren ustez: “Elizak, instituzio legez, ospea galdu du; ez dago ariaren kontuetan gidaritza lana egin dezakeen erreferentziarik, eta nork bere bilaketari

Merobingioak, Jesusen ustezko oinordekoak

Hizpide ditugun nobelen egileek gai ugari eta askotarikoak aukeratu dituzte euren matak osatzeko, baina aipatzekoa da Maria Magdale-na nahiko sarri agertzen dela. Idazle batzuek emakume horri buruzko mito bat jaso dute euren liburuetako argumentuak gorpuzteko. Mito horren arabera, Jesusen heriotzaren ostean Maria Magdalena Frantziara joan zen ihesi –gaur bezala, orduan ere ez zen giro Palestinan–, sabelean haren umea zeramala. Hura izan zen gaur arte omen dirauen kate baten hasiera. Oraindik ere, horren katebegiak direla aldarrikatzen dute batzuek, alegia, Jesus eta Maria Magdalenaren oinordekoak direla. Merobingio izena hartzen dute ustez horren odol santua ei daramatenek; eta hain zuzen, hainbat ikerlarik –eta lerrootan aipagai ditugun nobelagileetako batzuek– Grial Santuaren benetako esanahia horixe dela diote: *sang real*, erregeen odola. Historian zehar hamaika erregek aldarrikatu badute Jainkoaren gurariaz daudela tronuan, zer ez ote da izango Jesukristoren oinordeko izatea? Lehengoek bezala, gaur egungo merobingioek erresumatxo bat eskatzen dute, gutxienez, hain odol bereziaren zama eramatearen ordainetan.

ekiten dio ahal duen bezala, pare bat liburu irakurriz esaterako”. Javier Sierra idazleak, berriz, jendearen jakin gosea aipatu du: “Interesgarria da urtetan zehar esku-eskura egon den informazioa, baina gutxi esagutzen zuena, orain eleberriei esker zabaltzea. *The Da Vinci Code*, adibidez, literatur lan modura oso txarra izaki, best seller izatera iritsi da jendeak gehiago jakin nahi duelako gauza hauetaz”. ■

Markina

Herriko Plazan, Apirilaren 21etik 24ra arte

Amurrio

Juan de Urrutia plazan, Apirilaren 28tik maiatzaren 1era arte

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

*Bizi
irakurriz!*

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Ezpalak

KATIXA GARATE

Animazioko zinemaren erakusleihoa

ANIMA JAIALDIA antolatu du aurtengorako estrainekoz Basauriko Udalak, hilaren 20tik 24ra. Aurretik eginak zituen Udalak animazio zinemaren erakustaldi batzuk, baina ez zuten oihartzun handirik izan. Animazio Zinemaren Nazioarteko Jaialdi jaioberriak egitarau zabala izango du. Hemezortzi film lehiatuko dira guztira, luze nahiz laburrak. Errusia, Mexiko, Alemania nahiz Kubakoak. Horrez gain, Frantzia izango da aurtengo herrialde gonbidatua eta bertako filmak erakutsiko dituzte. Basauriko eskoletako haurrek ere animazio zinemaz gozatu ahal izango dute *Animazioa eskolan* sailaren baitan. Hala-ber, euskal animazio lanetan erabilitako materialaren gaineko erakus-keta paratuko dute eta Juanba Berasategi omenduko.

Bertsolaritza gizarteratzeko erakusketa

BERTSOA GIZARTEARI zabaltzea, bertsolariek sortutako ondarea gizarteratzea eta ondorengo belaunaldiei ezagutaraztea du helburu Bertsozale elkarteak Oiartzungo udaletxean paratu duen *Hitzak egin gaitu ezer* erakusketak. Jolas interaktiboak, panelak, diaporama... elementu ugari erabili dituzte, bisitariak bertsoa hurbileko senti dezan, haren berri gehiago izan eta bertsoak landu ditzan. Koldo Izagirrek osatu ditu paneletako edukiak, Amets Arzallus arduratu da jolas interaktiboez eta film laburraren egilea Kepa Gonzalez da. Orobat, unitate didaktikoa prestatu dute ikasleek gaia sakon dezaten.

Iparraldea Donostian bertan

IPARRALDEA BERTAN! zikloa egingo du Euskal Kultur Erakundeak Donostiako Koldo Mitxelena kulturunean, laugarren urtez. Iparraldeko

«Gazte gehienen lanak eskasak iruditzen zaizkit (...) Idazle horien liburuak hartuta irudipena dut idazle gazte asko ez direla oso irakurzaile, eta oso zaila zaiela beren eskarmentua klitxerik gabe eta era konbentzigarrian ematea», esan zuen Pello Lizarralde *Volgako batelariak* blogean.

Hona Amaia Zubiriak Berriari adierazitakoak: «Kantariok diskoak egin ditugu, eta diskoak bilakatu dira kantarion oztopo. Inora joaten gara, eta beti izaten da musika. Musika bilakatu da komunikazioaren oztopo handiena, eta musikaren beraren oztopo handiena. Inportanteena musika bizirik egotea da».

Josu Mugika dantzaren inguruan Berriari: «Nik uste kalitateko komertzialtasunera joan behar dugula. Bestalde, auditorio handiek programatzen dutena oso komertziala da, talde ezagunak eta mediatikoak. Badakite funtzionatuko dutela, eta ez zait gaizki iruditzen. Kanpoko talde horiekin hemengoarekin alderatzeko neurria har dezakegu».

Juanma Bajo Ulloak Deirari: «Gauzak komertzialak diren ala ez kontuan hartu gabe egiten ditut. Uste dut garrantzitsuagoa dela jendea filma ikustera joatea norbaitek 'joan zaitez ikustera, desberdina da...' esan diolako. Horrek gehiago betekoa na».

ARGAZKI PRESS

Xabier Mendiguren Eli-zegik

Bihotz gosetien kluba (Elkar) plazaratu du apirilean. Nobela labur batez eta ipuinez osatutako liburuan harremanak dira nagusi: jelsosia, bikoteen bakardadea... umorez zipriztinduta.

Amagoia Ruiz

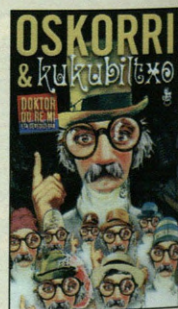
artista gipuzkoarrak Durangoko Beitu art galleryn zintzilikatu ditu bere azken margoak. Ilusio optikoarekin jolas-ten duten lanak dira.

Adriana Olmedo

kantari iruindarrak estraineko diskoa plazaratu du gaztelaniaz: *La fanfar del grito* (Labatelkueyo Records eta Solitaintencione). Berak sortuak dira kantuetako musika eta letrak. Besteak beste, Amparanoiako Amparo Sánchezek hartu du parte diskoan.

Oskorrik eta Kukubiltxo

Doktor Do Re Mi eta *Benedizebra* ikuskizuna estreinatu dute, Gipuzkoako hogeita hiru haur kantu biltzen dituen izen bereko diskoan oinarrituta (Elkar). Ikuskari parte-hartzaile honek zuzeneko musika eta antzerkia uztartzen ditu.

Musika jaialdiak egonkortzen

Euskal Herria Zuzenean (EHZ) jaialdiaren datak jakinarazi dituzte jada. Uztailaren 1etik 3ra izango da, iazko leku berean, Zuberoako Idauze-Mendi herriko Mendiko Landan. Aurtengoa hamargarren urtea du jaialdiak eta, hori ospatzeko, argazki liburua kaleratu du Elkar argitaletxearekin. Jaialdiko kartela ez dago itxita, baina Maceo Parker, Niko Etxart eta Karidadeko Benta izango direla aurreratu dute antolatzaileek. Aurten euskararen presentzia areagotuko dute eta filosofia alternatiboan sakonduko. Bestalde, Gasteizko IV. Azkena Rock jaialdia irailaren 2an eta 3an izango da, Mendizabalan. Izan ere, bertan egin dadin, akordioa sinatu dute Gasteizko Udalak eta antolatzaileek. Besteak beste, The black croes, Bad Religion eta Queens of Stone Age izango dira taula gainean.

kultura hurbiltzea xede duen ekimeneko ekitaldiak apirilko ostegunetan izango dira. Apirilaren 7an Bidaia bikoteak emanaldia eskaini zuen. Hilaren 14an Luzien Etxezaharretak *Mende erdi Iparraldeko literaturan* hitzaldia emango du eta Miren Aranburu eta Kattalin Totorikak literatur testu batzuk irakurriko dituzte. 21ean Jean-Mixel Bedaxagar kantariak eta Mikel Urbeltz biolin joleak Zuberoako eta Erronkariko kantuak eskainiko dituzte. Bukatzeko, 28an *Atzoko eta gaurko bertsoak* ikuskaria izango da, Jean Noel Bessonart eta Martxel Brave kantarien eta Sustrai Colina eta Amets Arzallus bertsolarien eskutik.

DFOTO aurten ere bai

IAZKO ARRAKASTA ikusita (12.000 bisitari), berriz antolatu du DFOTO feria Ordoñez Falcón fundazioak. Hilaren 14tik 17ra, 400 argazkilariren lana ikusi ahal izango da Donostiako Kursaallean. 41 galeria daude gonbidatuta, horietako 22 nazioartekoak, tartean Magnun agentzia eta New Yorkeko Marvelli. Gehiago ere bada. Tabakaleran bideoari buruzko erakusketa zabala dago ikusgai, Okendo kultur etxean Arnold Odermatten argazkiak eta Arteko galerian Kyungwoo Chunnen bideo sorkuntza.

EH! Literalidia ekimena antolatu du Bartzelonako euskal etxeak, Sant Jordi eta Liburuaren Eguna (apirilak 23) dela-eta. Jon Elordik literaturari buruzko ikastaroa eskainiko du eta horrez gain, poesia emanaldiak eta liburu aurkezpenak izango dira. Xabi Bordak errezitara eskainiko du *Birika zatiak* liburuko poemekin hilaren 15ean, Kirmen Uribek poemak errezitatuko ditu 22an eta Martxelo Otamendik Lorea Agirrek idatzitako *Gezurra ari du* liburuaren katalanezko itzulpena (*Plouen mentides*) aurkeztuko du 23an.

Txotxongiloentzako testu lehiaketa. Gurean ezohiko den testu lehiaketa abiatu dute Tolosako Ekinbide Etxeak eta Titirijai Txotxongiloen Nazioarteko Jaialdiak: txotxongiloentzako testu lehiaketa. Lanak euskaraz edota gaztelaniaz aurkez daitezke eta 45 eta 60 minutu arteko iraupena izan beharko dute. Irailaren 1erako aurkeztu behar dira beranduezez. Sari bakarra izango da: 4.000 eurokoa. Tolosako Ekinbide Etxeak urtebeteko epea izango du lan irabazlea argitaratu edota hura taularatzeko. Taularatzea prestigiodun konpainia batek egingo luke 2006ko Titirijai jaialdian.

Gure herrian zergatik ez dago hezkuntza-eskubiderik?"

"Gure herriari errugabetasun presuntzioa ukatzen zaio"

I BELIEVE THAT YOU WILL

Errespetatu ditzagun pertsona eta herri guztien eskubideak, eta erabil dezagun

geure hizkuntzan bizitzeko eskubidea

Bizkaiko Foru Aldundia
Auzora 2004
Diputación Foral de Bizkaia
Departamento de Cultura

gure artean! euskaraz

Argitalpenak

PILAR IPARRAGIRRE

Garmendia errege

Kirmen Uribe,
Mikel Valverde

ELKAR

93 orrialde
9,60 euro

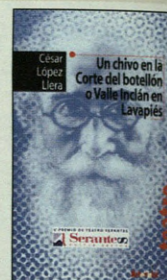
Adiskidetasunari eginiko kantua

Kirmen Uribek jarraipena eman dio *Garmendia eta Zaldun Beltzarekin* hasitako bideari, beti ere Mikel Valverdek egindako marrazki adierazkorren laguntzaz. Asko gozatu omen zuen Uribek XIX. mende bukaeran Ipar Ameriketara artzain joandako ondarrutarraren abenturak idazten, eta hori gertatzen zaion bitartean hari buruzko lan berriak sortzekotan da. Bigarren honetan, Buffalo Billen zirkuan aurkituko dugu Garmendia. Goseak bultzatuta gerturatu dira bere lagun mina den Amelio mexikarra eta biak zirkuko lanetara. Behin han, ordea, ezberdina izango da bakoitzak lortuko duena,

Garmendiaren ospea lau haizetara zabaltzen den bitartean, Amelio hutsaren hurrengo besterik ez baita izango. Eta euskalduna itsutu egingo du arrakastak. ■

Serantes lehiaketako lehen saria

Un chivo en la Corte del botellón o Valle Inclán en Lavapiés izenburua duen César López Llera madrildarraren antzezlanak eskuratu zuen iaz Santurtziko Udaleko Serantes Kultur Aretoak antolatzen duen Serantes izeneko antzerki lehiaketako lehen saria. Esperpento ukitu nabarmena du On Ramon María de Valle Inclánen ohorez idatzitako egungo errealitate gordinaren ispilu mikatz honek. Eta Valle Inclán bera izango da antzezlaneko protagonistetako bat, drogaren menpe aurkitzen den gizon gazte bat, hari bezala zoritxarreko beste askori laguntzen irmoki saiatzen den emakume zaharra, honen etxeko teilatutik erortzen den gizagaxoa, haren adiskidea dela dioen morroia eta polizia batzuekin batera. ■

Un chivo en la Corte del botellón

César López Llera

ARTEZBLAI

94 orrialde
9 euro

Superindarra (Naturaren teoria batu baten bila)

Paul Davies

GAIAK
338 orrialde

Kosmologia eta fisika kuantikoko fenomenoaren teoria

Zientzia fisiko-matematikoen irakaslea den Paul Davies australiarra kosmologia eta fisika kuantikoko fenomeno guztiak azaltzeko teoria bakarraren osaketaz dihardu *Superindarra (Naturaren teoria batu baten bila)* izenburuko lanean. Simetria matematikoen garrantzia eta elektrodinamika kuantikoan izan duten arrakasta aztertzeaz gain, indar elektroahula argitzeko liburuan garatzen dituen kapituluaren artean, fisika berria eta sen onaren kolapsoa, errealitatea eta kuantua, simetria eta edertasuna, lau indarrak, partikula subatomikoen mundua, infinitua heziz, hirutasun handia, superindarraren arrastoa, fosil kosmikoak, zerk eragin zuen *big banga*, unibertsoaren batasuna eta plan kosmiko daude. ■

Aurrekontu antisozialak

ELA sindikatuko Azterketa Bulegoaren iritziz, aurrekontuak alderdi politikoek adierazten dutena baino askoz gehiago dira, haien menpe daudelako gure bizitzarekin loturiko alderdi asko, hau da, osasuna, hezkuntza, etxebizitza, gizarteratzea eta abarretan egiten den gastua; alegia, gizarte ereduarekin zerikusia eta guztion bizibaldintzetan eragina duten gaiak. Gauzak horrela, Euskal Autonomia Erkidegoan zein Nafarroako Foru Erkidegoan 2005erako onartu diren aurrekontuen proiektuak aztertu ditu sindikatu horrek, eta ondorio tamalgarri honetara iritsi da: bai bateko zein besteko aurrekontuak atzerakoiak eta antisozialak dira. Eta, hain zuzen, horren berri ematen du, euskaraz eta gaztelaniaz, Manu Robles-Arangiz Institutuak kaleratutako liburuxka honek. ■

2005eko Aurrekontuak: Nora garamatzate

ELAko Azterketa Bulegoa

MANU ROBLES-
ARANGIZ INSTITUTUA

76 orrialde

Manu Lopez eta Xabier Etxanizen lana

Pamiela argitaletxearen bidez kaleratu duten *90eko hamarkadako Haur eta Gazte Literatura* lanean gazteenei euskaraz zuzendu izan zaizen literatura izan dute aztergai Manu Lopez Gasenik eta Xabier Etxaniz Erlek. Izenburuan azpimarratzen den epea bereziki arakatu badute ere, XX. mende hasieran kaleratu ziren liburuetatik hasita eman diote errebaso haur eta gazteentzat euskaraz hedatu den literaturari, 1936ko Gerraren ondorioz egondako hutsunea ahaztu gabe. Izan ere, 70eko hamarkada arte itxaron behar izan zuen euskarazko haur eta gazte literatura modernoak nekez

abiatzeko eta 80ko hamarkadan bultzada instituzionalari esker indartu zen. |

Emakumezkoek eraman beharreko argibideez

Txalaparta argitaletxeak orain gaztelaniaz kaleratu duen Manuel Jorge Mermelo portugaldarraren nobela arrakastatsu bezain umoretsu honen izenburu zehatza *Las mujeres deberían llevar libro de instrucciones* da. Bakoitzarekin hiru seme-alaba dituen emazte biko gizona da narrazioan kontalari. Bere bigamia zorion-iturri duen arren, buru hausteak ere ematen dizkio, eta hor dabil eten-gabe etxez etxe konponketak egiten. Emakume ugari ezagutu ditu horrela, eta zer egingo zaio, bera ez zen fidela izateko jaio. |

Las mujeres...

Manuel Jorge Mermelo

TXALAPARTA

175 orrialde

13 euro

JOAN MARI IRIGOIEN

“Erakargarri zaizkit garaile diren arren galtzaile direnak”

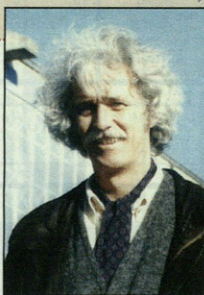
Zergatik idatzi duzu futbolaz?

Aspaldi idatzi nahi nuen zerbait futbolaren inguruan. Bestalde, betidanik gertatu izan zaizkit erakargarri kirol izarrak, arrakastaren aparretan ibili ondoren hondoa jotzen duten horiek bereziki, edo bestela izanda: garaile diren arren galtzaile direnak; Maradona edo Pantaniren kasuak hor ditugu. Edo, atzerago joanda, Urtainenena. Zu zeu ere futbolaria izana zara.

Bai, gazte denboran. Eta mundutxo hori ezagutzen dudanez, pentsatu nuen egoki izango litzatekeela euskal futbolariaren bat jartzea protagonista edo heroji gisa, garai batean heroji zena antiheroi bihurtuko bada ere, nobelan kontatzen den historiaren arabera.

Familiak garrantzi izugarria du bestenaz gainera homosexuala den gizon horren bilakaeran...

Gaurko egunean familia dugu, oraindik ere, gure harremanetarako erreferentzia. Baina familiaren kontzeptua zabaltu beharra dago, errealitateak halaxe eskatzen duelako: emakumea ez da etxeko lau hormen artean itxita bizi, eta dibortzioak eta bereizteak hor daude, homosexualen eskabideak ere hortxe dauden bezala. Bide batez, esan dezadan gotzainen iritzien kontra nagoela, guztiz, homosexualen aurka daramaten gurutzada horrekin. Hain zaila ote da, bada, jendea bakean uztea? Gogorazaziko nizkieke Jesusen fariseuei zuzendutako hitzak: “Benetan diotsuet publikanoak eta putak zuen aurretik izango direla zeruko erreinuan”. Gaurko egunean biziko balitz, “putak eta marikoak” esango bailuke Kristok, ausaz.

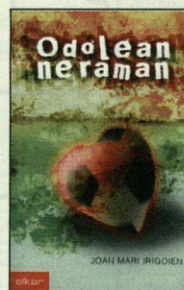

egileari galdezka

Euskal futbol izar baten ospea eta gainbehera

Familia futbolzale itsu baten seme bakarra izaki, txiki-txikitandik ernetu zitzaien

Joan Mari Irigoien azken nobelako protagonistari futbolerako grina. Dohain izugarriak zituen horretarako, gainera. Bere inguruko inor baino hobea zen baloi bat oin artean hartuz gero. Bestelakotan, ordea, gauzak gaizki samar zituen: ikastetxeko irakasleri ia osoa berarekin haserre zen, futbolari arrakastatsua izateko grina baino ez zeukalako buruan; eta etxean ere ez zen oso ondo konpontzen gura-soekin, semea homosexual bilakatuko ote zioten beldur bizi zen aita alkoholikoarekin eta istilu gehiagorik izateko gogorik ez zeukan ama isilarekin. Eskerrak hantxe zuela amona, mutikoaren barne oreka gordetzeko. Eta itxuraz behintzat, lortu zuen bere ametsa betetzea,

Odolean neraman

Joan Mari Irigoien

ELKAR

324 orrialde

18,40 euro

berchalakoan auzoko taldetik Realera, beranduago Barça eta handik Espainiako Selekzioa jauzi eginez. Arrakastak dirua eta ospea ekarri zizkion, gazte txoratu eta gehiegikerietan erortzeko adina loria. Baina famaren liluraren menpe egote horrek ekarriko zion, hain zuzen ere, kirolari gisa ez ezik pertsona bezala ere ezagutuko zuen porrota. ■

90eko hamarkadako Haur eta Gazte Literatura

Batzuen artean

PAMIELA

134 orrialde

12,50 euro

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Artesitua, arraildura	▼	Pleneten ibilbidea	▼	Gipuzkoan, dut	▼	Begira	▼	Gabarra txikiak
	EH-ko artekaria		1. eta 4. bokalak		Barazki mota		Kolore militar		
	►		▼		▼		▼		
	Automata	►						50	
	Ordaindua							Eakoak	
IRUDIKO ANIMALIA	▼	Atzizkia	► ▼		999	►	Suari dariona	► ▼	
Portuko langileak		Arrastoak			Eamitza		Katalanez, deus ez		
►		▼			▼		▼		
Eramaten naute	►						Röntgen	►	Metalen erakarle
Partituren euskarria							Moduak		
►					Jezarri, jarri	►	▼		▼
					Alderdi ohia				
Erdi Aroa	►				▼		Memoria mota	►	
Jarraibide, lege							Jada		
►				Iridioa	►		Jantzi mota	► ▼	
				Boroa			Uranioa		
Erailak, hilak	►			▼					Nitrogenoa

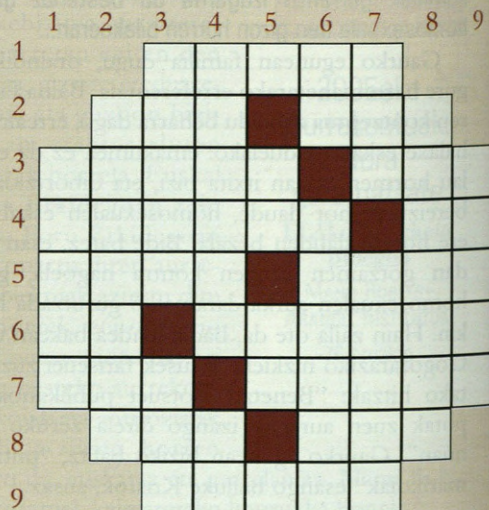
Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Hamalau zati bi. 2.- Leku horretan. Umorezko kolpe. 3.- Aldi, aro. Gipuzkoan, zain. 4.- Aurreko aldea. Zigaren kontsonanteak. 5.- Hegazti bidaiaria. Belar metaketa. 6.- Nor atzizkia. Buru estalki. 7.- Atzizkia. Ote ugari dagoen eremu. 8.- Marinelen zerrenda. Hamabi, zenbaki erromatarren arabera. 9.- Bidea.

GOITIK BEHERA

1.- Pluralean, egunaren atala. 2.- Erraz hausten dena. 3.- Poltsa modukoa, zakua baino txikiagoa. Atomo kargadun. 4.- Armenia-ko mendi sakratua. Kontsonante bikoitza. 5.- Azkenekoa. 3. eta 2. bokalak. Etxolaren erdian. Kontsonantea. 6.- Pagoaren kontsonanteak. (Fam.) ama. 7.- Joan den urtean. Ebazpena. 8.- Gazteen multzo. 9.- Fruitu.

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA ETA ARGAZKIAK:
ESTITXU EIZAGIRRE

Hernani (Gipuzkoa)

Mendi kaskotik arima den errekarara

Hernani 40,4 kilometro koadro inguru eta 18.700dik gora biztanle dituen herria da. Muga egiten du Donostia, Astigarraga, Urnieta, Lasarte-Oria, Elduain, Errenteria eta Nafarroako Aranorekin. Sorrera data jakinik ez duen arren, XIII. mende hasierarako hiribildua zela uste da. Montebideo gainetik ikuspegi osoa hartu ondoren, bere zaindari den Santa Barbara mendiari itzulua egingo diogu eta azkenik sagardo zaporeko errekan barrena Hernaniren bi aurpegiak, industria eta baratzeak ikusiko ditugu.

Hernani Montebideo menditik.

Izokinen atzetik

Gero eta izokin gehiago dago Urumea errekan, egindako berreskurapen lanei esker. Izan ere, 1942 urte inguruan erreka ertzeko industrien isurketa toxikoek desagerrarazi egin zituen izokinak. Arazoa konpondu ahala, ur kalitateak hobera egin eta arrainek ibaia hartu zuten berriro.

1993an Gipuzkoako Foru Aldundia hasi zen izokinak birpopulatzen, Bidasoatik ekarritako alebinekin. Urteekin, desagertzeaz gero, Atlantikoko izokina berreskuratzea lortu da. Alebin horiek itsasora joan ziren eta gero berriro ere Urumea itzuli arrautzak jarri eta ugaltzera. Orduan berreskuratu zen izokinaren ziklo naturala.

Urtero Urumeatik gora doazen izokinak kontatzen ditu Foru Aldundiak, Elorrabin duen kaiolan. Denboraldi hasieran kaiola ireki eta bertara sartzen dira izokin batzuk, errekan gora egin ahal izateko. Izokinak kontatu ondoren, kaiola ireki eta izokinak aske uzten dituzte. Egindako bilakaera bistakoa da: 1993 urtean hiru izokin heldu sartu ziren Urumean. 2004an, berriz, 64. Gehiena 2002an sartu zen, 184 izokin.

Urumean askatutako izokinak urte bat edo bi bizitzen dira itsasoan eta 3-7 kilo pisatzera iristen dira, itsasoan egindako denboraren arabera. Ondoren Urumea erreka itzultzen dira, urte hasieratik ekainera bitartean. Azaroan erruten dituzte arrautzak, eta bertan ematen diote amaiera bizitza zikloari.

dugu begi-gozagarri. Goia jo dugula esateko Gipuzkoako Foru Aldundiaren geodesia ukitu eta zelaian aurrera joz eskuinera jaitsi gara, hesolak saltatuta bidera sartzeko. Maldan beheara, Buskando baserria jo dugu, bidera

Bide nagusiari jarraituz, lehen bidegurutzean ezkerrera hartuko dugu, kartelak Elutxeta sagardotegia, Saretxo golf-txikia eta Santa Barbara diotenera. Kontuz eskuineko bidetik Lasartera erori. Baina aurrera jo baino lehena-

Leoka

1538koa da iturri honen lehen erreferentzia eta hiriguneko iturri bakarra zen 1854an ere. 1916an eraiki zen egungo labaderoa, estilo neoklasikoz. Bertan arropa garbitzen zuten oroimenak gordezten dituzte hormek: nola astelehenetan garbitzen zuten arropa, buru gainean baldea zutela joaten zirela eta eguzkitan jartzen zutela arropa mantxak kentzeko. Emakume bat ikusi omen zuten bertan itota...

atera zaigula dirudi ia. Aurrera jarraituz, hiru bide elkartzen dituen gurutzera iritsi gara. Han, pare-parekoa hartuko dugu Galarretara iristeko. Aldapa gora honetan Beracorte baserria agurtuko dugu eta bideari jarraiki, Ospitaleetarako errepidera aterako gara. Kontu handiz, ertzetik jaitsiko gara Galarretako errotondara. Zebrabidetik errotonda gurutzatuz, Chillida-Lekurantz joko dugu, eta 200 metroa ezkerrera sartuko gara, Jauregi aldera. Jauregi etxearen atzeko zelaian jokatzen diren sega apustuetatik ezagutuko duzue, akaso.

Santa Barbarari itzulia

go, Ingelesen Harria edo Koronelarria (ikus argazkia) eta Pitikar baserria ikusiko ditugu.

Garai batean soldaduek basetxetzat zuten Pitikarretik, Lasarte eta Hernani arteko merkatal mugimendua zaintzen zuten. Diotenez, gutxienez hogeizaindari zeuden bertan. Karlistek honen berri jakinda lortu zuten liskar odoltsuen ondoren, baserriaren jabe egitea. Etxe azpiko arkuek eta fatxadak ematen digute izan zuen garrantziaren zantzurik.

Hernaniko bidean sartu berriz eta hurrengo bidegurutzean Saretxo ezkerreara utziz, bide nagusia jarraituko dugu maldan beheara. Aurrerago ura edango dugu iturrian, gaurkoz azkeneko aldiz. Santa Barbara mendiaren matrailari begira egingo dugu bide zati hau, eta hurreratuz joan ahala, konturatu gara jendea ari dela sokatik zintzilik Santa Barbararen zimurretan gora egin nahian.

Gotorlekua

Hurrengo bidegurutzean, indarrek esango digute ezkerreko bidetik Santa Barbara puntara igo, gure norabideari

Ezkerrean Santa Barbarako haitzak eta eskuinean Arrikarteko harkaitza.

Santa Barbarako lakua.

Iraganaren zubi

1978an, San Juan jaie-tan antolatutako estro-padan sei hildako utzi zituen zubi eseki honek. Hernaniko trainerua puntan zebilen garai hartan, eta jende askoren arreta erakarri zuen festak. Zubia lepo beteta zegoen, eta trainerua azpitik pasa zenean, kolpean mugitu zen ikusleria osoa alde batetik bestera. Zubiaren balantza horretan batzuk uretara erorita gertatu zen ezbeharra.

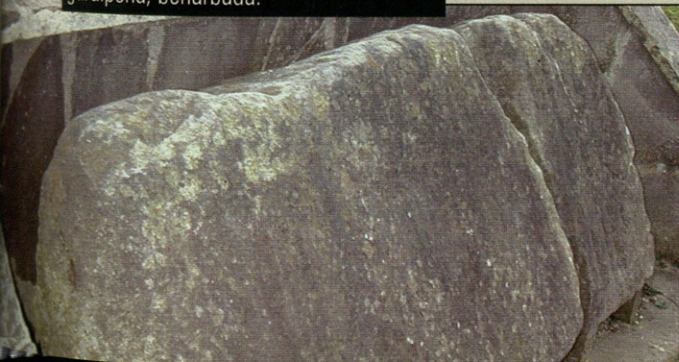
eutsiz herrira jaitsi edo eskuinera dagoen Elutxeta sagardotegian indarrak hartu. Igotzeak merezi du, Bigarren Karlistaldian (1872-1876an) eraiki zen gotorlekua baitugu zain. Bertan buru den baseliza 1955ean egin zen, XVI. mendea baino lehenagokoaren ordez.

Hernanirantz jaisteko maldaren bukaeran, ezkerreko bidezidorra hartuko dugu. Erraz aurkituko dugu: Gurutzibideko VII. gurutzea dago bertan, eta eskuineko aldean dagoen geziak ere markatzen du "Hernani". Bidezidorrak Agerre baserri aurrera garamatza, eta seinaleek dioten bezala, ezkerreko joko dugu.

Santa Barbarako lakua inguratuko dugu eta malda jaitsiz, Alberro sagardotegiko bidegurutzera iritsiko gara.

Ingelesen harria

Hare-harritzko hartzabal honek idazki orogarri bat du. Denboraren joanak testua lausotu badu ere, badirudi XVIII. mendeko gertakari baten berri ematen duela. Berwic jeneralak 1719an Donostian izandako garaipena, beharbada.

Galarretatik datorren errepidea kontu handiz zeharkatu, eta kotxea utzi dugun Txantxilara iritsiko gara.

Sagardotegien (txu)ruta

Gose pixka bat eginik, sagardoaren usainari segiz Osinaga bailara zeharkatzera abiatu gara. Horretarako, udaltxe atzeko eskailera jaitsiko ditugu, Portu auzora. Eskailera atzean, Leoka labanderiak garai bateko emakumeen bizimodua ekarri digu gogora.

Portu auzoaren izenak adierazten duen bezala, ibai garraiorako kaia izandakoa da. Portuko jarduerak garrantzia itzela izan zuen XVI. mendera arte eta baita geroago ere, nahiz azken urteetan batez ere Errege Ontzietarako egurra garraiatzen aritu zen. Auzoaren bukaerako Shangai taberna ezkerretara utziko dugu. Kartelek ongi markatzen digute "Sagardo-

Eguna borobiltzeko, eskura dugu Chillida-Leku museoa, Galarretako erroton-datik aurrera seinatua. Baserriak Zabalaga du izena eta XVI. mendekoa bada ere, garai desberdin eta jarraituetan eraiki zen. Chillidaren eskua izan da baserria eraldatzen azkena. Ia osorik hustu du baserria, eskultura bihurtuz.

lhesi: Euskal Herria ezagutuz

tegiak" non dauden.

Bidean aurrera jarraitu, eta ez entretenitu lehen zubi eskegian, gerora nahikoa gozatuko dugu eta. Aurrerago Itsasburu sagardotegia ikusiko dugu. Erreka bazterreko bide honek Hernaniren kontrastea erakusten digu: Zikuñaga-Eziago-Ibar-luzeko industriguneak ezkerreko aldean; baratzeak eskuinean; atzean, itzal eginenez, Oindi eta Adarra mendiak ditugula. Aurrera jota, Loidi etxe pareko zubitxoia pasa orduko, eskuinera pilotariek aurten hartu duten Olaizola sagardotegia eta Otsua-Enea ditugu. Lehen-go bideari eutsiz Altzueta sagardotegia, Iparragirre, eta bidearen bukaeran Elorrabi

pasatuko ditugu. Badugu non bazkaldu!

Izokinen helmuga

Elorrabi etxe atarian bertan ezkerreko biratu, eta bigarren zubi esekia ikusiko dugu. Oraingoan bai, atzera-aurrera zeharkatuz sentitu dezakegu egurraren kurrinka eta soken balantza. Izokinek bezala errioan gora egin dugunez bazkaritarainoko bidea, izokinek presa nola saltatzen duten ikustera joan gaitzke. Horretarako, zubi esekiaren ezkerretara ateratzen den bidezidorra jarraituko dugu. Kontuz presa ondo-ko kaiolan erori gabe! ■

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

INGURUMENA

Haizetiko energia eztabaidagai Frantzian

FRANTZIAKO PARLAMENTUAK onartu berri duen lege baten arabera, 12 Mw baino potentzia txikiagoko zentraletako energia eolikoa ez du derri-gor erosi behar izango EDF Frantziako energia konpainiak. Erabaki honekin paisaiak babestu nahi dira instalazio anarkikoetatik eta bestetik energia mota hau bultzatu nahi da, baina beti ere maila handiko instalazioak eraikiz.

Hala ere, eztabaida bizia sortu da Frantzian gai honen inguruan. Legearen aurka bozkatu duten diputatu ekologista eta ezkertiarrek ez daude ados "anarkiko" terminoarekin. Hauen arabera, jende asko dago instalazio txikiak gaizki ikusten ez dituen eta bai, aldiz, handiak. 2010 urtean Frantziak behar duen energiaren

%21 energia berriztagarria izatea lortu nahi da, baina une honetan %15 baino ez da eta horretatik ia gehiena energia hidraulikoa da. **I**

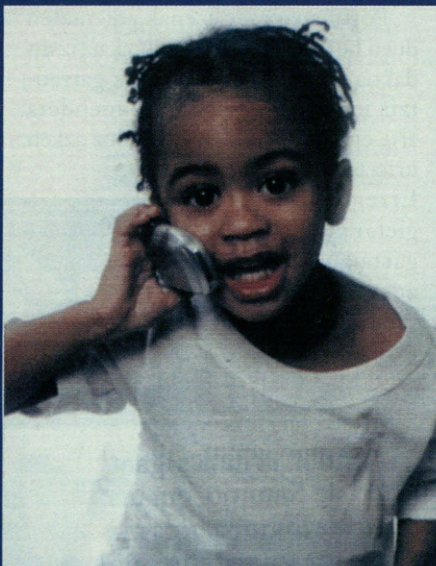
Osasuna

JABIER AGIRRE

Zortzi urtez beherakoek ez lukete mugikorrik erabili behar

BEREZIKI UME TXIKIENTZAT diseinutako telefono mugikorra merkatutik erretiratu zuten joan zen astean. Mugikor hori Britainia Handian 86 eurotan saltzen zen, eta bost telefono-zenbaki gordetzeko aukera ematen zuen. Zein izan zen horrelako erabakia hartzeko arrazoia? Erresuma Batuko Babes Erradiologikoaz arduratzen den Batzorde Nazionalak (NRPB erakundeak) txosten bat kaleratu zuen, eta bertan gurasoei esaten zitzaion beren seme-alabentzat horrelako tresnen erabilera kaltegarria izan zitekeela, baldin eta umeak 8 urtetik beherakoak baziren.

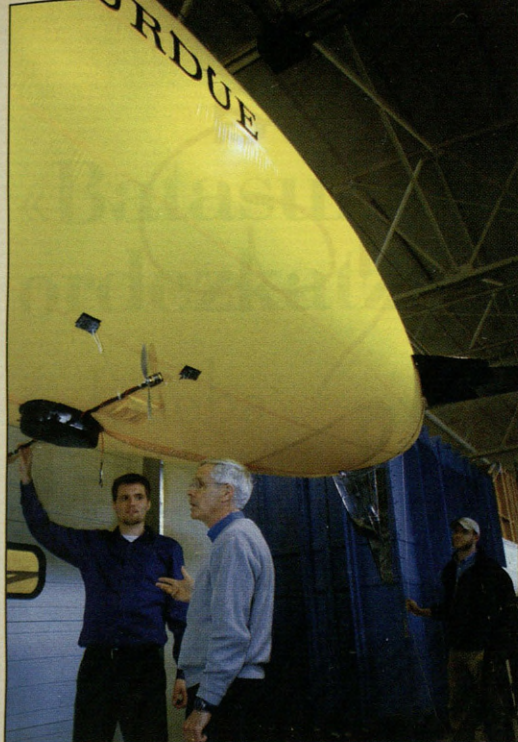
Txostena ezagutzera eman eta 10 eguneko epea bete aurretik MyMo enpresak, 4-8 urteko haurrentzat larrialdi-egoeretan dei egiteko aukera izan zezaten mugikor berezi hori diseinatu zuenak, produktua merkatutik erretiratu zuen.

Telefono mugikor batek "ume oso gazteen garuneko ehuna kalte dezakeela" iradokitzen zen txostenean, ehun hori ez baitago oraindik behar bezala garatua. Arrisku horren haritik, enpresaren eledunak, hartutako erabakia nolabait justifikatu nahian-edo, zera esan zuen: "Geure produktuetako batek edozein umerentzat osasun-arriskua izateko probabilitaterik txikiena ere onartezina da guretzat, eta horregatik erretiratu ditugu mugikor horiek, prebentzio-neurri gisa".

NRPB erakundearen zuzendaria nabardura bat erantsi zion txostenari, esanez oraingo ez dagoela frogaz sendorik pentsatzeko hiritar guztien osasuna arris-

kuan egon daitekeenik telefono mugikorraren erabilera dela-eta, baina ume txikietan nahiago izan dutela zuhurtziaz jokatu, eta horregatik 8 urtetik beherako haurrentzat teknologia berri hori ez gomendagarritzat jo dutela.

AERONAUTIKA

Aeronabigagailu funtzioanitza

HELIOZ BETETAKO aeronabigagailua prestatzen ari dira Purdue University-ko ikertzaileak. Helburua altuera handiko leku finko batean kokatu eta bertatik hainbat zerbitzu eskaintzea da, hala nola, behaketa, segurtasun zibila, misilen aurka-ko defentsa, meteorologia eta abar.

Ibilgailua US Air Force Research Laboratory-
k finantzatu du eta Oleg Wasynczuk eta John Sullivan irakasleek zuzendutako 10 ikerlari lanean ari dira. Esan bezala, 20.000 metro inguruko altueran kokatu nahi da denbora luzez.

Ibilgailuari energia hornitu ahal izateko eguzki-zelulak eta erregai-pilak garatzen ari dira; halaber diseinu aerodinamikoa lantzen ari dira, ibilgailuak altuera handian eta haizete bortitzen artean finko iraun ahal izateko. Horretarako haizearen aurka egingo duten motore elektrikoak jarriko dira.

Ibilgailuaren eta abioi komertzialen arteko talka saihesteko kokatuko da hain altu lehena, baina altuera hau sateliteena baino txikiagoa izango denez, hainbat eginkizun sateliteek baino askoz hobeto egiterik izango du.

Elektrizitatea eguzki-zeluletan eta pilatan sortuko da eta sistemak elikatzeke erabiliko da, baita uraren hidrogeno eta oxigenoa banatuko duen sisteman ere. Gauez, bi elementu hauek pilan erabiliko dira energia sortu ahal izateko.

Luzera ez badago erabat zehaztuta ere, 300 metrokoa izan daitekeela uste da, baina une honetan erabaki garrantzitsuenetakoa ibilgailuaren karkasaren materiala zehaztea da, honek izpi ultramoreen eta tenperaturen aldaketa denbora luzez jasan behar izango baitu. ■

Makina bat kontu

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Olan basaporrua

ANBULO GAIZTO (*Narcissus pseudonarcissus*) horiarekin batera, oraintxe, zuritik loratzen da adjektibo dotore hori nonbait merezi ez duen anbuloa: anbulu zuria, olana, porrostia, kulunboa edo basaporrua (*Asphodelus albus*). Zuria beti onerako... Anbuloa baso argietan eta hauen inguruetako belazeetan hazten da. Lurpeko sustrai lodikoteek urtero porru itxurako belar handia eman eta metro beteko gararen muturrean lore sorta zuri ikusgarria garatzen du. Uda hasieran fruitu borobilak umatuko zaizkio.

Sendabelar, elikagai eta abar, garai batean egun baino ezagunagoa izango zen landare hau. Euliak uxatzeko, lore gara xextogintzan... Sustrai potoloek almidoi ugari dutenez, besterik ezean udazkenean lurretik atera, lehortu, ehotu eta ogia egiteko erabili omen zen; udan fruituek eta negu kaskarretan hosto onduak urdaldeak asetzera laguntzen zuten, ardi eta ahuntzei ez ei zitzaien ematen, esneari kino txarra eransten omen... Sendabelar gisa azaleko gorabeheretarako erabili zen garatxo, ekzema, herpes eta abarretarako, baita janda barruko beste batzuetarako. Orain asfodelina alkaloidea duela dakigunez, liseriketa aparatuan sor ditzakeen arazoak direla eta, ez ogi ez sendagai, ez jatea gomendatzen da. Sustraiak hartzitu araziz alkohola sortzen da, honen kalte eta onurak bakoitzak neurtu behar... Egun kosmetikoak egiteko ere erabiltzen da. Anbuloren bes-tengusu bat, *Asphodelus aestivus*, lekeda egiteko bildu izan da.

Suak erretzen duen lurretan lehenengo kolonizazioa da anbuloa. Bere lore galantaz itxura ederra ematen du, baina berez gizakiaren suntsitzaileriarekin adierazle garbia da. Garai batean Parisko Eliseo zelaia anbuluz gainezka izaten omen ziren, guduen ospakizun toki ezagunenetakoa ezin falta... Hil berria den kristau katolikoen nagusiak badenik ezeztatu zuen infernuaren karrejo edo ataria ere anbuluz tapizatua omen zela zioten.

2005eko apirilaren 17a

ARGIA

45

Euskal Kultura josteko Hari@

Albisteak,
adierazpenak, iritziak...
Euskal kulturaren aktualitatea
ezagutzeko buletina duzu Hari@.

Egin ezazu harpidetza
dokum@argia.com helbidean eta
egunero dohainik jasoko duzu posta elektroniko.
www.argia.com atarian ere aurkituko duzu Hari@.

«Batasuna ez du inork ordezkatzeko, ezta EHAK-k ere»

Joseba Alvarez

Hil honetako 6an elkarriketatu ginen Joseba Alvarezekin. Ordurako Batasunako Mahai Nazionalak EHAKen aldeko boza eskatzea erabakia zuen. Bien bitartean, Batasunako militantziak Batzar Nazionalaren erabakia kontrastatzea espero zuten. Bi gauza adierazi digu argi Sozialista Abertzaleak (SA) taldeko legebiltzarkide ohiak: EHAK ez da Batasuna eta EHAKren aukera –baldin gauzatzen bada– aldi baterako indar politiko interinoa izango da Eusko Legebiltzarrean, gatazka ebazteko alderdien mahaia gauzatu eta Batasunaren ilegalizazioa bertan behera geratu bitartean.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Dani Blanco

Nola dakusazu hauteskunde kanpaina?

Bi ezaugarri nagusi ikusten ditut: batetik, euskal gizartearen aukera baten parte bat kanpainatik kanpo dagoela, Batasunarena. Ibarretxek "Aski da nahi izatea" esaldia erabili ohi du, baina gu hasteko hedabidetatik kanpo gaude eta Aukera Guztiak ekimena ere debekatu dute. Bestetik, ohiko ezaugarriak ikusten ditut, kan-

painan normaltasunez ari diren alderdien mezuak hutsak direla.

Batasuna legez kanpo izanda, komenentziak aipatu dira: EAJ-EA koalizioak PSE eta PPrener onerako dela dio. Hauek, aldiz, alderantziz. Zeini komeni zaio gehiago Batasuna ez egotea, zure ustez?

Batasuna hauteskundeetan ez egotea ez litzaioke inori komeni behar. Herri honetako parte bat gabe Eusko Legebiltzarrearen legimitatea kolpatua geratzen baita. Hortik aurrera, ez da erraza jakiten nori komeni zaizkion Dont Legearen araberrako aplikazioaren ondorioak. Guk dugun datua hau da: Batasunaren 700 udal hautetsietatik EAJk 400 inguru bereganatu zituela eta beste alderdiek gutxiago. Edonola ere, komenentziaz aritzea, gizartearen

parte bat ordezkaturik ez egonda, astakeria politikoa da.

Batasuna legez kanpo dago, baina ari da kanpaina, antza. "Baimen" moduko bat dagoela dirudi.

Atzo –apirilaren 5ean– Gasteizen eta gaur Donostian gure ekitaldi politikoak egiteko arazoak izan ditugu. Ez da egia baimendurik gaudenik, toki batzuetan bai eta besteetan ez. Hedabideetatik at egoteaz gain –Jaurilaritzak kudeatzen dituen hedabide publikoetan– ezin dugu kale kanpaina egin. Ertzaintza dator –ez Guardia Zibila– eta ezin dugula boza eskatu ez manifestatu diosku. Debeku hauek ordea, ez dira hedabide nagusietan –beste alderdien ekitaldien berrien ondoan– agertzen.

Kanpaina hasi orduko Aukera Guztiak

legez kanpo utzi zuten. Zer iritzi duzu?

Euskal gizarteak aspaldi adierazi zuen Alderdien Legeari buruzko jarrera. Nik neronek Legearen aurkako jarrera adierazi nuen SAko legebiltzarkide gisa, baita Legebiltzarrak berak eta Euskal Herriko gehiengo sozial eta sindikalak ere. Aldi berean, ordea, hirukoa osatu duten alderdiek, Legea onartzen omen ez dutenek, Batasuna eta Aukera Guztiak ilegalizatzea astakeria dela diotenek, Legea zorrotz-zorrotz betetzen dute kontrolpean duten eremuan.

Hauek legeak betetzeko direla edo betearazten dietela esan ohi dute.

Orduan kanpainan aipatzen duten herri erreferenduma egiteko legeari uko egin beharko diote. Edo gezurretan ari ote dira? Legebiltzarraren gehiengoak Batasuna onartzen badu, zergatik ez da onartzen Batasuna kanpainan eta hauteskundeetan? Madrilek agintzen duelako? Zergatik ez da legealdi honetan euskal alderdien lege bat egin? Zergatik esaten du Legebiltzarrak eserlekuak errespetatuak izango direla ez badu betetzeko ahalmenik? Legearen aurka dago baina ezin du bete. Are izugarriago, EAko Begoña Erraztik esan du Batasuna ez egoteak ez duela Legebiltzarraren legitimitatea zalantzan jartzen. Bi diskurtso dituzte, bigarrena gure baseei begira eгина dago bozak biltzeko. Oraingoan alabaina, EAJ-EA koalizioak ez du 600.000 boz lortuko inondik ere.

Aukera Guztiak herri ekimena debekatu ostean, Batasuna, Aralar eta EHAK agertu ziren euren deialdira. Zer iritzi duzu alderdiek, oro har, izandako jarraz?

Alderdi Politikoen Legea egin zutenak ez azaltzea –PSOE eta PP– begi-bistakoa zen, baina aurka omen dauden EAJ, EA eta EB ez azaltzea lotsagarria da, eta are lotsagarriagoa agenda arazoak argudiatzea.

Testuinguru horretan agertu zen EHA-Kren aukera. Zein da Batasunaren jarrera EHAKren proposamenaren aurrean?

EHAK-k bere ideiak alde batera utziko dituela eta Aukera Guztiak-en

“EHAK-k ezker abertzalearen boto baliogabetua baliarazi dezake”.

jarreraren alde egingo duela esan zuen. Hau da, demokraziaren eta eskubide guztien bermatzearen alde. Badirudi aukera berri bat zabaldu dela. Proposamena Batasunaren Batzar Nazionalan aztertu dugu eta EHAKren aldeko boza eskatzea erabaki dugu. Bihar eta etzi –apirilaren 6 eta 7an– militanteek kontrastatuko dute erabakia.

Batasunak beti militantziari galdetu ostean hartu omen ditu erabakiak. Ibarretxe Planaren aldeko bozen erabakitzeko prozedura alderantzizkoa izan zen. Ibarretxe Planaren kasuan ez genuen horrela egin, egia da. Salbuespen egoera batean hartutako erabakia izan zen. Ez genuen baseekin aurrez kontsultatu, alderantziz baizik. Erabaki hori ezin genuen ohiko moduan hartu. Kasu honetan, ohiko prozedura segitu dugu, Mahai Nazionalak Batzar Nazionala deitu du, gaia eztabaidatu da eta EHAKen aldeko boza eskatzea erabaki dugu. Baina guk gure kanpaina egiten segituko dugu berdin. Aurreko boz baliogabetuaren ordezt, kanpaina honetan EHAKen boz baliagarria eskatuko dugu.

Nola ikusten duzu ezker abertzalearen ordezkaritza hurrengo Legebiltzarrean?

“EHAKren aldeko boza eskatzen dugu, baina Legebiltzarra ez da horregatik legitimoa izango”

Oraindik ere, ziur-ziur ez dakigu EHAK hauteskundeetan parte hartzen utziko duten. EHAK Legebiltzarrean egoteak ez du Batasunaren arazoa konponetzen. Batasuna ezker abertzalearen ordeztoko naturala da eta ilegalizatuta dago. EHAKren aldeko boza eskatzen dugu, baina Legebiltzarra ez da horregatik legitimoa izango. EHAK ez da Batasuna.

Batzuen iritzi EHAKren aukeraren bidez, nekez etorriko da normalizazioa. Legeari itzuri egin zaio nolabait, baina bidea ez da sendotu gatazkaren konponbidea bermatzeko.

Guk ez dugu bide hori aukeratu. Gatazkaren konponbidea izango da, baldin mahai bat osatzen bada eta Batasunak parte hartzen badu, EHAK Legebiltzarrean egonda edo ez. Konponbidea sendoa izan dadin Batasunak legala izan behar du. Batasuna ezker abertzalearen ordezkartaren subjektu naturala da. Aurreko hauteskundeetan ez bezala, EHAK-k ezker abertzalearen boto baliogabetua baliarazi dezake, baina ordezkartatza horrek Legebiltzarrean parte hartzea eta bere zeregina bost puntuetan artikulatu nahi ditu, EHAK ez da Batasuna bezalako eragile politikoa.

Azkenik, nola baloratzen dituzu hauteskundeak gatazka ebazteko bidean.

Hauteskundeak izan edo ez izan, konponbiderako prozesua aurrera ari da hainbat ekimen tarteko izan direlako. Bat: Anoetako Proposamena dago. Bi: Konponbiderako Batzordeak Oinarrizko Hitzarmen Demokratikoa sinatu du. Hiru: ETA konponbidea lantzen saiatzen ari delako, berriki esan duenez. Baina horrek ez du esan nahi ezer konponduta dagoenik, PSOE-k ez baitu erabaki garbirik hartu. Arazoa orain haxe da: Legebiltzarra osatuko den moduan osatzeak bide hori erraztu baino konplikatu egingo duela. Legebiltzar horrek gatazkaren konponketa Batasuna gabe egingo duela uste badu, oker dago. Batasuna ez du inork ordezkatzzen, ezta EHAK-k ere. Eusko Legebiltzarrak Jaurilaritza osatzeaz gain, herri honen erabakia errespetatzeko bidea landu beharko du. ■

Mikel Irastortza

«Urte hauetako hizkuntza politikak euskararentzako porrot izugarria ekarri du»

Buru-belarri zabiltzate II. Hizkuntza Eskubideen Eguna prestatzen...

Bai. Iaz egin genuen lehenengo aldiz nazio mailan, eta oso balorazio ona egin genuen egunaz. Alde batek jai giroa egotea nahi genuen, eta bestetik lane-rako eta ideologizaziorako eguna izatea. Egia esan oso arrakastatsua izan zen. Lehen aldiz nazio bilkura bat egin zen Euskal Herrian hizkuntza eskubideen inguruan.

Mikel Irastortza EHEko kideari elkarrizketa egiteko unean, erakunde euskaltzalea buru-belarri ari zen II. Hizkuntza Eskubideen Eguna prestatzen (Oiartzun, apirilak 17). Iazko abenduan 25. urtebetetzea ospatu zuen EHEk; elkarrizketan Irastortzak behin baino gehiagotan agertu duenez, euskalgintzaren ahaleginari zor zaizkio denbora horretan euskarak egindako aurrerapausoak. Ez asko, beraren ustez.

UNAI BREA

Argazkiak: Iñigo Azkona

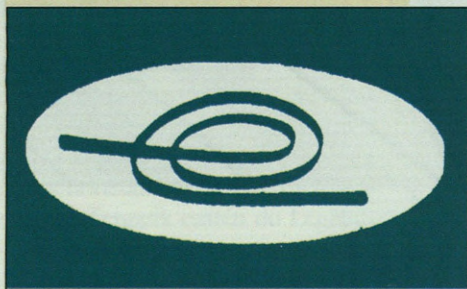
Hizkuntza eskubideak zeharo lotzen dituzue ofizialtasunarekin.

Gutziz lotuta daude. Azken sei edo zazpi urteetan EHE-ren ildo nagusia izan da, eta era berean euskalgintzak, momentu honetan, garatuta du diskurtso bat hizkuntza eskubideen eta ofizialtasunaren inguruan. Euskararen normalizazioan aurrera egin behar badugu, ofizialtasuna Euskal Herri osoan lortu beharra dago ezinbestez. Euskarak lege babes egokia

«Elebitasuna urte hauetan guztietan zabaldu den gezurra da»

Askotan leporatzen zaio EHEri euskara eta politika, edo euskara eta ideologia, gehiegi nahastea.

Kontua da euskara eta politika erabat nahastuta daudela. Euskarak bizi duen egoera eta euskararen etorkizuna Euskal Herriak bizi duenarekin guztiz lotuta dago, eta hori ezin da saihestu. Azken urteotan, nik uste, lortu egin da hori gainditzea, baina hala ere sektore askotan zabaldua dago ideia hori: euskara eta politika ezin dira nahastu, euskara beste kontu bat da... Hara, Euskal Herriak bizi duen prozesuak euskarari eragiten dio. Kontuan izan behar dugu euskarak bizi duen egoerak arrazoi

politikoetan duela jatorria eta, beraz, euskararen normalizazioan eman beharreko pausoak politikoak izan beharko direla.

Zuen mezu ideologikoaren muinetako bat elebakartasuna da. Horrek ere harrotzen ditu hautsak...

Elebitasuna, "saltzen" den moduan, ez da posible. Jendarte bat ezin daiteke bizi bi hizkuntzatan maila berean. Bestelako kontua da herritarrek bi hizkuntza jakitea, edo hiru, edo lau... eta erabilpenen bat ematea horiei. Baina jendarteak, bere osotasunean, hizkuntza batean biziko da. Euskal Herria norbanako eleanitzak dituen gizarte elebakarra izatea da gure helburua. Elebitasuna urte hauetan guztietan zabaldu den gezurra da, hizkuntza politika jakin batzuk justifikatzeko mezu gisa, beti ere elebakartasuna inposaketa bat izango balitz bezala agertaraziz. Eta ez da hala.

behar du, lege bakar bat Euskal Herri osoan, eta horren oinarrian hizkuntza eskubideen bermea egongo litzateke. Momentu honetan hori da erronka nagusietako bat, normalizazio prozesuan geldotze bat gertatzeko arriskua dagoelako.

Ofizialtasunaz berba egiten denean, beti datozkigu gogora Iparralde eta Nafarroa. Eta EAE?

Legeek gauza batzuk esaten dituzte, baina Euskal Herrian ez dago ofizialtasunik euskararentzat, praktikan, inongo lurraldetan. Erronka ez da Iparraldean edo Nafarroa osoan legeak ofizialtasuna aitortzea eta gaurko legearen arabera gauzatzea hori —hala ere, gertatuko balitz aurrerapausoa izango litzateke, noski—. Euskal Herrian mendeak dirauen hizkuntza ordezkatzeko prozesua dago, eta gaur egungo legeak prozesu horren barruan daude. Beraz, ez dugu uste espainiarren edo frantziarren legedien arabera aldarrikatu behar dugunik ofizialtasuna.

Noski, dauden agintarietako hizkuntza eskubideak benetan bermatzea eskatu behar diegu, baina guk dioguna da Euskal Herriak bere legea behar duela euskararentzat, Euskal Herrian eraikitako legea.

25 urtetan, EAEn egon diren Gobernuak hainbat lege eta arau sortu dute euskara normalizatzeko. Zergatik ez dute ba aurrera egin?

Guk ez diogu erabat ez dutela aurrera egin. Baina zalantzarik gabe, 25 urte atzera eginez gero, ikusiko dugu orduan eta orain, nahiz eta modu desberdinez, botere publikoek ez diotela lehentasunik eman euskarari. Eta alderdiek eta eragileek ere ez. Aldaketa egon dela egia da, baina aldaketa hori urte hauetan guztietan egin den borrokagatik gertatu da bereziki. Eta administrazioak 25

urtetan eta hiru lurralde hauetan hartutako neurriak ez dira euskarak behar dituenak. Are gehiago, urte hauetako hizkuntza politikak euskararentzako porrot izugarria ekarri du. Esaten da aurrerapausoak dau-

dela, normalizazioa bide honetatik lortuko dela... Hori mezu potoloa da; hitzez borondatea azaltzen da, baina praktikan ikusten da aurrerapauso horiek ez direla benetakoak. Eta baditugu oso adibide

argiak: administrazioa bera, Osakidetza, Ertzaintza, eskola... Esaten da euskarazko matrikulazioak gora egin duela. Egia da, baina kontuan izan behar dugu Euskal Herri osoan, datozen hemezortzi urteetan, 260.000 haur inguru eskolatik erdaldu irtengo badira, proportzioan ez baina kopuru absolutuetan gehienak hiru lurralde hauetatik aterako direla, biztanle gehien dagoelako. Eta hala hasiko bagina eremu eremu aztertzen... Gure ustez, arduragabekeria izugarria egon da eta dago.

“Euskal Herrian ez dago ofizialtasunik euskararentzat, praktikan, inongo lurraldetan”

“Euskal Herrian datozen hemezortzi urteetan, 260.000 haur inguru eskolatik erdaldu irtengo dira”

Hedabideen inguruan hausnarketa sakona egin duzue azken urteetan, baina orain hasiko zarete gaia indarrez plazaratzen. Badaude euskara hutsez diharduten komunikabideak, eta gehienbat erdaraz diharduten beste

asko. Baina horien artean ere, denek ez dute euskararenganako jarrera bera. Zein izango duzue bakoitzarekiko jokabidea?

Uste dugu hedabideen esparrua oso garrantzitsua dela hizkuntza baten-tzat, bai normalizazioari dagokionez, bai zapalkuntzari dagokionez. Euskarazko hedabideak urte hauetan ugarituz joan dira, baina oso leku txikia dute esparru orokorrean, eta benetan eragina dutenak, hizkuntza-ohiturei dagokienez, erdal hedabideak dira. Bestetik, erdal hedabideen artean badaude erabilera maila desberdinak, eta hori ere kontuan hartu behar da. Azkenik, bere-

ziki garrantzi handia du jarrerak. Hainbat hedabidek euskararen kontrako erasoak babesten ditu, eta euskararen normalizazio prozesuaren kontrako lan ideologikoa egiten du; beste batzuek, berriz, euskara gutxi erabilia ere —edo apenas erabilia—, aldeko jarrera dute. Guztiei begira eragin behar da, baina jarrera horrek ere garrantzia izan behar du. Orain hasi gara lan-ildo hau kanpora zabaltzen, eta hainbat hedabiderekin, borondate ona somatzen diegun horiekin, bilera sorta egin dugu azken hilabeteetan, zer hizkuntza politika duten jakiteko. Aurrerago geure iritzia emango dugu horren inguruan, eta ikusiko dugu nola jokatut. Euskararen kontrako jarrera duten eta gainera euskarari sarbidea emateko inongo borondaterik ez duten hedabideei, berriz, presio egin behar zaiela uste dugu.

Irakaskuntza aipatu duzu lehen. Urteetan zehar, matrikulazio kanpaina iritsi eta asko izan dira D ereduaren alde agertu direnak. EHE zen, berriz, A ereduaren aurka mintzatzen zen bakararra... EHE da euskalgintzaren *l'enfant terrible*? Irudi hori dago?

A ereduaren kontua dela-eta, eztabaida hori gauditutzat ematen dugu, bai barne mailan eta bai, gure ustez gero eta gehiago, gizartean. Eztabaida ez da dagoneko A ereduak (edo B, edo G...) euskalduntzen duen ala ez; argi dago ezetz. Eztabaida da eskolak Euskal Herrian ez duela euskalduntzen, oro har hartuta, eta euskaldundu egin behar duela, hau da, haurrak euskalduntzea funtsezkoa da etorkizuneko Euskal Herria euskalduna izan dadin. Beraz, gaurko hezkuntza sistema ez bada baliagarria hori bermatzeko, eredu horiek aldatu behar dira, eta euskaldunduko duen eredu bakar bat sortu. EHE, duela zortzi urte-edo, A ereduaren inguruko

mezua zabaltzen hasi zen, "analfabetorik ez" eta horrelako leloak erabiliz; horrek hautsak harrotu zituen. Sekulako eztabaida sortu zen, baina ordura arte ereduaren inguruko eztabaidarik ez zegoen; lan bakararra D ereduaren aldeko lana zen. Eztabaida hori abiatu zen, eta gaur egun beste maila batean gaude; euskalgin-

"Euskararen normalizazioan eman beharreko pausoak politikoak izan beharko dira"

tzak bakarrik ez, eragile sindikal eta politikoez ere onartzen dute ereduak ez dutela euskalduntzen. Beti esaten dugu geuri dagokigula paretari lehen zuloa egitea. Norbaitek hasi behar du lehen kolpeak ematen eta hori da gure egitekoa. Agian bat baino gehiagori ez zaio gustatuko, baina...

Euskalgintzaren barruan ere?

Ez, uste dut ezetz. Uste dut ezinbestekotzat jotzen dela lan hori bete-

tzea. Euskalgintzan bada elkarte pilo bat, eremu pilo bat dago lanerako, eta bakoitzari esparru bat dago. EHEk berea du, eta ez dago inongo arazorik.

Batzutan ez zaio gehiegitxo eskatzen euskaldun xeheari, beren eskubideen alde borroka egiteko eskatzen zaionean? Justizia-administrazioaren aurrean, esaterako.

Euskararen eta hizkuntza eskubideen defentsa eremua oso zabala da, eta aukera asko ematen ditu. Ezin zaio jende guztia-ri eskatu jarrera bera izatea. Ez zaude prest epaiketa bat eteteko itzultzailea ipini dizutelako? Ederki. Baina prest zaude erdaraz heldu zaitzun zitazioa ez onartzeko, prest zaude beste bide batzuk jorratzeko nahiz eta epaiketa eten ez? Ez da dena ala ezer ez, eta hala behar du, bestela zaila izango da euskara normalizatzea. Konpromiso mailak daude, eta garrantzitsua da ahalik eta jende gehien aritzea euskararen defentsan. ■

Babeslea: Bizkaiko Foru Aldundia

**gure artean
euskaraz!**

Bizkaiko Foru Aldundia
Kultura Saila

Gutxien duenari kentzen zaio gehien

PFEZaren aitortpenaren kanpaina bete-betean gaude Hego Euskal Herrian eta une egokia da gogorarazteko gutxien kobratzen dutenak, soldatako langileak, alegia, direla gehien aitortzen dutenak eta funts publikoei ekarpen handiena egiten dietenak. Gehien kobratzen dutenak, aldiz, enpresaburu eta profesional liberalak, dira gutxien aitortu eta ekarpen txikiena egiten dutenak. Hortik sortu da Hego Euskal Herriko zerga iruzurra, azken urteotan %14,5eko erritmoan areagotu dena.

DANIEL UDALAITZ

IPAR HEGOA FUNDAZIOAK egin-dako *Euskal Zerga Sistemaren Azterketa* datuen arabera, aitortutako errenten %80 soldatako langileen-gandik dator. Era berean, ELAko Azterketa Kabineteak 2004ko irailean jendaurrean jarritako euskal zerga sistemari buruzko urteroko azterlanaren arabera, 2001eko datuekin alderatuta, Hego Euskal Herriko zerga iruzurra gorantz doa %14,5eko erritmoan.

Bi azterlan horietatik hiru ondorio hauek atera daitezke: lehenengoa, "zerga arloko bidegabekeria areagotzen ari dela"; bigarrena, foru ogasunek iruzurgileen aurkako gero eta ekitntza gutxiago egiten dituztela, nahiz eta esan eta esan ari diren enbargo espedienteak irekitzen ari direla eta Araba, Bizkaia eta Gipuz-

koako foru ogasunak 287 milioi euroko zerga zorra kobratzeko ahalaginetan dabiltzala jakin ahal izan dugun; eta hirugarrena, kapitalaren errentek nahiz enpresa jarduera edo jarduera profesionalek datozenek "aldeko zerga tratamendua" jasotzen dutela.

Enpresek langileek baino 6.600 euro gutxiagoko diru sarrerak dituzte

Handitzen ari da diru gehien eta gutxien daukatenen arteko bidegabekeria. Horixe da ELAko euskal zerga sistemaren inguruan egindako azken txostenaren ondorioetako bat. Txosten hori lehengo urteko azken hiruhilekoan jarri zen jendaurrean. 2003. urtean 12.228,1 milioi euro bildu ziren zerga kontzertatuen bidez (zuzeneko zergak -batez ere PFEZ, sozietateen gaineko zerga, eta abar- eta zeharkako zergak -batez ere BEZ eta zerga bere-

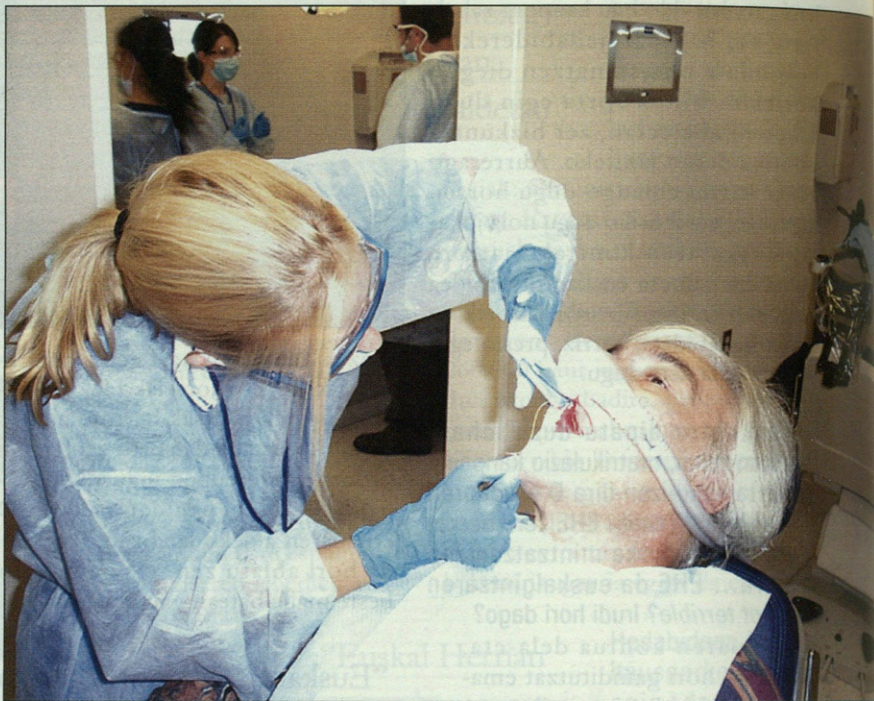
ziak). Lau zatitik hiru langileen lan errentetatik etorri ziren.

Enpresaburuek eta profesional liberelek langileek baino 6.687 euro gutxiago aitortu zituzten. Horrela, Hego Euskal Herriko talde desber-

Enpresaburuek eta profesional liberelek langileek baino 6.600 euro gutxiago aitortzen dituzte urteko

dinek aitortutako errentak kontuan hartuta ikusten da langileek urtean 16.993,7 euroko sarrerak aitortu zituztela batez beste. Enpresaburu, profesional liberal eta artistek, aldiz, urteko 10.306,7 euroko batez beste-ko diru sarrerak aitortu zituzten.

ELAren txostenaren arabera,

Soldatako lanak osatzen du aitortutako errenten %80

Gaur egungo zerga politikak babestu egiten du kapitalaren zirkulazio askea, kapitala saritu eta lana kaltetzen du, eta lanetik eratorritako errentak sortu eta eskuratzen laguntzen du ekoizpen bideen jabeen onurarako. Horixe da Ipar Hegoa fundazioak egindako *Euskal Zerga Sistemaren Azterketaren* ondorio nagusia (abendua bukaera jarri zen jendaurrean). Azterketaren arabera, soldatako lanak osatzen du aitortutako errenten % 80 eta, kapi-

tal errentek nahiz enpresa jarduera eta jarduera profesionaletatik datozenek aldeko zerga tratamendua jasotzen dute. Horren eraginez, PFEZ ia guzti-guztia soldatako lanei- tiki dator.

Hasiera batean errenta birbanatzeko helburuarekin sortu zen PFEZ, baina aipatutako azterketaren arabera, soldatako lanari ezarritako zerga bihurtu da. Adibide moduan aipatzen ditu ekitate horizontalaren printzipioaren porrota ondare gehi- kuntzek jasotzen duten alde- ko tratutan -%15eko ezar- pen tasa finkoa ezartzen zaie-, kapitalaren errentetan -batzuek %15eko zerga fin- koa ordaintzen dute eta beste batzuek %40-50eko kenkariak izaten dituzte-, enpresaburu eta profesiona- len etekinetan -benetan lor-

tutakoak baino murrizagoak diren etekin balioetsiei dagozkien zergak ordain ditzakete-. "Ideologia neokor- tserbatzailea da poliki-poliki kapita- laren zergagabetzea ezartzeko auke- raz baliatu dena", euskal Administrazioaren babesarekin, noski.

Aipatutako azterketak dioenez, zerga tratamendu desberdinek, zergak saihesteak eta iruzurrak murriz- tu egin dute PFEZak zergak biltzeko daukan ahalmena. Murrizte hori gutxikorrak diren zeharkako zergen bidez orekatzen da, zerga horiek ez baitute zergadunen ahalmen ekono- mikoaren berri ematen duten pro- gresibitate elementurik eta, beraz, birbanaketaren kontrako ondorioa baitute. Gogoan eduki beharra dago Hego Euskal Herrian zerga bidezko diru sarreraren % 53 zeharkako zerga- petzearen bidez eskuratzen dela.

ALBERTO F. SIEGI

gehien dutenek sarrera gutxien aitortzeko joera hori areagotzen ari da. Hori gertatzeko arrazoi nagusie- takoa da zerga sistemak ahalbidetu egiten dituela egoera "onartezin" horiek. Bilakaera horrek "zerga iru-

zurra areagotzea" dakar eta, Admi- nistrazioa, bitartean, amore ematen ari da iruzurraren kontrolean. Sindi- katu abertzalearen idazkari nagusia- ren iritziz, "iruzur maila eskandaluz- koa da" eta zalantzarik gabe "Europako Batasuneko zerga para- disuen atzetik Hego Euskal Herria da hurrengoa". Horregatik, datuen gardentasuna eskatzen du eta "iru- zurraren aurka borrokatzeko osoko plan bat aplika dadila. Plan horrek, datuak denboran zehar baloratu ahal izateko bitartekoak eta helburuak izan behar ditu bere baitan". ■

ELA sindikatuak dio gehien dutenek gutxien aitortzeko joera izatea zerga sistemak berak ahalbidetzen duela.

AMETSETAN BEZALA

Atxaspi Hotela

Bittiria 24

Lesaka

948 637 854

hotela@atxaspi.com

www.atxaspi.com

Bero-beroan

Erresuma Batua Frantziako erreferendumari begira

Maiatzaren 5ean egingo dituzte

Legebiltzarrerako hauteskunde orokorrak Erresuma Batuan.

Laboristak ala kontserbadoreak izango dira Gobernuan?

Laboristak balira, hauteskunde orokor batzuk hiru aldiz jarraian irabaziko lituzketen lehen aldia litzateke. Baina badirudi britainiarrek maiatzaren 5ari beste edo gehiago begiratuko diotela

Frantzian 29an Europako

Konstituzioaren erreferendu-

mean zer ateratzen den, eta oraingoz inkestek nahiko garbi diote ezezkoa nagusituko dela.

Apurka gero eta gehiago ezagutzen ari den Europako

Batasunaren (EB) Bolkestein

zuzentaraua litzateke ezezko

horren arrazoi nagusietakoa.

Zerbitzuen liberalizazioa arautzen du honek, 2004ko urtarri-

lean onartu zuen Europako

Batzordeak, baina orain bere atal korapilatsuenetakoak berrazter-

tzen ari dira eta sindikatuek gogor ekin diote bere aurka.

Erresuma Batuan, erreferenduma datorren urtean egingo litzateke, jadanik gainerako herrialde gehienek posizioa ezaguna

denean. Edozein modutan, EBko estatu bakar batek Konstituzio-

Itunari ezezkoa emango balio, berau ez litzateke aurrera aterako.

Zenbait adituk dioenez,

Europako Batasuneko estatuek

jadanik aurreikusia dute *B plan*

bat, oso ezkutuan dagoena, baina berehalakoan indarrean jarriko

litzatekeena ezezkoa gailenduz gero. Koldo Gorostiaga eurodiputatu ohiak, esate baterako, hitz

egiten zuen *B plan* honi buruz otsailean LARRUNen egindako

Europako Konstituzioari buruzko debatean.

JON URBE / ARGAZKI PRESS

Hirukoaren gehiengo osoa kolokan da

Egungo hiruko gobernuaren gehiengo osoa, hori da kolokan jarri dena EHAK-k Batasunaren boto eskaera jaso zuenetik. Joera nagusietan ez da aldaketarik espero, hauteskunderik hauteskunde jasotzen diren emaitzek behin eta berriz adierazten duten bezala.

Gobernagarritasunaren ikuspegitik, ordea, eserleku gutxi batzuek funtsezkoak dira Jaurilaritza norabide batekoa edo bestekoa izan dadin.

Inkestak arabera, 4-6 izan daitezke EHAK-k lor ditzakeen eserlekuak eta kopuru horrekin, badirudi berak bete dezakeela iragandako legealdian Sozialista Abertzaleek izandako giltza funtzioa. Ikusi behar, dena den, Ezker Batua noraino iritsiko den, eta baita Aralar ere, ataka estuan, iragartzen zaion parlamentaria funtsezkoa izan baitaiteke EHAKrik gabeko gehiengo osoa osatzeko. EHAKren presentziak, dena den, ezin du ezkutatu ilegalizazioek sortzen duten egoera antidemokratikoa. Bakegintzaren pakete osoaren barruan garrantzi berezia hartuz, hurrengo legealdirako konpongai nagusietakoa izango da.

Zer da...

Euskal enpresaburuen bilgunea

Bilgune honek, CEVek, organikoki ez du zerikusirik EAEko enpresen Confebask patronalarekin, nahiz eta patronal horretako hainbat lagun handi kide dituen, hala nola lehendakaria. CEV, funtsean, talde edo lobby ideologiko kapitalista da, pentsamendua edo ideiak promozionatzeko zentroa eta kideen artean, EAEko enpresa garrantzikoenetako 60 presidente edo kontseilari ordezkari baino gehiago daude. CEV Círculo de Empresarios Español erakundeko parte da. Elkarre hori duela hogeita sei urte sortu zen eta 200 kide baino gehiago ditu. Enpresa horiek 139.000 milioi eurotik gora (23,1 bilioi pezeta) fakturatzen dute eta 715.000 lagun enplegatzen. CEVeko presidentea Espainiako instituzio horretako

ordezkaria ere bada. CEVen jomuga instituzionala da "enpresa librea, ekimen pribatua eta merkatuko ekonomia defendatzea". Horregatik, bere gain hartzen du "enpresaburuek gizarte libre eta demokratikoetan duten egitekoaz iritziz publikoa kontzientziatzeko ardura". CEVek epe luzeko perspektiba du bere jardunean: ideiak eta iritzia osatzen ditu eta zabaltzen, eta interes orokorreko gaiei buruzko eztabaidak eta azterketak bultzatzen. Langintza horretarako, batzordeak dauzka. Antolamendu horretan, bazkideek berek landutako dokumentuak, kontsentsu baten emaitzak, argitaratzen dituzte.

Daniel Udalaiz

Eusko Legebiltzarrean ez da giro

JESUS MARI AGIRRE BEREZIBAR Eusko Legebiltzarreko Itzulpen Zerbitzuko buruak izenburu hori jarri dio erabili.com-en argitaratutako iritzi artikuluari. Legealdia amaituta, hausnarketa egin du euskarak Legebiltzarrean bizi duen egoerari buruz. Pozik egoteko arrazoirik dagoenik ez dirudiela dio berak. Legebiltzarkideek ahozko jardunean, osoko bilkuretan, azken bi urteetan, aurreko bietan baino gutxiago hitz egin dute euskaraz; 2004an %10ak eta 2001ean %18ak. Idatzian berriz, Batasuna da idazkiak euskarra hutsean aurkezten dituen alderdi bakarra. Gainerako alderdiek gaztelania hutsean aurkezten dituzte. Emakumeen eta gizonen berdintasuna lortzeko hautagai-zerrendetan kuotak jarri diren bezala, euskararekin beste hainbeste zergatik ez den egiten galdetu du Agirrek.

JOSEBA OLALDE

Osoko bilkuretan, azken bi urteetan, aurreko bietan baino euskara gutxiago erabili dute legebiltzarkideek.

Nafarroako hizkuntza politikako ponentziaren porrota

BUKATU DA NAFARROAKO PARLAMENTUAREN PONENTZIA. Alderdiek jaso dute txostena eta ez zaio batere gustatu hainbat alderdiri. Aralarrek (bere ekimenez abiatu zen ponentzia) apirilaren 13ko bileran ponentzia bertan behera uztea proposatu zuen eta Batasunak ponentzia herren jaio zela azpimarratu du. Esanak esan, ponentziaren ondoren, ez dago aldaketa handirik euskararentzat. Aldaketa nabarmenena Iruñerriko hizkuntz eremuak berraztertzeke proposamena da.

NUPeko euskararen normalizazioko batzordekideak dimititzeko zorian

PATXI SALABERRIK ETA KOLDO ASIRONEK dimititu zuten eta orain mehatxua egin du batzordeak. Dimititu baino lehen, hamar eguneko epea eman diote Pedro Burillo NUPeko errektoreari. Burilloren erabakiaren zain da orain batzordea. Hilaren 5ean, berriz, batzordeak hamar eguneko epea jartzeko erabakia hartu baino lehen, Nafarroako Unibertsitate Publikoak hurrengo ikasturterako eskaintza onartu zuen. Lehenengo mailan euskarazko derrigorrezko 13 irakasgai berri eskainiko ditu, oraingo kopurua bikoiztuz. Dena den, bi hizkuntzetan ikas daitezkeen irakasgaien eskaintza %12,2koa da.

Euskarazko ekitaldiak laguntzarik gabe utzi ditu Iruñeko Udalak

2004KO MARTXOAN egindako deialdira aurkeztu ziren euskarazko ekitaldi antolatzen dituzten taldeak. 150 ekitaldik ez du sosik ikusi, horien artean 75 bat hitzaldi eta 25 kontzertu, bertso eta antzerki saio eta bideo emanaldi daude. Talde hauek jakin dute ordea, diru-laguntza horietarako zen dirua (20.000 euro) Udaleko kutxara itzuli dela. Iruñeko Udalak eman die afera honen azalpena: bi langile gaixo egon dira eta ezin izan dituzte diru-laguntza horiek bideratu.

Federico Jimenez los Santos

Espainiako kazetari eskuindar ezagunak balizko estatu kolpe baten harira *Libertad Digital*-en esandakoa:

Galdera: "Espainiako egoera politikoa kontuan hartuta, eta Espainiako Erresuman zentzutasuna berreskuratzeke, justifikatua legoke 1936an gertatu bezalako estatu kolpe bat izatea?"
Erantzuna: "Eta nork emango luke? Eta noren aurka? Ez, gizarte modernoan komunikabideetan eta kalean borrokatu behar da, herria deitu, eta galtzen bada, erresistentzia gogorrenaz eutsi. Herri altxamendua litzateke azken baliabidea. Eta azkenen azkena militarrena".

Jon Agirre presoari mokorreko ebaketa egingo diote

Hilaren 14an Jon Agirre 62 urteko preso arrasatearrari mokorreko ebaketa egin eta protesia jarriko diote Donostia Ospitalean. Agirrek 24 urte egingo ditu espetxean maiztzean eta, gaitz desberdinak medio, larri dago. Sarritan eskatu da bere askatasuna, baina oraingoz denetan ukatu zaio eta bere zigorraren azterketa berririk ez badago, 2006ko udan aterako da kalera espetxean 25 urte bete ondoren.

Kontzertu ekonomikoak talka ekarriko ei du Maragall eta PSOE artean

Pasqual Maragall Generalitateko buruak EAJ eta PSE-EEren arteko gobernua hobetsi duela azpimarratzerakoan, albo batera geratu zen kontzertuaren gaia. Maragallek jarraitzen duen oinarritzko gaia da eta Kataluniako Estatutuaren erreforman oinarritzkoa. Gaur egun Nafarroako Foru Erkidegoa eta EAE dira hitzarmen ekonomikoak dituzten erkidego bakarrak. Maragallek beste erkidegoek ere antzerako ereduak izatea nahiko luke eta hori indarrez azaleratzen denean, PSCren eta PSOEren arteko talka saihestu ezina izango ei da analista zenbaiten ustez.

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Zorioneko Dragoia akabatu zuten Bikiniko bonbaz

1954ko martxoaren 1ean Amerikako Estatu Batuetako armada "Bravo" bonba nuklearra leherrarazi zuen Bikini atoloian. Iragarrita zegoenaren bi halako potentziaz zapartatu zen, eta H bonba hark harrotutako hauts erradiaktiboak kutsatu zituen inguruan zebilen arrantzontzi japoniar bateko 23 marinela.

FUKURYU MARU zuen japonierazko izena arrantza-ontzi hark. Ingelesezt *The Lucky Dragon* itzuli diote, eta euskaraz Dragoi Zoriontsu edo Zorioneko deitu beharko genioke. Baina bapora hari mundu mailako sona, atun harra-paketan zorigaiztoko egunean eta lekuan egoteak eman zion.

Nuklearraren kontrako militanteek ezaguna izango duten istorio hau Stephen Salaff matematikari kanadarrak oroitarazi digu, *Bulletin of Atomic Scientists* aldizkarian. Buletin honetan idazten dute energia atomikoaren arriskuez kezkatuta dauden hainbat zientzialarik. Stephen Salaffek duela 51 urte mundu osoa astindu zuen istripuaz —prentsak oihartzun handia eman zion eta liburuak ere badira hartaz— idatzi du buletin.

AEBetako armadak belaualdi berriko leherkari bat estreinatu zuten gertatu zen. Hiroshiman amerikarrek jaurti zuten bonba atomikoak ordura arteko arma guztiak txiki utzi zituen modura, H bonba berriarekin aurreneko A bonba hartatik jauzi berria egin nahi zuten. "Castle" zuen izena proiektu osoak, eta 1954ko martxoaren 1erako finkatu zuten "Bravo" leherkaria eztandaraztea. Ordura arte munduak ezagututako leherketarik handiena izan behar zuen, 7 megatoiko (7 milioi tona TNTren pareko) potentziarekin.

Baina goizalde hartan Bikini atoloian bostehun metroko diametroko

zuloa egin zuen "Bravo" hura espero baino askoz potenteagoa suertatu zen: 15 megatoni... Hiroshima birrindu zuen bonbaren 750 halako! Eta harrotu zituen hauts erradiaktiboak inguruko 7.000 miliatan barreiatu ziren.

Aurreko urteetan Bikini atoloiko biztanleak etxetik atera eta eramane egin zituzten inguruko uharteetara amerikarrek. Bertan hainbat arma, eraikuntza eta leherketaren ondorioak neurtzeko animaliak bakarrik zeuden. Inguruko uretan itsasontzi militar asko zegoen, nahiko urruti, orduan uste zenez eta gertuegi geroago jakingo zenez. Baina gainera, atunetan ari zen arrantza-ontzi japoniar bat ere bazegoen nahiko hurbil, 23 arrantzale zeramatzen Fukuryu Maru, Zorioneko Dragoia.

Bikinitik 90 miliatara zegoen bapora. Goizaldeko 3:50etan, arrantzaleak gosari txikia egiten ari zirela, leihoetatik eguzkia ikusi zuten distiratsu jaikitzen. Bai egunsenti bitxia: eguzkia mendealdetik altxatu baitzen! Harriturik erreparatu zioten fenomenoari zurezko bapora hartako arrantzaleek, zer izan zitekeen jakin gabe.

Beranduago, goizeko 7:25ean hauts zuri bat hasi zen ontzia eta bertako guztiak estaltzen. Laster arrantzaleak hasi ziren buruko minak sentitzen, begietako erredurak, goragaleak... Bi egunen buruan aurpegiak erabat beltzuta zituzten.

Euri zerutik etorria

Arrantzara hilabeteetarako atera zen arren, etxerako bidea hartu zuen laster Fukuryu Maruk, eta hamabost egun beranduago Yaizu-ko portura iritsi zen. Erredurak jasan ezinik, ilea erorita eta gibelak handituta iritsi ziren marinela. Ospitalera eramanda, beren odolotako globulu zuriak eta plaketak oso gutxituta zeuzkatela ikusi zen, eta hezur muineko zelulak ere bai.

Japonian azkar zabaldu zen albis-tea. Hiroshima eta Nagasaki 1945eko leherketa ikaragarriak oraindik oso gogoan zituen jendeak, eta galdera zorrotzak egiten hasi zen. *Yomiuri Shimbun* egunkariak titulu hau zekarren martxoaren 16an. "Arrantzale japoniarrak kutsatu ditu Bikiniko bonba atomikoak". Eta kontatu zuen nola marinela haiek berrogeialdian jarri zituzten, denak erietxean. Erradiaktibitatea neurtzen duten Geiger kontadoreak erotu egin omen ziren.

Amerikarrek lehenik ukatu egin zuten Dragoi Zorionekoa bonbak kutsatu zuenik. Gero berriz, debekatutako eremuan espioitza lanetan ari zirela zabaldu zuten. Eta azkenean onartu behar izan zuten debekatutako eremutik 40 miliatara ari zirela arrantzan. Nola esplikatzen orduan gertatutakoa?

Denborarekin jakingo zen martxoaren lehen hartan bonbaren lehertzea atzeratzeko moduko eguraldia egiten zuela; haizeak kontrako aldera jotzen zuen eta. Gauza da amerikarrek beren militarrek, eguraldiak eskatzen zuen

Lerroon gainean "Bravo" bonba atomikoa ikusten da Bikini atoloian lehertzen, 1954ko martxoaren 1ean. Goi-ekzer aldean, Fukuryu Maru baporea 1968an, Kotoko kaian abandonatuta. Gero zaharberritu egin zuten eta aterbe egiten dion teilatupe-monumentu batean babestu, Tokyo Bakearen Parkean. Erretratuan Oishi Matashichi ageri da: Dragoi Zorioneko hartakoko arrantzalea, 2003an gibealeko minbiziak jota zegoen oroimenezko hitzaldi bat eman zuenean.

moduan, beste posizio batzuetan kokatu zituztela, baina ez zieten abisurik eman, ez inguruan zebiltzan arrantzaleei, eta ezta ere 100 miliatara zeuden Rongelap uharterako biztanleei ere. Urte gutxiaren buruan AEBen "babespeko" uharte hartako 250 herritarrek tiroideetako gaitzak garatu dituzte —erradiaktibitateak kutsatu zituelako— eta horietako asko hil ere egingo ziren.

Baina "fallout" edo euri erradiaktiboak gizaki horiek guztiak baino askoz gehiago kutsatu zituen. Fukuryu Maruk ekarritako atunak —7 tona— kutsatuta zeudela ohartu zirenean, erretzeko agindua eman zuen gobernuak. Baina ordurako salduta zeuden horietako batzuk, puska txikitari kontserban ipintzeko. Kalkulatzen da gutxienez beste 100 familia kontaminatu zituztela. Atunaren krisia heldu zen orduan: Japoniako jendea beldur zenez itsasotik ekarritako edozer jateko, industriak eta arrantzaleek sekulako

galerak jasan zituzten. Herritarrek motiboak bazituzten beldur izateko, ondoko hilabeteetan 500 tona arrain erre behar izan baitziren kutsatuta egoteagatik.

Irailaren 23an, Zorioneko Dragoi-ko irati operadore Aikichi Kuboyama hil zen, hilabeteak oinazetan pasa ondoren. Aldiz, mediku militar yan-kiak esana zuten 40 urteko gizon hura laster sendatuko zela. Koman sartu aurreko bere azken hitzak hauek izan omen ziren: "Mesedez, esaidazue ni izango naizela bonbaren azken biktimak". Tamalez, inork ezin izan zion halakorik segurtatu, gaur arte ikusi den moduan.

400.000 herritarrez goiti irten omen zen kalera Kuboyamaren hileten kariatz. 1955eko abuzturako 30 milioi japoniarrek sinatua zuten bonba nuklearren kontrako eskaria, eta hilabete horretako 6an burutu zen Hiroshiman A eta H bonben kontrako lehen

mundu biltzarra. Shizuoka hirian urteoro martxoaren 1ean oroimenezko bilera egiten dute Kuboyamaren hila-biaren aurrean.

Eta Zorioneko Dragoia? 1956tik 1966ra Japoniako Hezkuntza Ministerioak erosi eta arrantza ikasketetarako erabili zuen. 1967an txatar-saltzaile batek erosi zuen eta barruan zuen tresneria kendu ondoren zurezko beste bapora batzuen artean utzi, abandonatuta. Urte horretako urrian Koto auzoko herritar batzuek aurkitu zuten, eta 1968ko martxoaren 10ean albiste hau ekarri zuen Japoniako egunkaririk handiena den *Asahi Simbun*: "Japoniako inork sekula ez du ahaztu behar Fukuryu Maru. Ozeano Bareko Bikini atoloian zer gertatu zen oroitarazi behar diegu denoi. Monumentu hau nola zaindu eztabaida dezagun azkar".

Laster antolatu zen Zorioneko Dragoia zaintzeko batzordea. Dirua bildu, itsasontzi zaharra zaharberritu eta Bakearen Parkea antolatu du bere inguruan.

Fukuryu Maruren sakrifizioak beste zenbait onura triste ere ekarri zuen. Erradioaktibitatez kutsatutako arrainen pistari jarraikiz, Ozeano Bareko korronteen nondik norakoak hobeto ezagutu ahal izan ziren. Eta zientzialariak ohartu ziren bio-akumulazio legeaz: planktonak jaten ditu gai kimiko kutsakorrak, horiek kontzentratzen ditu eta hartatik jaten dute izaki handiagoak, ondoren arrain txikiak jaten dituzte arrain handiagoak... Eta katearen azken begian gaude gu, oroimen hain flakoa dugun gizaki gizajook. ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

K A L I T A T E A

**Produkturik
onenak,
MultiOpticasen**

Aukerarik
zabalena
bataurreko graduatu,
ukipen-lente,
audiofono eta
eguzkitako
bataurrekoetan.

**ZINKUNEGI
MULTIOPTICAS**
ZERBITZU OPTIKOETAN 1a
Hernani, 4 - DONOSTIA

Jose Angel Irigaray

Ametsa versus errealitatea

Jatorrizkotzat hartuak diren zenbait herriren sinesteen arabera, oraingo bizitza norbederak bere buruaz dagien ametsa omen da. Ondokoa, ez-ametszko errealitatean, zinezkoan, gartzan omen da. Oraingoa, beraz, betierekoan gertaturiko "eten" ttipi eta laburra baizik ez dateke.

Irardokigarria. Agian, lehen gain-begiradan ematen duen baino sakonagoa.

Eta ezin erran zenbait herriren uste horiek ustelak direnik, gainerako usteak haiek bezain ustel direlako, gutienez; "eten" horren aurre-ondokoaz ezeingo usterik gabekoenak barne. Gutiz gehienetan haiek baino itsusi eta zarpailagoak, denak.

Mendebaldean –"mendebalde" bihur(ri)tutako mundu osoan–, ametsen bizitzera eta amets egitera (des)heziak gara, eskubide-obligazio-aukera berdinak ditugulakoan, lorpenak oro gure esku direlakoan –auzoa zamakatuz, bidenabar, hurkoa eta urrunekoa, pertsonal mailan eta kolektiboan... Baina, aspaldiko kontua da, nahiz gero eta gaizkoatuagoa izan, abantzu beti ametsa ameskeria bilakatu ohi da. Gakotarik bat ukatean eta xahutzean datza, menperatzean eta kontsumitzean, alegia: natura, gauzak, gauzakiak, izakiak, jendeak, herriak, beraien ametsak... Jakina, inor "beste" eta bere ametsak menperatu-kontsumitzerat pusatua denean –edozein suerteko etekin egarriz–, ustez eta arrazoiz eta eskubide osoz hornituta gainerat, ezin konta ahala jende gertatu ohi dira bide-bazterrean, benetako amesgaiztoan bizitzerat kondentatuak. Errealitatearen infernuan, alegia.

Guztiarekin ere, izuak eraginik edo, amets hau neke eta sufrikarioren iraganbidea baino ez dela aldarrikatu ohi da, kapera eta kaperatxo guztietan; benetakoa, egiazkoa, hil ondokoa dela. Hemen azpi-bizitzeak, beraz, ez du muntarik, garrantzia duen bakarra gerokoa da-eta. Hargatik, funtsean, ez duke zentzurik indar apurrak "eten" bat baino ez den honetan xahutzea; benetako beste munduan inbertitzea omen da zuhur

eta probetxugarrien, hango kontu korrituak sekulako errenta-iturri dira-eta... mundu honetakoetan.

Jatorrizkoak deituak diren zenbait herrirentzat, aldiz, amets liluragarria bizitza hau da. Inbertitzekotan, beraz, gehien bat hemen dute egiten, ez bestean, betiereko ez-dakiten-zertan. Alazankoa!

Sozietate aferetan, bestalde, ametsari kontrajartzen zaiona errealitatearen lokatza izan ohi da: edo ametsen zabilta, galdua, edo

lokatzan lekeda bezala trabatua, zikin, saldua... Eta auzia da lokatzen egonik –ez gaude beste inon– ametsa, baina lokatzatik abiatuta eta lurra galdu gabe; areago, berau arras ongi ezaguturik: zertan den ahul, indartsu zertan, noiz eta non duen saihetsa flako... Hain zuzen, denik eta unegune-hautarik ñimiñoenean oina lokatzen ezarrit, amets alderako urrats sendoa eman ahal izatea. Tai gabeko ariketa.

Niri, mendebaldar gogaitu eta halere probestua, gaitza zait, zaila alegia, oraingoa amets liluragarritzat hartzea, arras zaila. Menpeko hemen honetan eta luzeegi doakigun neguan mardul garaturiko sentipena... Eta hemen hori bada zitua –edo uzta–, pentsa hainbat eta hainbat tokitako egoera anitzez jasangaitz eta mugagokoetan.

Eta hori dena, aldeak alde, ez da patuaren edo antzeko deusen kumea, araiz, giza ukate egarriak eragin, gauzatu eta gaizkoatua baizik. Azken buruan, beraz, aldagarria, egozgarria. Borondaterik baldin bada, naski. Ez botereen gotor-lekuetan, naski, haietan sistema iraunaraztearen aldeko interesa baizik ez da. Askatasun egarria, eta

balorea, atxikitzen duten sozietateei dagokie azken hitza, testuinguruak testuinguru eta funtsean. Garaian garai eta tokian toki. Orain eta hemen, geureari.

Eta gu ibili bagabiltza, aspaldi. Nahiz, funtsean, nahikotasun mailarat ezin iritsiz izan, eta tartean anitz jasan eta pairatuta. Eraso gero eta bortitzagoko egoera ez da ametsa, ezta ere lokamutsa. Atzarri eta hazi ezean, beti da etorkizun aro beltzagoa... errealitate gordin eta hitsean. ■

«
Eta gu ibili bagabiltza, aspaldi.

Nahiz, funtsean, nahikotasun

mailarat ezin iritsiz izan, eta
tartean anitz jasan eta pairatuta.

Eraso gero eta bortitzagoko

egoera ez da ametsa, ezta ere

lokamutsa. Atzarri eta hazi

ezean, beti da etorkizun aro

beltzagoa... errealitate gordin

eta hitsean
»

BALORAZIO HANDIA(ZIENTZIA ETA GIZARTEA
EKIALDEAN ETA MENDEBALDEAN)

Joseph Needham

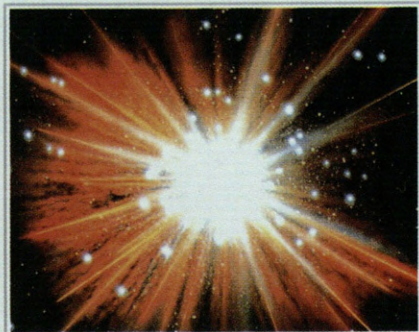
BALORAZIO HANDIA
(ZIENTZIA ETA GIZARTEA EKIALDEAN
ETA MENDEBALDEAN)

Egileak (biokimikari britainiar ospetsuak) obra honetan azterzen ditu gure aroaren lehenengo hamabost mendeetan Txinak Europarekiko egin zituen aurrerapenak, hala zientzian nola teknologian. Inprimategia, bolbora, iparrorratz magnetikoa, burdinaren galdatzea, ordularien mekanika, ubideen ingeniariatza, kartografia,... dira zerrenda luze horren zenbait adibide.

Aurrerakuntza horien oparotasuna ulertzeko, feudalismo txinatarraren egitura sozialean oinarritzen da Needham fenomenoaz aztertzeko, eta ureztatze-sistema zentralizatuan ikusten du argibidea. Ez hori bakarrik, dirudienez, txinatarraren zientziaren filosofiak (taoismoak) ere eragin handia izan omen zuen egindako bide hartan. Needhamek galdera ernagarri batekin bukatzen du lana: baldintza horiek egonda, zergatik ez zen Iraultza Zientifikoa Txinan sortu eta bai, ordea, Europan, hainbat mende geroago?

GAIK**ARGITALDARIA****SUPERINDARRA**(NATURAREN TEORIA
BATU BATEN BILA)

Paul Davies

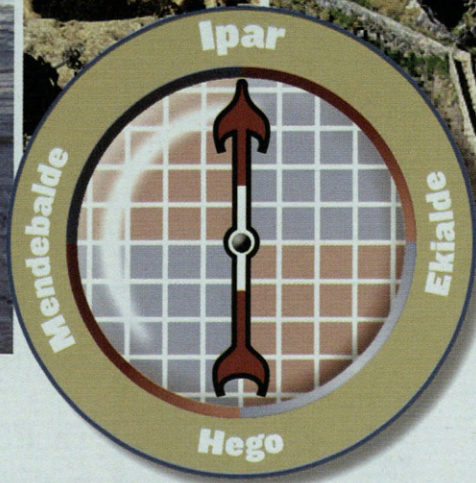
SUPERINDARRA
(NATURAREN TEORIA BATU BATEN BILA)

Paul Davies da Kosmologia eta Fisika kuantikoan egunean dugun dibulgatzailerik onenetako bat. Liburu honetan, Kosmologia Fisika kuantikoarekin batzeko (Naturaren fenomeno guztiak batuz) teoria bakarraren eraikuntzaz hitz egiten du; alegia, azkeneko urteetan fisikari gehienek egindako lanaren laburpen magistralaz berri ematen digu era erraz eta ulergarrian.

Bide horretan simetria matematikoei duten garrantzia aztertzen du eta Elektrodinamika kuantikoa, Kromodinamika kuantikoa eta Teoria Handi Bateratuak nola sortu ziren azaltzen dizkigu.

Azkenean, grabitatearen misterioari aurre egiten dio eta unibertsoaren sorrera eta eboluzioa egoki ulertzeko indar horrek izan dezakeen garrantziaz berri ematen du Grabitazio Kuantikoaren bitartez. Liburu hau dibulgazio zientifikokoaren paradigma bihurtu da eta hizkuntza guztietara itzulita izan da. Orain euskaraz ere.

Jadanik salgai zure liburudendan!!!Tel. / Faxe 943 47 13 04 • jiak@facilnet.es

50 IBILBIDE FAMILIA ETA LAGUN ARTEAN

Euskal Herria
deskubritzeko
50 txango

Jentilak, Matalas, Lizardi,
Txondorrak, Elurzuloak,
Kontrabandisten bideak,
Pozalagua, Baltzola,
Aixerrotak, Gaztelugatxe,
Otsoa... Tokian tokiko ohitura,
kultura, istorio eta altxorak
ezagutzeko 50 bide.

Aurrez argitaratu
gabeko 50 itzuli
zirkular

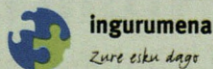
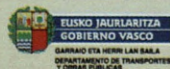
Bizpahiru orduko
ibilaldiak, edonon
egiteko moduko 5
mendi buelta

Apirilaren **24**tik aurrera

egunero ibilbide bat **DOAN** BERRIArekin

Laguntzaileak:

Euskaldunok behar dugun

berria